رامان لەقورئان

ئەندازیار عوسمان محەممەد رەشید

رامان لە قورئـــان

چەند بنەمایەك بۆ تێگەیشتن

ئەندازیار عوسمان

(٢٠٠٣ز-١٤٢٤ك)

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

رامان و چەند ووشەیەك

سوپاس وستایشی بیٚپایان بۆ خوای پەروەردگاری جیهان ودروودو سەلامیش لەسەر گیانی سەرداری پیٚغەمبەران ویارو یاوەر و شویٚن کەوتوان..

وەك مەحوی دەلیٚت :

کە هەلگیرسا لە نووری بادە شەمعی حوسنی جانانە

نەچیٚتە سەر تەریقەی حەزرەتی پـەروانە دلٚ چـبکا

واتە :کاتیٚ بەهۆی نووری پاکی خۆشەویستی راستی‌یەوە ، دلٚ رووناك بووەوە و بەرخوردار بوو لەو خۆشـی‌یە بیٚ سنوورە، ئیتر بیٚجگە لە ڕیٚگای پەروانە کە خۆسووتاندنە لە پیٚناوی خۆشەویستدا ، چ ریٚگایەك هەیە کە لەوە باشترو مەزنتر بیٚت ؟؟

بە نووری بادە کەشفی زولٚمەتی تەقوا نەکەم چی‌بکەم

بە شەمعیٚکی وەها چاری شەویٚکی وانەکەم چی‌بکەم

واتـە : ئەگـەر بـەهۆی یارمـەتی نـووری یەزدانـەوە ریٚگـای تـاریك و نووتـەك بەخواپەرستی روونـاك نەکەمـەوە و، بەو روونـاکی و تیشـکە چاری شـەویٚکی واتاریك نەکەم و خـۆم نەگەیەنمە خۆشەویستی راستی ، ئەبیٚ بیٚجگە لەمە چی هەبیٚ ، کەوا بتوانیٚ چارەسەرم بۆبکات ؟؟

جا ئەگـەر لـەدنیای ئەدەبیاتـەوە بگوازینـەوە بـۆ زەمینـی واقیعـی ئەمرۆمان و وردبینەوە ، بۆمـان دەردەکـەویٚت کە ڕۆنـی ئەو چراو رۆحـی ئەو مەشـخەلٚە لـە قورئانەوە نەبیٚت سەرچاوە ناگریٚ ..

بۆیه پێویستمان به هونەرێك هەیه بۆ تێڕامان ، به ڕێبەرێك هەیه بۆ تێفکرین له گەوهەری ئایەتەکان و مەوداو مانای سوورەتەکان و یاساو ڕێسای پێکەوه گرێ بەستی تەواوی موفرەدەو بابەتەکانی قورئانی پیرۆز..

قورئـان وەك مەوسـوعەیەکی بـەر فـراوان لێـوان لێـوه لـه ڕەهـەندی مێژوویـیو کۆمەڵایـەتیو دەروونـیو زانسـتی ، جـا داڕشـتنی ئـەم ڕەهەندانـه بـه فۆرمەلەکـردنێکی ئەدەبیوتێهەڵکێشـی چـەندان بـواری زانسـتی و سـەرەداوی مەعریفی وای کردووه که ئاسان نەبێت بەبێ ڕێبەر بتوانی پەی به نهێنیەکانی بەریت ..

لێرەوه گرنگی ئەم بابەتەمان بۆدەردەکەوێت که لەگەڵ پەڕاوەکانی پێشتریدا ڕەنج وماندووبوونی دەیـان ساڵن و، نـزاکارن لەبارەگای پـەروەردگار کەلێـنێك پڕبکەنەوه له کتێبخانەی کوردیدا ..

ئێمەش لەگەڵ ئەوەدا که داوای قبووڵ بوون و سەرفرازی دنیاو قیامەت دەکەین بۆ نووسەر ، هیواخوازین که پسپۆڕانی بواری قورئان زیاتر لابکەنەوه بەلای دیراساتی قورئـانیداو چییان پێدەکرێت بیخەنه بەردەم قورئـان دۆسـتان و ، خواش پاداشتی چاکەکاران زایه ناکات ..

عادل شاسواری

٢٠٠٣/٥/١٨

پێشەكی

سوپاس وستایشی بێ‌پایان بۆ خوای پەروەردگاری جیهان ودروودو سەلامیش لەسەر گیانی سەرداری پێغەمبەران ویارو یاوەر و شوێن كەوتوان..

خوای گەورە قورئانی پیرۆزی ناردووە تاوەكو لەئایەتەكانی وردبینەوەو بەچاكی شارەزای بین وپەیڕەوی بكەین ، هەروەك دەفەرموێت (كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ) (ص:٢٩)واتە: ئەم قورئانە پەڕاوێكی پیرۆزە دامانبەزاندووە بۆلای تۆ، بۆ ئەوەی لە ئایەتەكانی وردبنەوەو خاوەن بیرو هۆشەكانیش پەندو ئامۆژگاری لێوەرگرن.

ئەم ئایەتە لەمەككە هاتە خوارەوە و ، پاش ماوەیەك لەسورەتی(المؤمنون)داهەر لەمەككە جارێكی تر جەختی كردەوە لەسەر وورد بونەوە لە قورئان و فەرمووی:(أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ، أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ، أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ) (المؤمنون:٧٠) واتە:ئایا ووردبونەتەوە لەم گوفتارە ﴿كەئەم شێوازەش (أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ) سەرزەنشتی تیایە بۆیان كە هەق وڕاستی‌یان پێشێل كردووەوپشتگوێ‌یان خستووە..﴾ ڕەنگە ئەم پشت گوێخستنەشیان لەبەر ئەوە بێ كەئەم بەرنامەی كە بۆ ئەمان هاتووە شتی‌وا بۆ باوك وباپیرانیان نەنێردراوە ، (دیارە ئەمانیش كوێرانە دوای باووباپیرانیان دەكەون)..یان لەبەر ئەوەیە كە پێغەمبەرەكەیان نەناسیوەو ئەوە بۆتە هۆی ئەوەی كە بڕوا بەپەیامەكەی نەكەن ، یاخود (بێ‌شەرمانە) دەڵێن : شێتی سەری لێ‌داوە ، نەخێر وانی‌یە ، بەڵكوڕاستی‌و هەقی بۆ هێناون ، بەڵام زۆربەیان ڕقیان لە ڕاستی‌یەو پی‌ی سەغڵەتن ..

لە مەدینەش قورئان جارێکی دیکە جەختی کردەوە سەر ووردبونەوەو لەباسی دووڕووەکاندا فەرمووی (أَفَلا يَتَدَبَّرُونَ القُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كَثِيراً) (النساء:٨٢)
واتە: ئەوەبۆ سەرنجی قورئان نادەن ولێی وردنابنەوە؟خۆ ئەگەر لەلایەن کەسێکی ترەوە بوایە جگە لەخوا بێگومان جیاوازی و دژایەتی‌یەکی زۆریان تیادەدۆزیەوە.
لەسورەتی (محمد)یش دا جارێکی دیکە لەمەدینە هەمان سەرزەنشتی دوو ڕووەکانی کرد و فەرمووی (أَفَلا يَتَدَبَّرُونَ القُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا) (محمد:٢٤) واتە/ ئەوە بۆچی وردنابنەوە لە قورئان ؟ ئاخۆ دڵەکانیان قفڵ دراوە ؟ ئاشکرایە مرۆڤی بڕوادار لە قورئان بێزار نابیٚ‌و ، لەزۆر خوێندنەوەو دووبارە کردنەوەی دا هەرگیز عەجایباتەکانی‌دوایی نایەت.. بۆیە تا ڕۆژی قیامەت دەرگا والآیە بۆ هەرکەسیٚ بیەویٚ لەقورئان وردبێتەوە.. خوای گەورەش بەفەزڵی خۆی ئەم نوسینە بکاتە هۆکارێك بۆ چاکتر وردبوونەوە و تێگەیشتنی زیاتر لە قورئان وسوودی موسڵمانان . .
ئێستاش فەرموون ئێوەو بنەماکانی وردبونەوە لەقورئان:

یەکەم/هەموو وشەیەك لە قورئاندا جێی خۆی گرتووە :

ئەگەر باش وردبینەوە ، دەبینین پەیوەندی هەیە لەنێوان وشەکانی‌ئایەتێکی سوورەتێکدا و هەریەکەیان بەوردی‌و بە حیکمەت دانراوە ..بۆ نموونە :
یەکەم:هەر ووشەیەکی قورئانی پیرۆز وەك دەنکە مرواری‌یە ، کەبەتەنها بۆخۆی جوانە،کاتێك لەپارچەیەك ئاڵتونیش دا دائەنریٚ ، هەرجوانە،کاتێك ملوانکەیەکیشی لیٚ دروست دەکریٚ هەر نایابەو دەگونجیٚ لەگەڵ دەنکەکانی تردا ...هیچ پیتێك یا ووشەیەك یان سەرو بۆرێك لەقورئاندا زیادە نی‌یە و بەبیٚ

هوودە نەهاتووە ودەستی پەروەردگار نەخشاندویەتی، ئەوەی تیێی بگات سەری دەسوڕمێ لە گەورەیی وناوازەیی ئەم قورئانە..

قورئان دەفەرموێت (خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى أَلا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ) (الزمر:٥)

واتە/ خواوەند ئاسمانەکان وزەوی لەسەر بنچینەی هەق وڕاستی دروست کردووە ، بەشێوەی کەوانەیی شەو بەسەر ڕۆژدا دەهێنێت وبەهەمان شێوەش ڕۆژیش بەسەر شەو دا دێنێت ، خۆرومانگیشی ڕام کردووەو ڕای هێناون (لەفەرمانی دەرناچن و لەخزمەتی ئادەمیزاد دان)، هەریەکە لەوانە لەچەرخ وخولدان تا کاتێکی دیاری کراو، ئاگادارین هەر خوایە زۆر بەدەسەڵاتەو لێخۆش بووە....لەم ئایەتەدا هەموو ووشەکان پەیوەندیان بەیەکەوە هەیەو، دیاردەی ڕۆژوشەویش پەیوەندی‌یان هەیە بەڕام کردنی زەوی‌و خۆر ومانگەوەو هەروەها پەیوەندیشیان هەیە بەخولاندنەوەو جوڵانی زەوی ومانگ وخۆرەوە کە هەریەکەیان لەخولگەی تایبەتی خۆی دا بۆماوەیەکی دیاری کراو بەردەوام دەبێ وهەریکەیان ئەجەلی خۆی هەیە ..

دووەم/ قورئان باسی سەختی سزای دۆزەخ دەکات ودەفەرموێت:(وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ) (الانبياء:٤٦)

لێرەدا قورئان بۆدەرخستنی سەختی وگرانی‌سزای دۆزەخ باسی کاریگەری کەمترین سزا دەکات ، تاپێمان بسەلمێنێ ئەگەر بەکەمترین سزا ئاوا هاواریان لێ هەستێ وبەرگەی نەگرن ئەی دەبێت هەموو سزاکە چۆن بێت ؟؟.

لەم ئایەتەدا چەند ووشەیەك بەکار هاتووە کە هەمووی کار لەسەر کەم کردنەوە دەکەن، (لَئِنْ) واتە : ئەگەر ، بۆ(تشکیك)ەو کەمی دەگەیەنێت،(مس)بەریان بکەوێ ،وشەی(أصاب)ی بەکار نەهێناوە کەمانای

تـــووش بـــوون وبەرکـــەوتنی زۆر وبـــەهێزە ، (نَفْحَـــةٌ) بۆنێکـــی کـــەم....
هەروەها(تنوین التنکیر)ی هەیە کە بۆ مەبەستی کەم کردنەوە بەکار هاتووە....
(مِنْ عذابِ)بەشێك لەسزا نەك هـەموو سزاكە ! وشـەی(النكـال ، العقـاب)
بەکارنـــەهاتووە کـــە ســـزای گـــەورەترن ، (ربـــك)پـــەروەردگارت ، لـــەجیاتی
وشەی(القهار ،الجبار ،المنتقم) بەکارهاتووە...(لَيَقُولُنَّ) (تأكيد)ی تیایە بە(لام) و
بە (نونی تأکید)، کە بەدڵنیایی زۆرەوە هاواریان لێ‌هەڵدەستێ...
جامانـای ئایەتەکە بـەم جـۆرەی لێدێـت: سـوێند بـەخوا ئەگـەر کـەمێك لـە
هالاوی یان(بۆنی)سزای پەروەردگارت بێ بەسەریانا ، ئەوە خوانەناسان بەکوڵ
دەڵێن : هاوارو ئاهو ناڵە بۆ ئێمە، بەڕاستی ئێمە ستەمکار بوین... بەم شێوەیە
دەبینین کە هەموو یەکێ لە ووشەکان لە خزمەتی مانای ئایەتەکەدان کە ناکرێ
بگۆڕدرێن بۆ ووشەی تر.. هەروەها ئاشکراشە کە ئەم ئایەتە پەیوەندی هەیە بە
ئایەتـەکانی پێـش خـۆی ودوای خۆیـەوەو بـەجوانی جـێ‌ی خۆی‌کردۆتـەوە و
ڕۆڵی‌خۆی بینیوە لە سورەتی(الانبیاء) دا...
سێیەم :قورئان باسی میوەی دنیا دەکات کـەبۆ خـواردن وگـەلێك شـتی تـر
بەکاردێت ، وەك وشك کردنەوەو کردن بەدۆشاوو فرۆشتن و ..هتـد ، بۆیـە کە
باسی دەکات دەفەرموێت (ومنها تأكلون) ،بەلام بۆمیوەی بەهەشت کە تەنها
بۆ خواردنە دەفەرموێت (منها تأكلون) :
(فانشانا لكم به جنات من نخيل واعنـاب ،لكـم فيـها فواكـه كثيرة و منـها
تاكلون) المؤمنون /١٩، ئەمە لەدنیادا ، لە بەهەشتیشا (وتلك الجنة اورثتموها
بما كنتم تعملون لكم فيها فاكهة كثيرة منها تاكلون) الزخرف ٧٣
کەواتە پیتی (و) بەمەبەست دانراوەو مانایەکی تر ئەدات بەدەستەوە ..

بنەمای دووەم / دووبارەبوونەوەی ئایەت لەسەر مەسەلەیەك بۆ جەخت کردنە سەر ئەو مەسەلەیەیەو لەهەمان کاتدا یەکتری تەواو دەکەن ....

ئەوەی کەسەیری قورئان دەکات چەند ئایەتێك دەبینێ لەسەر مەسەلەیەك دووبارەبۆتەوە ڕەنگە وابزانێ هەروا بێمەبەست دووبارە بۆتەوە، یان وابزانێ تەنها بۆ جەخت کردنە سەر ئەومەسەلەیە چەند جار باسکراوە، کە لەڕاستیدا ئەگەر ورد ببینەوە دەبینین دووبارەبوونەوەی هەرئایەتێك، بۆ جەخت کردنە لەلایەك ولەلایەکی تریشەوە تەواو کردنی لایەنەکانی باسەکەیە،تاهەرچی یەك پەیوەندی بەو باس و مەسەلەیەوە هەیە هەقی خۆی بدرێتی وبڕوادار بەرچاو ڕوون بێت... (تەنانەت چیرۆکی هەر گەلێك کە لە قورئان دا باسکراوەو لەچەند سوورەتێکدا دووبارە بۆتەوە، هەرجارەو چەند شتێکی نوێی لێباس دەکات کەبۆ ئەوشوێنە پێویستە)...

نموونەی یەکەم/ لەقورئاندا لەدووجێگا دا باسی نەکوشتن وزیندە بەچاڵ نەکردنی منالْ هاتووە، ئەگەر لێی وردبینەوە یەکەمیان، جڵەوگیری دەکات لە کوشتنی منالْ ئەگەر لەبەر ئەوەبێت کە ئەو کەسە بترسێت لە داهاتوودا هەژار بکەوێت و نەتوانێ بەخێوی بکات، واتە ئێستاحاڵی باشەو لەداهاتوو دەترسێ، دووەمیش باسی حاڵەتێك دەکات کە کەسێك ئێستا هەژارەوبەبیانووی ئەوەی کە ناتوانێ ئێستا بەخێوی بکات ، مناڵەکەی خۆی دەکوژێت... دیارە ئەمە دووحاڵەتی جیاوازن وقورئان چارەسەری هەردووحاڵەتەکە دەکات ویەکتری تەواو دەکەن..

ئایەتی یەکەم/(ولاتقتلوا أولادکم خشیة إملاق، نحن نَرزقهم وإیاکم، إنَّ قتلهم کان خِطأً کبیرا)الإسراء٣١ واتە/ مناڵەکانتان مەکوژن لە ترسی هەژار

بوون(لەداهاتوو)، چونکە ئێمە ڕزق وڕۆزی ئەوان وئێوەش دەدەین، بەڕاستی کوشتن وزیندە بەچاڵکردنیان هەڵەیەکی گەورە بووە.
ئایەتی دووەم/(ولاتقتلوا أولادكم من إملاق ، نحن نرزقكم وإياهم)١٥١الانعام
واتە/ مناڵەکانتان مەکوژن وزیندە بەچاڵیان مەکەن لەبەرئەوەی هەژارن ، چونکە ئێمە ڕۆزی ئێوەو ئەوانیش دەدەین... لەئایەتی یەکەمدا دەترسن مناڵەکە ببێتە مایەی هەژاریان لە داهاتودا وشەی(نرزقهم)ی پێش خستووە، واتە ڕزقیان لەگەڵ خۆیانەو، لەدووەم دا کەخۆیان هەژارن و دەترسن بەمناڵەکە زیاتر هەژاربن ،وشەی (نرزقكم) پێش دەخات واتە ڕزق وڕۆزی دەدەین بەئێوەو بەئەوانیش...
نموونەی دووەم/ لەمەسەلەی شوێنکەوتن ولاسایی کردنەوەی کوێرانەی باوباپیراندا،دووئایەت هەیە ،یەکەمیان لە مەککەو دووەمیان لە مەدینە هاتۆتە خوارێ و ، لەیەکەمیاندا دەفەرموێ (أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ، وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ) (لقمان:٢١-٢٢) واتە/ ئایا سەرنجتان نەداوە کەبەڕاستی هەرچی لەئاسمانەکان و زەویدا هەیە هەر هەمووی‌خوا بۆ خزمەتی ئێوەی دروستکردووەوبۆی ڕام کردوون، هەروەها بە فراوانی ناز نیعمەتی ئاشکراوپەنهانی بەسەردا ڕژاندون ، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێك لەخەڵکی موجادەلەو دەمە دەمێی نایەجێ دەربارەی خواو بەرنامەکەی دەکەن، بێ‌هیچ بەڵگەیەکی زانستی ورێنماییەکی پێغەمبەران و پەڕاوێکی ڕوون کەرەوەی خوایی... کاتێکیش پێیان بوترێت شوێنی ئەو بەرنامەیە بکەون کەخوا ناردوویەتی، ئەوە دەڵێن: نەخێر شوێن ئەوە ناکەوین، بەڵکو هەر شوێنی ئەو شتانە دەکەوین کە باووباپیران

وماموٚستایانمان پەیڕەوییان لیٚکردووە، ئایا ئەگەر شەیتانیش بانگی کردبن بوٚ سزای داگیرساوی دوٚزەخ ، هەرپەیڕەوی دەکەن ؟!

لەئایەتی دووەمیش دا دەفەرمویٚ (وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْـزَلَ اللَّـهُ قَـالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَـا أَلْفَيْنَـا عَلَيْـهِ آبَاءَنَـا أَوَلَـوْ كَـانَ آبَـاؤُهُمْ لا يَعْقِلُـونَ شَـيْئاً وَلا يَـهْتَدُونَ) (البقرة: ١٧٠) واتە/ ئەگەر بەو خەڵکە نادانە بوتریٚت : شویٚنی ئەو بەرنامەیە بکەون کە لەلایەن خواوە ڕەوانە کراوە، دەڵیٚن: نەخیٚر ، هەرشویٚنی ئەوە دەکەوین کە باووباپیرانمان پیٚوەی ئالوودەبوون ولەسەری ڕاهاتوون، ئایا ئەگەر باووباپیرانیشیان تیٚ نەگەیشتوو هیچ نەزان بن و هیدایەت وەرنەگرن ، هەردوایان دەکەون ؟؟!... لەجاری یەکەمدا هیٚرشی تیانیە بوٚ سەر باوك وباپیریان چونکە لەمەککە ئەوە زیاتر قورس دەکەوتەوە لەسەریان ولەسەر باووباپیریان لاریان نەبوو خوٚ بەکوشت دان ، بەڵام لەمەدینە شەڕ هەڵگیرسابوو ، جائیتر هیٚرش دەکاتە سەر باووباپیرانیان کەعەقڵیان نەبووەو هیدایەتیان ورنەگرتووەو هەردوو ئایەتەکەش یەکتری تەواو دەکەن وجەخت دەکەنە سەر ئەوەی کەچاولیٚکەری کویٚرانە کاریٚکی نەشیاوو خراپەو ناگونجیٚ کەسیٚ بیکات کەخوا نیعمەتی عەقڵ وبیروهوٚشی داوەتیٚ.....

نموونەی سیٚیەم/قورئان لە دە شویٚن دا باسی داوای کافرەکان دەکات کە فرسەتیٚکی تریان بدریٚتیٚ وبگەڕیٚنەوە دنیا تاچاکە بکەن ، جا هەر یەکەیان تەواوکەری ئەوانی ترەوماناو مەبەستیٚك پیشان دەدات کە جیاوازە لەوانی تر :

یەکەم/لەسەرەمەرگداکافرەکان دەڵیٚن : (حتی اذا جاء احدهم الموت قال رب ارجعون لعلی اعمل صالحا فيما ترکت کلا انها کلمة هو قائلها ومن ورائهم برزخ الی يوم يبعثون) المؤمنون ١٠٠ واتە/ئەوکاتەیمردن دیٚت ویەخە بەیەکیٚکیان دەگریٚت دەڵیٚت : پەروەردگار بمگیٚڕەرەوە بوٚ دنیا بەڵکو چاکە بکەم وئەو هەلانەی لەدەستم چووە لەمەودوا لە دەستی نەدەم ، پیٚی

دەوترێت:نەخێرئەوە قسەیەکە ئەو بۆخۆی دەیلێت ، بەڵکودەبێت لەجیهانی بەرزەخدا لەنێوان مردن وزیندووبونەوەداچاوەڕێ بێت ..

دووەم/دوای زیندووبونەوەوحەشر، کافران بەکۆمەڵ بەزەلیلی ودامـاوی‌و سەرشۆڕی دەڵێن : پەروەردگارا بینیمان ، بیستمان ، بمانگێڕەوە تاچاکە بکەین ئێمە بەڕاستی ئێستادڵنیاین (ولو ترى اذ المجرمون ناكسوا رؤوسهم عند ربهم ، ربنا ابصرنا وسمعنا فارجعنا نعمل صالحا انا موقنون)**السجده/١٢**

سێیەم / کاتێ سزاکە دەبینن لە دڵی خۆیاندا دەڵێن: ئاخۆ ڕێگا چارەمان هەبێ وبگەڕێینەوە بۆدنیا (وترى الظالمين لما راوا العذاب يقولون هل الى مرد من سبيل ، وتراهم يُعرضون عليها خاشعين من الذل ينظرون من طَرف خفي وقال الذين امنوا ان الخاسرين الذين خسروا انفسهم واهليهم يوم القيامة الا ان الظالمين في عذاب مقيم) شورى/ ٤٥..

واتە/ سەرەنجام تاوانباران دەبینیت دەبرێنە سەر دۆزەخ ، هەموو پەست و زەلیل ولارەمل وخەجاڵەتن ، لە شەرمەزاری وترسدا لەژێرەوە بەتیلەی چاو دەڕوانن بۆ ئاگرەکە ، ئا لەو کاتە ناهەموارو ناخۆشەدا ئەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن:بەڕاستی‌خەسارەتمەندو زەرەرمەندان ئەمڕۆ ئەوانەن کەخۆیان وکەس وکارو ماڵ ومنداڵیان لەدەستداوە لە قیامەتدا،(واتە:ئەگەر کەس وکاریان لەبەهەشت بێ بەمان چی؟!وە ئەگەر لە دۆزەخیشدا بن ئەوا کەس فریای کەس ناکەوێ، کەواتە کەس وکاریان لە دەستدا) بەڕاستی ستەمکاران لە ئازارو‌ئەشکەنجەی بەردەوامدان ..

چوارەم/ ئنجا کافران دەگەڕێن بەدوای تکاکارو شەفاعەتکارێکدا بەڵکو لێخۆش بوون یان گەڕانەوەیان بۆ مسۆگەر بکات (هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ

عَنْـهُمْ مَـا كَـانُوا يَفْـتَرُونَ) (لأعـراف:٥٣) واتـه/ ئايابێبـاوەڕان چاوەڕێی چیدەکەن جگە لەپێشهاتن ورووداني هەڕەشە قورئانىيەكان؟ جا ئەو ڕۆژەی كه هەڕەشەو بەڵێنەكان دێنە دی، ئەوانەی پێشتر فەرامۆشیان كردبوو دەڵێن: بەڕاستی پێغەمبەرانی پەروەردگارمان هەقیقـەت وڕاستیيان هێنـابوو، ئـەرێ ئـەود كەسێك نىيـە تكامـان بـۆ بكـات؟ بـەڵكو خـوا بمانبەخشێت يـاخود بگەڕێینەوە بـۆ دنيـاو كـارو كـردەوەی چـاك بكـەين ، نـەك ئـەوەی كـە ئەوسـا دەمـانكرد، بەڕاستی ئەاونە خۆیان دۆڕانـدو هـەرچيان هەڵبەستبوو وباوەڕيـان پێی هەبوو، لێيان ون بوو...

پێنجەم/ ئنجا كە دەچنە لای ئاگرەكەوەو سەرەنجاميان دەبينن وهەوڵەكانيان بۆ گەڕانەوە سوودی نابێت ، داواناكـەن ، بەڵكو خۆزگە بەگەڕانەوە دەخوازن !
(وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَـوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَـا نُـهُوا عَنْـهُ وَإِنَّــهُمْ لَكَـاذِبُونَ) (الأنعـام:٢٧-٢٨) واتـه/ئەگـەر ئەوانـە ببينـی لەقيامـەتدا لەسـەرلێواری دۆزەخ ڕاوەسـتێنراون ودەڵێـن:خۆزگـە جـارێكی تـر بيانگێڕاينايەتەوە بۆ دنيا، ئەوسا هەرگيز نيشانەو بەڵگەو ئايەتەكانی خوامان بـەدرۆ نـەدەزانی ولـە بـڕواداران دەبويـن، نـەخێر ڕاسـت ناكـەن بـڕوا نـاهێنن، بێگومـان ئـەوە ئـاواتێكی ئەسـتەمە ، هـەموو ئـەو كـارو كـردەوەو پيلانانـەی كەپێشتر دەيانشاردوە، ئێستا واناشكرا بووە بۆيان، خۆ ئەگەر بگێڕدرێنەوە بۆ دنيا ، دەسـت دەكەنـەوە بەو كـارو كردەوانـەی كـەجاران دەيـانكرد، بەڕاسـتی ئەوانە درۆزنن .

شەشەم/ پاش ئەوەی دەچنە دۆزەخەوەو سزا دەچێژن ودەزانن خوای گـەورە وەعدی خۆی بردە سەرو سزای دان، ئينجا داوا دەكەنەوە ، بەڵكو ڕێيان بدرێ بگەڕێنەوە دونياو دەڵێن (وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي

جَهَنَّمَ خَالِدُونَ، تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ؛ أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ,قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْماً ضَالِّينَ ، رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ، قَالَ اخْسَأُوا فِيهَا وَلا تُكَلِّمُونِ) (المؤمنون:١٠٨)

واته/ئەو كەسەی تەرازووی چاكەكانی سووك بێت، ئەوانە ئەو كەسانەن خۆیان لەدەست داوەو خۆیان خەسارو ڕیسوا كردووە، دەبێت هەر لەناو دۆزەخدا ژیانی نەبڕاوە ببەنە سەر، بڵێسەی ئاگر دەم وچاویان دەبرژێنێت، هەموویان دەم وچاویان دەشێوێت ،(ئەوسا خواوەند پرسیاریان لێدەكات)ئایا كاتی خۆی ئایەتەكانی من بەسەرتاندا نەدەخوێندرایەوە، كەچی ئێوە بڕواتان پێ نەبو وبەدرۆتان دەزانی؟ سەرەنجام بەكەساسی یەوە دەڵێن: پەروەردگارا نەگبەتی ونەهامەتی شانی گرتین و زاڵ بوو بە سەرماندا، ئێمە كەسانێكی گومڕا بووین، پەروەردگارا لە ناو ئاگری دۆزەخ وَسزاكەی دەرمان بهێنە ئەگەر جارێكی تر گەڕاینەوە بۆ گومڕایی ئەوە ئیتر دیارە ئێمە كەسانێكی ستەمكارین ، خوای گەورە لەوەلامیان دا دەفەرموێت: بێدەنگ بن ودەمتان داخەن ، قسەشم لەگەڵ مەكەن... ....

هەوتەم/ ئنجا كە لەوەش بێهیوا دەبن ، وادەزانن بەهاوارهاوار دەنگە دەنگ ڕەحمیان پێدەكرێ وسزایان سووك دەكرێ ودەگێڕدرێنەوە بۆ دنیا ، دیارە ئەمەش هەر سوودی نابێت (وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ، وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ) (فاطر:٣٧) واته/ ئەوانەی كافرو بێبڕوابوون ، دۆزەخ بۆیان ئامادەیە ، بڕیاری لەناوچوونیان نادرێت ، تابمرن ورزگاریان ببێت ! تەنانەت بەشێك لەسزاكەش لەسەریان كەم ناكرێتەوە، ئا بەوشێوەیە هەموو كافرو بێباوەڕە سەرسەختەكان سزا دەدرێن

وتۆڵـەیان لێدەستێنین . ئەوانـە گریـەو زاریوهـاوارو قیـژەو ناڵـەیان لـەناو دۆزەخدا لێبەرز دەبێتەوەو بەکەساسییەوە دەڵێن: پەروەردگارا دەرمان بهێنـەو ڕزگارمان بکە لەم حاڵە، مەرج بێت کارو کردەوەی چاك ئەنجام بدەیـن، نـەك ئەوەی کەجاران دەمانکرد، لە وەڵامیاندا خواوەند دەفـەرموێت : ئایائەوەندە تەمەنمان پێنەبەخشین، ئەوەی بیەوێت بیرێ بکاتەوە تیایدا بیربکاتەوە؟!

بێدارکەرەوەشتان بۆ هات،(دیارە هەموو خەجاڵەت وسەر شۆڕ دەبن وقسەیان نامێنێت) بۆیە پێیان دەوترێت: کەواتە دەبچێژن سزای سەختی دۆزەخ، چونکە ستەمکاران هیچ پشتیوانێکیان نییە ...

هەشتەم/ سزاوئازاریدۆزەخ کافران بێزار دەکات وهیچ چارەیان نامێنێ تەنها ئەوە نەبێت کە داوا دەکەن تاقە ڕۆژێـك بەشێـك لـە سزاکەیان لەسـەر سـووك بکرێت، دیارە بۆ ئەمەش وەڵامیان نادرێتـەوە :(وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْماً مِنَ الْعَذَابِ، قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ) (غافر:٤٩)

واتـە/ئەوانـەی کەلـەناو ئـاگری دۆزەخـدان بەفریشـتەکانی کـارگێڕی دۆزەخ دەڵێن:داوا لە پەروەردگارتان بکەن، تەنها ڕۆژێك بەشێك لەسزاو ئازارمان کەم بکاتەوە.. ئـەوانیش لـە وەڵامیـان دا دەڵێـن:باشـە مەگـەر پێغەمبـەرەکانتان بـە بەڵگەو نیشانەی ڕوون وئاشکراوە ، ڕەوانە نەکرابوون بۆتان؟ هەمووان دەڵێـن : بەڵێ، ڕاستە، ئنجا فریشتەکان دەڵێن: دەی کەوابوو هەر داوابکەن وبپاڕێنـەوە، بێگومان داخـوازی وپاڕانـەوەی کـافران بـەهیچ نـاچێت ، تـازە هیـچ نرخێکـی نیەوگیرا نابێت...

نۆیەم/ کاتێ بێ هیوا دەبن لە دەرچوون لە دۆزەخ وکەم کردنەوەی سزاکەی ، ئنجا داوادەکەن لە کـارگێڕانی دۆزەخ ، کـە داوا بکـەن لـەخوا کـە بەیـەکجاری لەناویان بەرێت:(إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ، لا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ

مُبْلِسُونَ، وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ، وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُون ، لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ) (الزخرف:٧٨)واته/ بەڕاستی تاوانباران لەناوئازارو سزای دۆزەخ دا بەهەمیشەیی دەمێننەوە،ئازارو سزا لەسەریان کەم ناکرێتەوە، لەکاتێکدا هەمووشیان تیایدا نائومێدو بێهیوان.

جاوەنەبێت ئێمە ستەممان لێکردبن، بەڵکو هەرخۆیان ستەمکار بوون، دۆزەخیەکان هاوار دەکەن، ئەی مالیك(کەفریشتەی سەرپەرشتیارە):باپەروەردگارت بمانکوژێت، دەبا بمرین وکۆتایی بەم سەغڵەتی‌یەمان بێت، لەوەڵامیاندا دەڵێت: بەڕاستی ئەوە جێتانەو تیایدا بۆ هەمیشە دەبێت بمێننەوە، سوێند بەخوا بەڕاستی ئێمە پەیامی هەق وڕاستیمان بۆ ئێوە ڕەوانە کردووە، کەچی زۆربەتان حەزتان لەحەق وڕاستی نیەو لێی بێزارن..

دەیەم/ کافرەکان هەرکات سەیری کارو کردەوەی بەدیان دەکەن ودەزانن هەرچی وەعدو پەیمان وقسەی پێغەمبەرانە ڕاست دەرچوون ، ئاوات دەخوازن کەخۆزگە پاش زیندوکردنەوە ببونایەتەوە بە گڵ وتیابچونایەتەوە، یان هەر زیندوو نەکرانایەتەوەو هەر نەبوونایە...جائەمە لە دوای هەموبێ هیوا بوونەکانیان بێت، یان لەگەڵ هەموو قۆناغێك کەپێشتر باسمان کرد بیڵێن هەر دەگونجێ(يَوْمَ يَنظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنتُ تُرَابًا) (النبأ:٤٠) واتە/ قیامەت ڕۆژێکە کە ئادەمیزاد سەیری کردەوەکانی دەکات کەپێشتر کردوونی ، خوانەناس دەڵێت: خۆزگە هەر خاك بوومایەو ئاوا زیندوو نەکرامایەتەوەو گیرم نەخواردایە...

نموونەی چوارەم/ وتمان پەیوەندی هەیە لە نێوان ئایەتی سورەتێك وئایەتی‌سورەتی تردا کە لە سەر یەك مەسەلە هاتوون ، ئەوەتا لەمەککە

فەرمانێك هاتووە بۆ حەزرەت(ص)کە دوور بکەوێتەوە لە کۆڕو کۆمەڵی ئەوانەی کە سووکایەتی ئەکەن بە ئایەتەکانی خوا ، پاشان لە مەدینەش جەخت دەکاتەوەسەر ئەم مەسەلەیە وئاماژە دەکاتەوە بۆ فەرمانەکەی کە لەمەککە ناردبوویە خوارێ....

خوای پەروەردگار لە مەککە لە سورەتی(الانعام/٦٨)دا فەرمان ئەدات بە حەزرەت(ص) و دەفەرموێت (وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) (الأنعام:٦٨)
واتە/کاتێك ئەوانەت بینی کە سوکایەتی بەئایەتەکانی ئێمە دەکەن، ئەوا پشتیان تێبکە وکۆڕو کۆبونەوەیان بەجێبهێڵە هەتا ئەو کاتەی دەچنە سەر باسێکی تر، کاتێکیش ئەگەر شەیتان لە بیری بردیتەوە کە دوور بکەویتەوە لێیان، هەر ئەوەندەی بیرت کەوتەوە لەگەڵ گەلی ستەمکاراندا دامەنیشە..
لەشاری مەدینەش دووڕووەکان بەڕووکەش موسڵمان بوون ولەدڵیشەوە دژی بەرنامەی خوا بوون ، بۆیە هەر فرسەتێکیان بۆ هەڵکەوتایە تانەو تەشەریان ئەدا لەموسڵمانان وژەهری خۆیان دەڕشت.. بۆیە جارێکی تر لەباسی دووڕووەکاندا جڵەو گیری کرد لەدانیشتن لەکۆڕو کۆمەڵی ئەوانەی کە سووکایەتی بە بەرنامەی خوا دەکەن وئاماژەشی بۆفەرمانە پێشترەکەی مەککەش کردو، فەرمووی (بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماًالَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذاً مِثْلُهُمْ إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعاً) (النساء:١٤٠)

واتە : ئەی پێغەمبەر(ص)مژدە بەدووڕووەکان بدە کە بەڕاستیسزایەکی بە ئێشیان بۆ ئامادە کراوە ، ئەو دووڕووانەی کە بێباوەڕەکان دەکەنە پشتیوان

وياوەری خۆیان لەجیاتی بڕواداران ، ئایا دەیانەوێت دەسەلأت وسەربەرزیان لەلای ئەوان دەست بکەوێت ؟ ئەوانە بە هەڵە داچوون ، چونکە بەڕاستی دەسەلأت وبالأدەستی وسەربەرزی هەر هەمووی بۆ خوایە، بەڕاستی خوای گەورە لە قورئاندا ئەم بڕیارەی پێشتر ناردووە بۆ سەرتان ،(مەبەست فەرمانەکەی مەککەیە)کە هەرکاتێك لەجیٚیەکدا گوێتان لیٚبوو کوفرو گاڵتە بە ئایەتەکانی خوا دەکرا، ئەوە دامەنیشن لەگەڵ ئەوانەدا هەتا قسەو باسەکەیان ئەگۆڕن ، ئەگەردانیشن وگویٚ نەدەنیٚ ئەوە بەڕاستی ئێوەش لەوکاتەدا وەك ئەوانن وحیسابیئەوانتان بۆ دەکریٚ ، بەڕاستی خوا دووڕووەکان وبێباوەڕان هەموویان لەدۆزەخ دا کۆ دەکاتەوە.. ئەم ئایەتانەی (النساء) لۆمەی ئەوانە دەکات کە بە گویٚی فەرمانەکەی پێشویان نەکردووە کە هەرزوو لەمەککە هاتۆتە خوارەوەو پاشان زیاتر ڕوونی دەکاتەوە کە نابیٚ دۆستایەتی بکریٚ لەگەڵ ئەوانەی کە دژایەتی ئیسلام دەکەن وگاڵتەی پێدەکەن، ئینجا ئەوانەش کەوا دەکەن وگویٚ نادەنیٚ بەدووڕوویان دائەنیٚو هەڕەشەی دۆزەخیشیان لیٚ دەکات .. لێرەوە پەیوەندی نێوان ئەو دووفەرمانە تێدەگەین کە قورئان خۆی ئاماژەی بۆ دەکات ..

نموونەی پێنجەم :قورئان ڕێنمایی بڕواداران دەکات کە تەنها لەخوا داوای عیززەت و سەربەرزی بکەن ، چونکە هەرچی عیززەت و دەسەلأتە هی خوایە ولای ئەوەوە دەست دەکەوێت ..ئەم مەسەلەیە لە شەش سوورەتدا هاتووە وهەموویان پێکەوە هەموو لایەنەکانی روون دەکەنەوە و هەریەکەشیان بەتەنها ڕۆڵی خۆی بینیوە لەو سوورەتەدا کە تیایدا هاتووە ..

یەکەم :لەمەککە یەکەم جار لەسەر ئەم مەسەلەیە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: (من كان يريد العزة فلله العزة جميعا ، اليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصالح يرفعه والذين يمكرون السيئات لهم عذاب شديد ومكر اولئك هو

یبور) فاطر ١٠ واتە : ئەوەی سەربەرزی وپایە بڵندی دەوێت ، بابزانێت کە هەموو سەربەرزیو پایە بڵندیەك هەر بۆ خوایە ، گوفتاری جوان وبەجێ بوڵای ئەو بەرزدەبێتەوە ، کارو کردەوەی چاکیش گوفتاری شیرین بەرزدەکاتەوە ، جا ئەوانەی کە پیلانی خراپ دەگێڕن سزای زۆر توندو تیژ بۆیان ئامادەیە ، پیلانی ئەوانە هەر خۆی پووچ دەبێتەوەو بێ بەرووبووم وبێئاکامە ..

دووەم :هەر لەمەککە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە (واتخذوا من دون الله الهة لیکونوا لهم عزا ، کلا سیکفرون بعبادتهم ویکونون علیهم ضدا) مریم ٨٢

واتە :ئەو بێباوەڕانە لەجیاتی خوا جۆرەها شتی تریان کردوتەخوای خۆیان تا پایەداری و دەسەلاتیان دەست بکەوێت ..نەخێر ، ئەو شتانەی ئەوان دەیپەرستن لەڕۆژی قیامەت دا باوەڕیان بەپەرستنیان نیەو ناڕەزایی دەردەبڕن، بەڵکو بەسەختی دژایەتییاندەکەن وبەرپەرچیان ئەدەنەوە ..

سێیەم: هەر لە مەککە لە سورەتی یونس ئایەتی(٦٥)دا قورئان هاتەوە سەرئەم باسەو بە حەزرەتی فەرموو: هەرچەندە کافرەکان پڕوپاگەندە دەکەن وپیلان دەگێڕن، تۆ گوێیان مەدەرێ و بزانە کە هەموو عیززەت و گەورەیی ودەسەلاتێك هی خوایەو ئەویش بیسەرو زانایە (وَلا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) (یونس:٦٥) دیارە ئەم ئایەتە پەیوەندی پتەوی هەیە بەئایەتەکانی تری سورەتی(یونس)ەوە لە هەمان کاتیش دا، باسەکانی تری مەسەلەی(عیززەت)تەواو دەکات...

چوارەم: هەر لەمەککە سورەتی(صافات) هاتە خوارەوە پێغەمبەری(ص) دڵنیا کرد کە سەرکەوتن هەر بۆ پەیام وبەرنامەی خواو پێغەمبەرانێتی ، چونکە خوای پەروەردگار(رَبُّ العزَّة)ە و، فەرمووی (وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ، إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ، وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ، فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ ، وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ، أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ، فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ

فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ، وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ ، وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ، سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ، وسلامٌ على المرسلين ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (الصافات:١٧١-١٨٢) **واتە:سوێند بەخوا بێگومان بڕیاری ئێمە بۆ بەندە فرستادە وپێغەمبەرەکانمان (هەر زوو دەرچووە) کە بەدڵنیاییی، هەر ئەوان سەرکەوتوو سەرفراز دەبن، سەربازە ئیماندارەکانیشمان هەر دەسەڵات دەگرنە دەست وزاڵ دەبن، جارێ تاماوەیەك خۆت بگرە وگوێیان پێمەدە ، تۆ سەرەنجامی لاری وخوانەناسیان بخەرە بەرچاو، لە ئایندەدا خۆیان دەبیننەوە...ئایا ئەوانە پەلەیانە کە زوو سزاو تۆڵەی ئێمە ڕووبەڕوویان ببێتەوە ویەخەیان پێبگرێت؟!(خاك بەدامانیان)،کاتێك کە سزاو تۆڵەی ئێمە دادەبەزێتە مەیدانیان ، ئای کە بەرەبەیانێکی سامناکە بۆ ئەوانەی کە ئینزار کراون لە سزای خواو گوێیان پێنەداوە... تۆ تاماوەیەك مۆڵەتیان بدەو گوێیان پێمەدەو، ڕاستییەکان بخەرە بەرچاو، سەرەنجام خۆیان دەبیننەوە،پاکی وبێگەردی بۆ پەروەردگارت،پەروەردگاری خاوەن دەسەڵات وعیززەت، لەوەی کە ئەوانە دەیدەنە پاڵ ئەو زاتە بێهاوەڵ وهاوتایە.. سڵاو درودیش لەسەر هەموو پێغەمبەران وسەرجەم فرستادەکانی خوا ، سوپاس و ستایشیش هی خوای پەروەردگاری هەموو جیهانە.**

پێنجەم : لەمەدینەش لە سورەتی (النساء) دا، باسی دووڕووە کان دەکات کە دۆستایەتی جولەکەو کافرانیان دەکرد بەمەبەستی ئەوەی کە نەوەك ڕۆژێك بکەونە تەنگانەوەو کەس نەبێت فریایان بکەوێت.. قورئان دەفەرموێت(بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً،الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً) (النساء: ١٣٨-١٣٩) **واتە:ئەی پێغەمبەر(ص) مژدە بدە بە دووڕووەکان کە بەڕاستی سزایەکی بەسوێیان بۆ ئامادەکراوە، ئەوانەی کە بێباوەڕان دەکەنە پشتیوان ویارو یاوەری خۆیان**

لەجیاتی بڕواداران ، ئایا دەیانەوێت عیززەت ودەسەلآت و سەربەرزیان لای ئەوان دەست بکەوێت؟ ئەوانە بە هەڵەداچوون،چونکە بەڕاستیعیززەت وبالآدەستی هەرهەمووی هی خوایەو ئەو دەیبەخشێ، بە هەر کەسێ کە بڕواداروشایستە بێت.

شەشەم: پاش لێبوونەوە لەغەزای بەنیموستەلەق ، پێغەمبەر(ص) لەسەر ئاوێك خێوەتی هەڵداوخەڵك هاتن بۆ ئاو بردن ، عومەری کوڕی خەتتاب کابرایەکی کرێگرتەی لە گەڵدابوو ناوی(جەهجاە)یغەفاری بوو، ئەم پیاوە لەسەر ئاوەکە لەگەڵ (سنان)ی کوڕی(وبر)ی(جهنی)دا بوو بەدەمەقاڵێیان وشەڕ دروست بوو، کابرای (جهنی)هاواری کردە ئەنساریەکان ، (جەهجاە) یش هاواری کردە کۆچەران ، خەریك بوو مەسەلەکە گەورە بێت، پێغەمبەر(ص)پێی فەرموون: ئایا بانگەشە بەدروشمی جاهیلی دەکەن، لەکاتێك دا هێشتا من لەناوتاندام ؟ وازی لێبهێنن ئەمە بۆگەن وخراپە..

ئەم هەواڵە گەیشتەوە بە(عبدالله)ی کوڕی (ئوبەی) کوڕی سەلول سەرکردەی دووڕووەکان، ئەویش لەناو خزمانیدا خۆی تووڕەکردو وتی:ئەمەشیان کرد؟ هاتنە سەرمان وماڵ وحاڵیان لێداگیر کردین ، وەڵلآهی ئێمەو ئەوان وەك ئەوە وایە کە وتراوە: سەگەکەت تێر بکە بابتخوات ، بەخوا کە گەڕاینەوە بۆ مەدینە دەبێت ڕێزدارەکەمان بێڕێزەکەمان شاربەدەر بکات.. پاشان ڕووی کردە ئەوانەی دەوروبەری وپێی وتن:دەبخۆن دەی ، ئەمە خۆتان بەخۆتان کرد، هێناتانن بۆسەر خاك وئاوی خۆتان و،ماڵتان لەگەڵ بەشکردن ، بەخوا ئەگەر نانیان نەدەنێ لەوێ باردەکەن ودەڕۆن..

هەر دەم ودەست زەیدی کوڕیئەرقەم کە کوڕێکی مێرد منداڵبوو لەوێدا دانیشتبوو، ئەم قسەیەی گەیاندە خزمەت پێغەمبەر(ص)وئەویش خەڵکەکەی

سەرقاڵکرد بەڕۆیشتنەوەو کە تەواو ماندوو بوون ولایان دا بۆ پشوودان هەموو لەماندوێتی‌دا خەویان لێکەوت، ئەمەش بۆئەوەی فریای قسەو باس نەکەون وکێشەکە کپ ببێتەوە.. ئینجا کەعبداللە ی کوڕی ئوبەی زانی زەید قسەکەی گەیاندووە هات وسوێندی خوارد کە شتی وای نەوتووە..ئینجا قورئان هاتە خوارەوە وڕاستی‌یەکانی ئاشکرا کرد لەسورەتی(المنافقون) دا کە دەفەرموێ(هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لا يَفْقَهُونَ، يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لا يَعْلَمُونَ) (المنافقون:٧-٨) واتە/دووڕووەکان دەڵێن بەخەڵکی: ماڵ وسامان مەبەخشن بەو کەسانەی کە لە دەوری پێغەمبەری‌خودادان ، تابلاوەی لێبکەن! ئەی نازانن هەرچی گەنجینەکان هەیە لە ئاسمان و زەوی دا هەر خوا خاوەنیانە، بەلام دووڕووەکان ئەم ڕاستی یە تێناگەن..ئەو دووڕوانە دەڵێن: سوێند بەخوا ئەگەر گەڕاینەوە بۆ مەدینە، دەبێت ئەوەی کە دەسەلاتدارو بەڕێزوپیاو ماقوولە، ئەوە دەر بکات لەشار کە بێڕێزو بێدەسەلاتە، هەرچی عیززەت ودەسەلات وپایەداری یە هی‌خواو پێغەمبەرەکەی وبڕوادارانە، هەرچەند دووڕووەکان ئەم ڕاستی‌یە نازانن ،یان خۆیانی لێهەڵە دەکەن.. دیارە ئەم چەند ئایەتە لە سورەتی (المنافقون) دا،کەهەمووی‌باس لەدووڕوویی دەکات،جێی خۆی گرتووە ، بەلام لاپەڕەیەکی ترە لەباسی(عیززەت)دا ئەگەربیخەینە پاڵ باسەکانی تر لەم مەسەلەیەدا..

جا بۆ ئەوەی بەچاکی لەهەموو لایەنەکانی هەر مەسەلەیەك تێبگەین ،چاك وایە چی ئایەتێك هەیە لەو بارەیەوە کۆی بکەینەوەو لێی وردبینەوە تاباشتر بەرچاومان ڕوون ببێت وسەرمان لێ نەشێوێت !

...

نموونەی شەشەم/ خوای پەروەردگار دەفەرموێت:

ا-يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ،هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ) (الصف:٩) واتە/ئەوانە دەیانەوێت: هۆکاری تایبەتیان دەست بکەوێت، تا بتوانن نووری خوا بەفوو، بەقاڵەی دەم بکوژێننەوە ! خوا نووری خۆی، ئاینی خۆی تەواو دەکات ودەیچەسپێنێت هەرچەندە کافرو بێبڕواکان پێی سەغڵەت بن وپێیان ناخۆش بێت ...(لێرەدا بەدوای هۆکاردا دەگەڕێت تاوەکو بیکوژێننەوە، خواش دەفەرموێ نووری خۆم تەواو دەکەم)

ب-(يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ،هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ) (التوبة:٣٣) واتە/ (ئالێرەدا لەوە دەچێت هۆکارەکانیان دەست کەوتبێت وخۆیان کۆکردبێتەوە ، ئینجا دەیانەوێت نوورو ئاینی خوا بەفوو، یان بەقاڵەی دەم بکوژێننەوە، (بەلام خەیاڵیان خاوە) خوا ناهێڵێت ئاواتەکانیان بێتە دی و(يأبى الله الآ أن يتم نوره) هیچ شتێکی تری ناوێ جگە لەوە نەبێت ئاین ونووری خۆی سەربخات وتەواوی بکات، هەرچەندە کافرانیش پێی سەغڵەت ودڵتەنگ بن، هەر ئەو زاتە بۆیە پێغەمبەرەکەی هاوڕێ لەگەڵ، هیدایەت وڕێنموویی وئاینی ڕاست ودروست دا ڕەوانە کردووە تا سەری بخات بەسەر هەموو بەرنامەو ئاینەکانی تردا، هەرچەندە موشریکەکانیش سەغڵەت وناڕەحەت بن.

(وەك وتمان: ئەمجارە زیاتر کاری کافران پەرەی پێدراوەو یەکسەر ئەیانەوێ دینەکە بکوژێننەوە بۆیە دەفەرموێ(ويأبىالله الا أن يتم نوره) بەلام لە حاڵەتەکەی یەکەمدا کە خۆیان ئامادە دەکەن و دەیانەوێ هۆکار بەدەست

بهێنن (ليطفئوا) تا بيكوژێننەوە فەرمووی(والله متم نوره) کەواتە لێرەدا ئەم دووبارە کردنەوەیە باس لەدووقۆناغی هەوڵی کافران دەکات..

نموونەی حەوتەم/

ا-(هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا)(الأعراف ١٨٩) واتە/ خوا ئەو زاتەیە کەئێوەی لەیەك نەفس دروستکردووەو هەر لەویش جووتەکەی بەدی هێنا، بۆ ئەوەی ئارامی لەلا بگرێت..(لێرەدا باس باسی ئارامی‌یەو(واو العطف)ی بۆ بەکاردێنێ) بەڵام لەم ئایەتەی‌تردا‌باس لەوە دەکات کە ئادەم ماوەیەك بەتەنها بووە لە بەهەشتداو پاشان(ثم) خوای گەورە حەوای هەر لەخۆی دروستکردووە ..

ب-(خلقكم من نفس واحدة ثم جعل منها زوجها) الزمر٦/ واتە: ئێوەی لەیەك نەفسەوە دروستکردووە پاشان هاوسەری لەو نەفسەوە بۆ دروستکرد... (کەواتە ئەم دووئایەتە بەهۆی(واو)ی(العطف)و(ثم)ەوە جیاوازن هەریەکەیان مانایەکی تایبەتی هەیە).....

نموونەی هەشتەم/ لە مەدینە لەسوورەتی(البقره) ئایەتی(٢٢٥)دا قورئان دەفەرموێت:(لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ) (البقرة:٢٢٥) واتە/ خوای گەورە ئەو سوێندانەتان لێناگرێت کە لە دەمتان دەردەچێت ولەسەری ڕاهاتوون، بەڵکو ئەوەتان لێ دەگرێت کە نیەتی دڵتانی لەسەرەو خوا لێخۆشبووەو ئارامگرو خۆڕاگرە...

پاشان خوای گەورە لەکۆتایی مەدینەدا لەسوورەتی(مائدە) ئایەتی(٨٩)دائەم حوکمەی زیاتر ڕوونکردەوەو ئایەتەکەی پێشووی تەواو کرد بەوەی کە فەرمووی (لا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ (المائدة:٨٩)

واتە/ خوالێتان ناگرێت کاتێك بەسادەیی سوێند بەدەماتندا دێت ، لەو سوێندانەتان دەپرسێتەوە کەبیروهۆشتان لای بووەو بۆ مەبەستێك وتووتانە وجەخت کراوەتەوە سەری، ئەوەش کەفارەتەکەی (فَكَفَّارَتُهُ) :

ا-(لا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ (المائدة:٨٩) ....

واتە/ نان وخۆراك دان بەدەکەسی هەژار بەشێوەیەکی مام ناوەندی کەبۆ خاوو خێزانتان سەرفی دەکەن....

ب-أو كسوتهُم... یاخود پۆشتە کردنەوەیان

ج- أوتحريرُ رقَبة... یاخود ئازادکردنی بەندەیەك ئەگەر بووی...

ئەوەی توانای ئەوانەشی نەبوو ئەوا (فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ)باسیٚ ڕۆژ بەڕۆژووبێت...

(ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ)ئەوە کەفارەتی سوێندەکانتانە کاتێك سوێند دەخۆن ونایبەنە سەر(وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ)سوێندەکانتان بپارێزن وبیبەنە سەر (كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) (المائدة:٨٩)

ئابەو شێوەیە خوا ئایەتەکانی خۆیتان بۆ ڕوون دەکاتەوە بۆ ئەوەی سوپاس گوزاری بکەن، بەڵێ... ئەم ئایەتانەی دوایی هەموو لایەنەکانی سوێند خواردنیان ڕوونکردەوە کەتەواوکاری ئەوەی پێشووە...

بنەمای سێیەم/تەوەرەی هەرسورەتێك:

هەر سورەتێك وەك درەختێك وایە کە بەلق وپۆپ وگەڵاکانی وێنەیەکی جوانی هەبێ وقەدەکەی هەموو لق وپۆپەکانی هەڵگرتبێ وهەموویان بەیەکەوە جۆرە درەختێکن، کە ناوێکی تایبەتی هەیە..

هەر سورەتێکی قورئان ناوێکی تایبەتی هەیەو کەسایەتی یەکی تایبەتی‌و تەوەرەیەك یان چەند تەوەرەیەکی هەیە کە بەدەوریا دەخولێتەوەو باسی دەکات..بۆ نموونە:

یەکەم/ سورەتی فاتحە ، گەورەترین (أعظم) سورەتی قورئانەو پێی دەوترێت(أم الكتاب)و، لەسەرەتای قورئانەوە دانراوەوخۆلاسەی هەموو قورئانەو لەوە دەچێت هەموو سورەتەکانی دواتری ڕاڤەو شەرحی ئەوبن..حەسەنی بەسری دەڵێ((خوا هەموو زانستی پەڕاوە ئاسمانی‌یەکانی پێشووی لە قورئاندا داناوەوئنجا هەرچی زانستی قورئانیش هەیە لەفاتیحە دا دایناوە ، هەر کەس تەفسیرەکەی بزانێ وەك ئەوە وایە کە تەفسیری هەموو پەڕاوە ئاسمانی‌یەپێشینەکان بزانێت))هەر لەبەر ئەوەشە کە ئەوەندە گرنگی پێدراوەو نوێژ بەبێ خوێندنی فاتیحە دروست نیە..

دووەم/ تەوەرەی سەرەکی سورەتی (یوسف)، بەسەرهاتی(یوسف)ە سەلامی خوای لێبێ‌وئنجا ناوبەناو ئاماژە دەکات بەهەندێ پەندو ئامۆژگاری، بۆنمونە دەفەرموێت (لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِّلسَّائِلِينَ) (یوسف:٧) واتە/ بەخوا، بێگومان لەم ڕووداوەی یوسف وبراکانیدا نیشانە وبەڵگەی زۆر هەیە بۆ کەسانێك کە پرسیار دەکەن ودەگەڕێن بەدوای ڕاستێتی پێغەمبەرێتی تۆدا.

هەروەها دەفەرموێت (وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ) (یوسف:٢٢)

واتە/ کاتێك یوسف پێگەیشت وگەیشتە ئەوپەڕی توندو تۆڵی‌لاشەیی وژیری، ئێمەش پلەی فەرمانڕەوایی‌ودانایی وزانیاریمان پێبەخشی، هەر بەو شێوەیەش پاداشتی چاکەکاران دەدەینەوە (واتە هەرکەس وەك یوسف چاکە کاربێت ، بەهەمان شێوە دێین بەهانایەوەو پایەبەرزی دنیاو ئاخیرەتی دەکەین ،چونکە ئەوە سوننەتی خوایە بۆ هەموو چاکەکارێك دووبارە دەبێتەوە)..

هەروەها دەفەرموێت (وَكَذَلِكَ مَكَّنَا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ، وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ) (يوسف: ٥٧)

واتە : ئابەوشێوەیە دەسەڵاتمان دا بەیوسف وجێگیروپایەدارمان کرد لەخاکی میسردا ، هەر پلەو پایەیەکی دەویست لەو وولاتەدا دەستی دەکەوت وبۆی ساز دەبوو.. هەرکەسمان بوێت ئاوا بەهرەوەری دەکەین لە ڕەحمەت وبەخششەکانمان وپاداشتی چاکەکاران بەزایە نادەین، بێگومان پاداشتی ئاخیرەتیش لە بەهەشت داچاکترە بۆ ئەوانەی کە باوەڕیان هێناوەو پارێزکارن.

پاشان دە ئایەتی دوایی سورەتەکەش هەر ڕێنمایی‌یەو پەروەردەیە بۆ موسڵمانان ، بۆ نموونە لە دوو ئایەتی دواییدا دەفەرموێت (حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ، لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثاً يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدىً وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) (يوسف: ١١٠) **واتە / ئەی پێغەمبەر(ص) وامەزانە کە ئەم ڕێگەیە بەگوڵ وگوڵزار چێنراوە ، بەڵکو پڕە لە ناخۆشی وئازارو گەیشتۆتە ڕادەیەك کە، هەتا پێغەمبەرانیش تووشی نائومێدی‌وبێ‌هیوایی دەبن و گومان وادەبەن کە بە ڕاستی ئەوان بەرنامەکەیان بە درۆ زانراوە ، ئینجا ئا لەو کاتی بێ‌هیواییەدا ، سەرکەوتنی تایبەتی ئێمەیان بۆ دێت ، ئەوسا ئەوەی بمانەوێت وشایستە بێت ڕزگاری دەکەین ، جا کەس نی‌یە بتوانێت تۆڵەی توندو تیژی ئێمە لە کەسانی تاوانباروتاوانکار بگێڕێتەوەو بەرپەرچی بداتەوە.. بەخوا بەڕاستی‌لەسەر گوزەشتەو بەسەرهاتی پێغەمبەراندا پەندو ئامۆژگاری هەیە بۆ کەسانی ژیرو هۆشمەند، وە نەبێت ئەم قورئانە قسەوباسێك بێت هەڵبەسترابێت، بەڵکو بەڕاست دانەری ئەوەیە کە لەپێش خۆیەوە**

هـاتووه(تـەورات وئینجیـل)و روونکـەرەوه وجیاکردنـەوەی هەمووشـتێکی پێویسته لەئاینده‌دا و، ڕێنمویی و ڕەحمەتیشه بۆ کەسانێك باوەڕ دەهێنن..

سێیەم/ تەوەرەی سەرەکیسورەتی (الرحمان)ڕەحمەت وبەخششه زۆرەکانی پەروەردگاره ، یەك بەیەك لەپێشانگای سورەتەکەدا دەیان خاته بەرچاوو،پاش هەریەکەیان دەفەرمووێت: ئەی ئادەمیزادو پەری بەکام لە نازو نیعمەتـەکانی پەروەردگار باوەڕ ناکەن وکامەی پەسەند ناکەن (فَبِأيِّ آلاءِ رَبِّكُمَـا تُكَذِّبَـانِ) قورئان دەفەرموێت:(الرحمان ، علَّم القرآن ، خلق الإنسـان ، علَّمـه البيـان ، الشمسُ والقمر بحسـبان ، والنجـم والشـجر يسجدان، والسـماء رفعـها ووضـع الميزان ، والارض وضعها للأنام ، فيها فاكهةٌ والنَّخلُ ذات الأكمـام ، والحَبُّ ذو العصفِ والرّيحان، فَبِأيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ) (١-١٣)الرحمان / واتەخوای میـهرەبان، قورئـانی فـێری ئـادەمیزاد کـردووه (کەئەمـەش یەکـەم ڕەحمەتەوگەورەترینیانه لەپێشانگاکەدا) ئینجا دێتە سەرئەوانی تر: هەر خوا ئادەمیزادی دروست کردوه، هەرئەویش فێری گوفتارو ئاخاوتنی کـردووه... خۆرومانگیشـی بەحیسـابێکی وورد دروسـت کـردووەو لەخولگـەکانیاندا لەسوڕانەوەدان ، ئەستێرەو درەختـەکان ، ڕووەکە بێقەدو درەختـه بـەرزەکان، هەموویان سوجدە دەبەن بۆ دروستکاریان ولەو نەخشەیە دەرناچن کە بۆیان دیـاری کـراوه ، ئاسمانیشـی بـەرزوبڵند کردۆتـەوەو، تـەرازوو پێـوەری بـۆ هەمووشتێك داناوە(هەموو شت بەیاسایەوهیچ شتێك بەهەڕەمەکی وبەبێهودە دروسـت نـەکراوه بۆیـه پێویسـته ئـادەمیزادیش بەرنامـەو یاسـای هـەبێت لەچوارچیوەی قورئان وسوننەت دا).. ئێوەش ئەی نەوەی ئادەم با تـەرازوو پێوەرتـان ڕێـك وپێـك بێت وستەم لەیـەکتر مەکـەن . دادپـەروەر بن لـە کێشـان وپێـوان داو تـەرازوو بـازی مەکـەن وکـەم فرۆشـی ئـەنجام مـەدەن... زەویشـی بۆخەڵك ڕاخستووەو باری هێناوه تازیانی تیا بەرنەسەر ، جۆرەها میوەی تێدا

دێته بەر، هەروەها خورمای خاوەن دەفری گوڵدانی بۆفەراهەم هێناون، هەروەها جۆرەها دانەوێڵەی کاو پەلو پۆدار و بۆنخۆشی تیادا بەرهەم هێناوە... جا ئیتر ئەی گرۆی ئادەمیزادو پەری بە کام لەنازو نیعمەتەکانی پەروەردگار بڕواناکەن و کامەی پەسەند ناکەن..

(خَلقَ الإنسانَ من صلصالٍ كالفخّار، وخلقَ الجانَّ من مارج من نار، فبأى آلاء ربّكما تكذّبان)

ئادەمیزادی دروست کردووە لە قوڕێکی وشك بوو، وك فەخفوری، پەرییەکانیشی لە بڵێسەی ئاگر دروست کردووە، ئەی گرۆی ئادەمی وپەری بە کام لەنازو نیعمەتەکانی پەروەردگار بڕواناکەن وپەسەندی ناکەن! (ربُّ المشرقين ورب المغربين، فبأى آلاء ربّكما تكذبان)

خوا خاوەنی هەردوو خۆرهەڵات وهەردوو خۆر ئاوایە، ئەی گرۆی ئادەمی وپەری بە کام لە نازو نیعمەتەکانی پەروەردگار بڕواناکەن وپەسەندی ناکەن!

(مرجَ البحرين يلتقان بينهما برزخٌ لايبغيان، فبأيّ آلاء ربّكما تكذّبان) **ئاویدوو دەریای بەیەك گەیاندووەو تێکەڵیش نابن، ئەی گرۆی پەری وئادەمی بەکام لە نازو نیعمەتەکانی پەروەردگار بڕواناکەن وپەسەندی ناکەن!**(يَخرجُ منهما اللؤلؤ والمرجان, فبأيّآلاء ربّكما تكذّبان) **لەودوو جۆرە دەریایە مرواری ومەرجان دەردەچن، ئەی گرۆی پەریو ئادەمی بە کام لە نازو نیعمەتەکانی پەروەردگار بڕواناکەن و پەسەندی ناکەن، ئیتر بەم جۆرە بەردەوام دەبێ ودوایش دێتە پاداشتی بڕواداران وبێباوەڕان..**

چوارەم/ سورەتی(العلق)یش ئەگەر لێی وردبینەوە، باسی سەرەکی بریتییە لەپێویستی مرۆڤ بەئاین وئەوەی پێویستە لەسەری وهەڵوێستی خەڵکی بەرامبەر بەئاین، لەوەدا کە هەندێکی دەبێ بەموسڵمان وتەنها بۆ

خۆیەتی‌وهەندێکی دەبێ بە موسڵمانی بانگخوازو بەهەمان شێوە خەڵکانێك دەبن بەکافرو پشت هەڵدەکەن لە ڕاستی وتەنها کوفرەکەیان بۆ خۆیانەو هەشیانە کافرەو ڕێگری دەکات لە بلاْو بوونەوەی هەق وڕاستی..وانەی یەکەمی دەست پیْدەکات بە(إقرأ) بخوێنە..چونکە خوێندن هۆکارێکی گەورەی فێر بوونە، خوێندنێك کە بە ناوی ئەو پەروەردگارەوە بێت کە دروستکارو بەدیهێنەرە(بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ) (العلق:١) ، ئەو خوایەی کە مرۆڤی دروست کردووە لەچەند خانەیەکی نەناسراو لەناو منداڵدان دا(خلق الانسان من علق) هەروەها ئەو چەند خانەیە وەك (زەروو)ە کەبەدیواری مناڵدان دا هەڵواسراوەو لەڕیْی خوێنەوە خۆراك وەردەگریْ...جارێکی تر جەخت دەکاتەوە لەسەر خوێندن(اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ،الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) بخوێنە، لەکاتێك دا پەروەردگاری تۆ بەخشندەیەو ئەو زاتەیە کە بەهۆی قەڵەمەوە زانستی وزانیاری فێر کردووە ، ئادامیزادی فێری ئەو شتانە کردووە کە نەیزانیوون..ئینجا باسی هەڵوێستی‌خەڵکی دەکات بەرامبەر ئەم ئاینەوبەرامبەر نیعمەت وبەخششەکانی خوا(كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى,أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى) (العلق:٦-٧)نەخێر، لەگەڵ ئەو هەموو چاکەو ڕێزەدا کە خوا بەخشیویەتی بە ئادەمیزاد ، بەڕاستی خەڵکی سەرکەشی دەکەن ، یاخی دەبن و ستەم دەکەن ، هەرئەوەندەی کەشتێکیان بەخۆیان شك بردو وایان زانی دەوڵەمەندو بیْنیازن...ئنجا ئەوەیان دەخاتە بەرچاو کە گەڕانەوەیان بۆلای پەروەردگارە (إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى) (العلق:٨) بەڵێ.. لەخۆ بایی بوون ولەسنوور دەرچوون و ستەم کردن سیفەتی مرۆڤە ، جا هەندێك کوفر دەکەن و ڕیْی هەقیش لەخەڵکی دەگرن،(أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى، عَبْداً إِذَا صَلَّى) (العلق:٩-١٠) باشە، پێم بڵێ، ئایا ئەو کەسەی کە ڕێگری دەکات لە بەندەیەکی خوا کاتێك نوێژ

دەکات...(أرَأيْتَ إنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى ، أوْ أمَرَ بِالتَّقوَى)العلق: ١٢،ئەی ئەگەر ئەو کەسەی قەدەغەی لێدەکرێت لەسەر ڕێبازی هیدایەت وچاکەبێت (هەر بۆ خۆی موسڵمان بێت)،یان فەرمانی خواناسیبکات وبانگخواز بێت.. ئنجا دێتەوە سەرباسی ئەوانەی کە بۆ خۆیان کوفر دەکەن (أرَأيْتَ إنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ، ألَمْ يَعْلَمْ بِأنَّ اللَّهَ يَرَى) (العلق:١٤)ئەی ئەگەر کابرای خوانەناس بەرنامەی خوا بەدرۆ بزانێ وپشتی تێبکات ، ئایانەیزانیوە کەخوا دەیبینێت وئاگای لێیەتی..ئینجاهەڕەشەیان لێدەکات (كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعاً بِالنَّاصِيَةِ، نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ) (العلق: ١٦) نەخێر.. سوێند بەخوا ئەگەر کۆڵنەدات وکۆتایی بە دوژمنکاری نەهێنێ، ئێمە پێشە سەری دەگرین وبۆدۆزەخ کێشی دەکەین، ئەو پێشە سەرە درۆزنە تاوانکارە(چونکە پێشە سەرو بەشی پێشەوەی مێشک بەرپرسە لە بیرکردنەوەو هەڵبژاردنی ڕێی چاك وخراپ)..دەی ئنجا دەستی بە کێ دا ئەگات لە هاوەڵ ودۆستانیا بابانگیان بکات(فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ) ، ئێمەش فریشتەکانی کاربەدەستی دۆزەخیان بۆ بانگ دەکەین بچنە گیانیان(سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ) (العلق:١٨)، ئنجا ڕێنمایی حەزرەت(ص) وبڕواداران دەکات بەرامبەریان کە بەگوێیان نەکەن وسەرگەرمی خواپەرستی نزیك بوونەوە بن لە خوای پەروەردگار(كَلَّا لا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ) (العلق:١٩) ...

پێنجەم/ سوورەتی(القيامە)یش،تەوەرەی باسەکانی مەسەلەی قیامەت و لێپرسینەوەیە ، هەرچەند وانەیەکی تایبەتی تیایە بۆحەزرەت(ص) کە لە کاتی دابەزینی قورئان دا بۆسەری بەپەلەپەل نەیلێتەوە لە ترسی لەبیرچونەوە، چونکە خوا خۆی دەیچەسپینێ لە دڵ ودەروونیدا، جائەمەش وەك ئەوەوایە کە لە کاتی وتنەوەی وانەیەك دا مامۆستایەك هەندێ ئامۆژگاری قوتابیەکانی بکات دوور لەباسی وانەکەیان.. قورئان دەفەرموێت:

* (لااقسم بيوم القيامة)... سوێند دەخۆم بەڕۆژیقیامەت

* ولاأقسم بالنفس اللوامة.. سوێند دەخۆم بە ویژدانی زیندوو ونەفسی ڕەخنە لەخۆگر کە لۆمەی خۆی دەکات..

* أيحسب الإنسان أن لن نجمع عظامه...ئایامرۆڤ وادەزانێت هەرگیز ئێسکەکانی کۆناکەینەوە؟!

* بلی قادرين على أن نسوی بنانه...بەڵێ ، لەوە زیاتریش دەکەین وتوانامان هەیە کە نەخشە وردەکانی سەرپەنجەکانی دروست بکەینەوە....

* بل يريد الإنسان ليفجر أمامه..نەخێر ، باگومانی وانەبات ، بەڵکو ئادەمیزاد دەیەوێت گوناهو تاوان بکاتە پیشەی خۆی بەدرێژایی ژیانی، یاخود دەیەوێت قیامەت لەبەردەمیدا بەرپا ببێت ئنجا باوەڕی پێبهێنێت ..

* يسأل ايّان يوم القيامه... بێباکانە دەپرسێت: کوا ، کەی ڕۆژی قیامەت بەرپا دەبێت ؟ (بەخەیاڵیخۆی زۆر بەدووری دەزانێت)

* فإذا برقَ البصر، وخسفَ القمـر ، وجُمِعَ الشـمسُ والقمـر... کاتێك کەچاو ئەبڵەق ئەبێتو، مانگیش دەگیرێت وتاریك دەبێت وخۆرو مانگ کۆدەکرێنەوەو دەچنە پاڵ یەك...

* (يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ) (القيامه:١٠) ..ئەو ڕۆژە مرۆڤ دەڵێت : ئەی هاوار بۆ کوێ ڕابکەم ولە کوێوە خۆم ڕزگار بکەم..

* (كَلَّا لا وَزَرَ,الىربّك يومئـذِ المستقرّ).. نەخێر دەربازبوون نیەو دەبێ لای پەروەردگارت ئامادەبیت و ئۆقرە بگریت بۆ لێپرسینەوە.

* (يُنَبَّأُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ) (القيامة:١٣) ... لەو ڕۆژەدا مرۆڤ هەواڵی هەموو ئەو کردەوانەی دەدرێتێ کە کردویەتیو ئاسەواری ئەو کردەوانەشی کە دوای خۆی هاتونەتە دی .

* (بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ، وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ) (القيامة:١٤-١٥)...
بەڵکومرۆڤ خۆی شایەتە بەسەر خۆیەوە وئەندامەکانی لەش شایەتی لەسەر ئەدەن ، هەرچەند پاکانە بکات وبیانوو بهێنێتەوە..تائێرە باسی قیامەت بوو، ئنجا دێتە سەر ئامۆژگاری و وانە پەروەردەیەکەی حەزرەت(ص) کە پێی دەفەرموێت (لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ،إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ، فإذاقرأناه فأتبع قرآنه، ثُمَّ إنَّ علينا بيانه (القيامة:١٦-٢٠) واتە:پەلە مەکەو زمانت مەجوڵێنە، بۆ ئەوەی پەلە بکەیت لە وەرگرتنیدا ، بەڕاستی لەسەر ئێمەیە کۆکردنەوەوخوێندنەوەی ، جا کاتێك ئێمە دەیخوێنینەوە تۆش شوێنمان بکەوە لەخوێندنەوەیدا، پاشان بەڕاستی ڕوون کردنەوەشی لەسەرئێمەیە... ئنجا لەمەسەلەی پەلەکردنەوە کە سیفاتێکی مرۆڤە ، ئایەتەکە دەبەستێتەوە بەباسی پەلەکردنی ئادەمیزادوحەزکردنی لە دنیا کە(عاجلە)یەوشتێکی کەم وکورت وخێرایەوتەواو دەبێت ودەفەرموێت :
* كلاَّ بل تحبونَ العاجله... نەخێر ،وانییە (زیندوبوونەوە هەردەبێت)،دیارە ئێوە هەر ئەم دنیایەتان خۆش دەوێت کە بەپەلە بەسەردەچێت.
* وتذرون الآخرة..قیامەت و بەهەشت پشت گوێ دەخەن و وازی لێدەهێنن..ئنجا دێتەسەر ئەو ڕووانەی کە گەشن وئاسوودەن بەبینینی پەروەردگاریان و، هەروەها ئەو ڕووانەش کە ڕەش وگرژوتاڵن ودۆزەخین ودەفەرموێت: (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ، إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ) (القيامة:٢٢-٢٣) ..
ئەو ڕۆژە ڕووخسارانێك گەشاوەو ئاسوودەن وتەماشای پەروەردگاریان دەکەن..

* (وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ، تَظُنُّ أنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ) (القيامة:٢٤-٢٥) هەر لەو ڕۆژەش دا ڕووخسارانێکی تر ڕەش وتاڵن ، چاوەڕوانن کارەساتی پشت شکێنیان بەسەردا بهێنرێت .

* کلا إذا بلغتِ التراقِی ، وقیلَ من راق.. نەخێر ئەوخەڵکە هەروا ژیانیان بەردەوام نابێت بەڵکو کاتێك دێت کە ڕۆحی یەك بەیەکیان دەگاتە گەروویان ، ئەوسا دەوترێت ، کێ فریادڕەسیەتی؟

* وظنَّ أنه الفراق والتفت الساقُ بالساق .. بەڵام لەو کاتەدا ،ئەوکەسەی لەسەرەمەرگدایە دڵنیایە کە ئیتر هیچ شتێك فریای ناکەوێت وکاتی ماڵ ئاواییە..ئیتر قاچی لەیەك دەئاڵێت..

* الی ربِّك یومئذالمساق... ئەوسا لەو ڕۆژەدا بۆ لای پەروەردگارتە ڕاپێچ کردن...

* فلا صدَّقَ ولا صلّی ولکن کذَّبَ وتولّی... نە بڕوای هێناونە نوێژی کرد بەڵکو هەربڕوای نەهێناوپشتی تێکرد .

* ثمَّ ذهب الی أهله یتمطی..پاشان هەموو جار بە لەنجەو لارو خۆبادانەوە دەگەڕایەوە ناو کەس وکاری وکەشخەی دەکرد ..

* أولی لك فأولی، ثمَّ أولی لك فأولی..جائەم دۆزەخە بۆ تۆشیاوترو لەبارترە، پاشان هەر ئەوسزایە بۆتۆ شیاوترو لەبارترە ..

* أیحسبُ الإنسان أن یُترك سدی،ألم یك نطفة من منی یُمنی ، ثمَّ کان علقة فخلق فسوی فجعل من الزوجین الذکر والانثی..

ئایا ئادەمیزاد وادەزانێت هەروا وازی لێ دەهێنرێت ولێی ناپرسرێتەوە؟باشە کاتی خۆی نوتفەیەك نەبووە لەمەنی کە دەڕژێنرایە شوێنی خۆی وپاشان خۆهەڵواسەرێك نەبوو گەشەی کردو ئینجا هەر لەو مەنی یە هەردوو جووت نێرومێی دروست کردووە ؟؟...

* أليس ذالك بقادر على أن يُحيَ الموتى...ئايا ئەو زاتەی ئەوە بكات ناتوانێت مردووەكـان زيندووبكاتـەوە؟ (بـەڵێ..دەتوانـێ وئێمـە لەسـەر ئـەوە شـايەتی دەدەين ئەی خوای پەروەردگارمان) ..

بنەمای چوارەم: وردبونەوەلەدەقێكی قورئانی كەچەند ڕووی هەیەو چەندمەبەستی پەروەردە و فێركردنی تیایە..

دەقی ئەدەبیبەرزو بەپێز جاری واهەیە كۆمەڵێ ئامانج دەپێكێ وهەموو ئەو ئامانجانـەش مەبەسـتن، بـە تايبـەتی كـاتێك بـۆ كۆمـەڵێك بووتـرێ كـەپێك هاتبێلەچەند چينـو توێژێكـی جيـاواز.. بـۆ نموونـە:سـوڵتانێك فـەرمانێك دەردەكات هەڕەشە ئامێزە بۆ هەر كەسێ كە بە گوێی نێردراوەكەی نەكات لە كارێكدا كە ڕای سپاردووە.. ئەم فەرمانە دوو ڕووی هەیە:

أ/ هەڕەشەیە بۆ ئەوانەی كە نیازی سەرپێچیان هەیە تا سەرپێچی نەكەن

ب/ هان دانە بۆ نێردراوەكە بۆ ئەوەی چاكتر بەكارەكەی هەستێچونكە دەزانـێ گرنگی دراوە بە كارەكەی وسوڵتان پشتگیرێتی..

جاری واش هەیە دەقێك سێ ئامانجی لەخۆ گرتووە يان بگرە زياتريش و هـەر كەسە وبەپێی خـۆی سـوودی لێوەردەگرێـت ، ئنجـا دەقـە قورئانیيـەكانيش ئاوەهان ، جاری وا هەیە ، هەڕەشەیە بۆكافران وپەيمانی خێرە بۆموسڵمانان وپەروەردەو دڵنيايی ودڵنەوايشە بۆ حەزرەت(ص)..بۆ نموونە:

يەكەم/قورئان لە سوورەتی(المدثر)دا دەفەرموێت:

(سأصليه سقر ، وماأدراك ماسقر، لاُتبقی ولا تذر، لوّاحة للبشر،عليـها تسـعة عشر، وماجعلنا أصحاب النار إلاّ ملائكة....) واتە:(وەليدی كوڕی موغيرە) كە ئەوشايەتیيە ناهەقەی داو دژی ئيسلام وقورئان قسەی كرد، دەبێت بيگەيەنمە ناو دۆزەخ ، جاتۆ نـازانی دۆزەخ چیيە.. هيچ ئەندامێك ناهێڵێتـەوەو دەسـت

هەڵناگرێت ، پێستیان هەڵدەقرچێنێت ورەشی دەکات ، نۆزدە فریشتە سەرپەرشتی دۆزەخ دەکەن، جائێمە وەنەبێت کارگوزارانی دۆزەخمان لە کەسانی تر جگە لە فریشتە بەدی هێنابێت :

١=(وما جعلنا عدّتهم إلافتنة للذين كفروا).. ئەو ژمارەیەشمان تەنها بۆ تاقیکردنەوەی کافران داناوە ..

٢=(ليستقن الذين أوتوا الكتاب)هەروەها بۆ ئەوەی ئەوانەی پەڕاوی ئاسمانیان پێدراوە دڵنیا بن لە ڕاستی ئەم قورئانەچونکە لە تەورات وئینجیلدا ئەو باسە هەیە ..

٣=(وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَاناً)بۆ ئەوەی کە بڕواداران زیاتر باوەڕیان دامەزراوبێت..

٤=(وَلا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ)ئەوانەش کەپەڕاوی ئاسمانیان پێدراوەو بڕوادارانیش هەق نی‌یە کە تووشیدوودڵی‌بن.

٥=(وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلاً) بائەوانەی دڵ ودەروونیان نەخۆشە لە دووڕووەکان وبێباوەڕان هەر بۆخۆیان قسە بکەن وبڵێن:نیازی خواچی‌یە بەم ژمارەیە؟

٦=(كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ) (المدثر:٣١)

بەو شێوەیە باسکرا خوا هەر کەسێکی بوێت گومڕای دەکات ، هەر کەسێکیشی بوێت ڕێنمایی دەکات و، کەس ژمارەی سەربازانی پەروەردگارت نازانێت جگە لە زاتی خۆی ، ئەو ئایەت وفەرموودانە ، تەنها پەندو ئامۆژگارین بۆ ئادەمی..

کەواتە لێرەوە بە ئاشکرا تێدەگەین کە باسکردنی مەلائیکەتانی دۆزەخ وژمارەیان کە نۆزدەن ئەو هەموو مەبەستەی تیایەو ئەو ئامانجانەی هەیە !

دووەم/ ماوەیەك لە سەرەتای پێغەمبەرایەتیەوە، بەپێی ویستی خوا جبرائیل نەهات بۆ لای حەزرەت(ص)، ژنی ئەبو لەهەب بەتایبەتی وهەندێکی تر لەخزمان وله بێبڕوایان وتیان: لەوە دەچێ(محمد)لەدەست شەیتانەکەی ڕزگاری بووبێت رخواکەی لێی زویر بووبێت...قورئانیش لە سوورەتی (الضحى)دا فەرمووی:(وَالضُّحَى، وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى، مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى، وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولَى، وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى) (الضحى:١ – ٥) واتە سوێند بەچێشتەنگاو، سوێندبەشەو کاتێك تاریکی دادێنێت،پەروەردگارت دەست بەرداری تۆ نەبووەو وازی لە تۆ نەهێناوەو خەشمی لێنەگرتویت ، بێگومان دواڕۆژو قیامەتیش چاکترە بۆ تۆ لەدنیا، لە ئایندەدا پەروەردگارت ئەوەندە نازو نیعمەتت پێدەبەخشێت کە زۆر پێی ڕازی وخۆشنوود دەبیت..ئەم سورەتە ، **أ** /دڵنەوایی‌یە بۆ حەزرەت(ص)...**ب**/دڵنەوایی‌یە بۆ بڕواداران...

ج/ وەڵام دانەوەی پڕوپاگەندەو دەمکوتکردنی دوژمنانە، تا لەخۆیانەوە تفەنگ بەتاریکی‌یەوە نەنێن ...

سێیەم/ سوورەتی (النصر) کە هاتە خوارەوە ئەبوبەکر ئەوەی لێ تێگەیشت کەحەزرەت(ص)لە دواڕۆژەکانی تەمەنیدایەو ئەجەلی نزیکە، بۆیە زۆر گریا، هەروەها(ئیبن عباس)یش دەڵێ:حەزرەتی عومەر منی لەگەڵ هاوەڵاندا دادەنا لەمەجلیسی خۆیدا،لەکاتێك دا کەمن زۆرلەوان منداڵتر بووم، هەندێکیان لەوە دەچوو پێیان ناخۆش بووبێ، بۆیە ڕۆژێك حەزرەتی عومەر لەمەجلیسەکەیدا پرسیاری لەهەمووان کرد ، چی لەسوورەتی (النصر) تێدەگەن؟؟ ئەوانیش ئەوەی دیارەو ڕوونەو تێی دەگەیشتن باسیان کرد، پاشان ڕووی‌دەمی کردە من ئاخۆ چی لێتێدەگەم، منیش وتم: ئەو سورەتە نیشانەی نزیك بوونەوەی ئەجەلی حەزرەت بوو(ص) ،عومەریش وتی: منیش هەر ئەوەی لێتێدەگەم..

سوورەتەکەش دەفەرموێ (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ، وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجاً، فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً) (النصر:١-٣)

واتە/ کاتێك یارمەتی وکۆمەکی خوا دێت وشاری مەککە ڕزگار دەکرێت ودەرگای ئازادی والآدەکرێت،خەڵکیشت بینی پۆل پۆل دێنە ئاینی خواوە،ئەوسائیتر تۆ سوپاس وستایشی پەروەردگارت بکەوداوای لێخۆشبوونی لێبکە، چونك بەڕاستی خوا زۆرچاوپۆشی دەکات وتەوبە وەرگرە ..

لێرەوە تێدەگەین کەبێجگە لەمانا دیارەکەی سوورەتەکە، لایەنێکی تری گرتۆتە خۆی وئاماژەیەکی تریشی تیابوو کە ئەویش نزیك بوونەوەی ئەجەلی حەزرەت(ص) بوو..

بنەمای پێنجەم / وردبونەوە لەکات وشوێنی دابەزینی ئایەت وهەروەها حاڵەتی نەفسی وکۆمەلایەتی ئەوکاتەی کەتیا هاتۆتە خوارەوە:

ئەوەی بیەوێ چاکتر لە قورئان تێبگات دەبێت وردبێتەوە و دیراسەی کات وشوێنی دابەزینی ئایەتەکان بکات و، هەروەها ئەو حاڵەتە نەفسی کۆمەلأیەتی‌یەی کەتیایا هاتۆتە خوارێ.. چونکە سوورەتە مەککی‌یەکان سیمای تایبەتی خۆیان وشێوازی تایبەتی‌یان هەیەو لەوکاتەدا موسڵمانان کەم بوون وغەریب بوون وکوفر لەدەوریان دەیان چەوساندنەوەو باری دەروونی‌یان جیاواز بوولەمەدینە کەخاوەن دەوڵەت بوون.. سوورەتەکانی مەککە وەك جزمی(عمّ یتساءلون) کە (سیدقطب)لەبارەیانەوە دەڵێت(ئەم جزمە هەمووی وەك بێدار کردنەوەو، سیخورمەو، بانگکردنی‌یەك لەدوای یەك وایە بە دەنگی بەرز بۆ ئاگادارکردنەوەی مەردومی نووستوی خەو گران ، یا هێنانەوە هۆشی سەرخۆشی بێئاگا، یابێدار کردنەوەی چەند یاریکەرێکی وا کە

لەیاریی‌یەکەیاندا نوقم بووبن و، هەموو شتێکیان لەبیرچوبێتەوە، وەك بانگیان بکات و ڕایان وەشێنێ و نقورچیان لێبگرێ ، سیخورمەیان لێبداو یەك لەسەر یەك پێیان بڵێ:بێداربنەوە ، هۆشیاربنەوە ، بیربکەنەوە ، خوا هەیە ، پێغەمبەر هەیە ، ڕۆژی زیندوو بونەوە هەیە ، لێپرسینەوە هەیە ، دۆزەخ هەیە.. هەروەها جاری دووەم وسێیەم و...دەهەم و ، لەگەڵ ئەم بانگکردنانەشدا دەستێکی بەهێز ببێ، کە ئەم نووستووانە ڕاوەشێنێ وئەم سەرخۆشانە هەڵسێنێ و، ئەم یاریکەرانە هەڵپچڕێنێ لەیاری‌یەکەیان ، ئەمانیش ناو بەناو چاوێکی خەواڵووهەڵبڕن وخێرا خەویان لێبکەوێتەوە، ئنجا دەست بکاتەوە بەڕاوەشاندنیان وبانگکردنیان وهاوار لێکردنیان ، ناو بەناو نووستووەکان بێداربنەوە، بۆ ئەوەی لەڕووی لاساری‌یەوە بڵێن:

هەڵناستین ، بێدارنابینەوە ، لەپاشا بەرد بگرنە ئەو بانگخوازەی کە بێداریان دەکاتەوە..ئینجا بنوونەوەو دیسان دەست بکاتەوە بە بانگکردنەوەو ڕاوەشاندنیان و، لەگەڵ هەموو جارێکا کەچاو هەڵئەبڕن ، چەشمەندازێکیان نیشان بدات لەچەشمەندازانی ئادەمی‌و بوونەوەر..

هەرچەند دەوری ئەم جزمە دەکەمەوە شتێکی ئاوەهام بە بیردادێ، وا بزانم ، هەرکەسێکی تریش وردبێتەوە لێ وەك من وایە، نەخوازەلا ئەوانەی کە لەم ئایەتانە ورد دەبنەوە(فلینظر الإنسان ممَ خُلق)...(أفلا ينظرون الى الإبل كيف خُلِقت؟ وإلى السماء كيف رُفعت؟ وإلى الجبال كيف نُصِبت؟ وإلى الأرض كيف سُطحت؟)**وە ئەوانەی کە ئەم ئایەتانە دەخوێننەوە**(ألم نجعل الأرض مهادا؟ والجبال أوتادا ، وخلقناكم أزواجا، وجعلنا نومكم سباتا ، وجعلنا الليل لباسا، وجعلنا النهار معاشا، وبنينا فوقكم سبعا شدادا، وجعلنا سراجا وهاجا، وأنزلنا من المعصرات ماء ثجاجا، لِنُخرج به حبا ونباتا،وجنات ألفافا، إن يوم

الفصل كان ميقاتا) يا ئەوانەی کە ئەم ئایەتانە دەخوێننەوە (يأيها الإنسان ماغرّك بربّك الكريم، الذي خلقك فسوّاك فعدلك، في أيّ صورة ماشاء ركّبك)..
ئەم جزمە هەمووی یاباسی دروستکردنی ئادەمی وگیانلەبەرانەو ، یاباسیچەشمەندازی جیهانە ، کەچەشمەندازێکی لاپەڕەیەکی کراوەیە لە نامەی بوونەوەرو، یاباسیهێندێ ڕووپەڕەی ترش وتاڵی ڕۆژی دواییيە کە تەزوو بەناوشان وموچڕك بەئەنداما دەهێنێ) (سەیری تەفسیری جزمی ۳۰ بکە شێخ محمدی خاڵ) ..
لەو زەمانەدا عەرەب گرنگیەکی زۆری ئەدا بەلایەنی ڕەوانبێژی وجوانی دەربڕین وقورئانیش بەشێوازو داڕشتنی تەحەدداى کردن، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا دەبینین بۆ هەموو زەمانێك شتانێکی وای تیایە کە مایەی هیدایەتن تاڕۆژیقیامەت، ئەوەتالەم سەردەمەدا ئیعجازی زانستی زۆر لەقورئان وسوننەتدا دەرکەوتوون کەمایەی هیدایەتی خەڵکانێکی زۆرن....
ئایەتەکانیمەدینەش درێژترن وباسەکانیشی لەبارەی یاساو دەوڵەتداری وبەسەرهاتی گەلی جوولەکەوگەلانی ترو، دووڕووەکان وغەزاکانی حەزرەت و کۆمەڵێ شتی ترەوەن کەجیاوازی ئاشکرایان هەیە لەشێوازی ئایەتەکانی مەککە...
کەموسڵمانان کۆچیان کردە مەدینە، سەرەتای(البقرە) هاتە خوارەوە کەباسی پێکهاتەی کۆمەڵگای تازە دەکات، کەپێك هاتبوولەموسڵمانان ودووڕووەکان وجوولەکەکان، دیارە بۆ بەرچاو ڕۆشنکردنی موسڵمانان بوو تابزانن چۆن مامەڵەبکەن لەگەڵیانداو لەو بارو زرووفە تازەیەدا کاربکەن ! ..

بنەمای شەشەم/ تەفسیراتی جوزئی ومانای گشتی

لەکاتێك دا ئایـەتێك مانایـەکی گشـتی وکۆمـەڵێ مانـای جوزئیشـی هـەبێ کـە بتوانرێ تەخصیص بکرێ بەیەکێ لەو مانایانە، ئەوا تخصیص دەکرێو، ئەگەر دەلیلێك نەبێ بۆتەخصیص ئەوا هەموو مانا جوزئیەکان دەگرێتەوە، بۆ نمونە:

یەکـەم/ خـوای پـەروەردگار بـەبڕواداران دەفـەرموێت کـە لەهـەموو کـاتێك وباروزروفێکدا لەجیهاد دوانەکەون وتواناکانیـان بخەنەکار بۆ خزمـەتی دینـی خوا (إنفروا خفافا وثقالا وجاهدوا بأموالكم وأنفسكم في سبيل الله ذلكم خير لكم إن كنتم تعلمون)التوبة٤١

لەلای موفەسیرەکان(خفافاوثقـالا)بەم چـەند مانایـە ڕاڤـە کـراوە کـە هـەموویان دەگرێتـەوەو پێویسـت ناکـات تخصیـص بکرێـت بەیـەکێکیان، ئەمـەش تەفسیرەکانە :

- بچن بۆ غەزا لەکاتی چالاکیو سستیداو لەکاتی تواناوبێهێزی دا...
- بچن بۆ غەزا لە خۆشی وناخۆشیو تەنگانەو فەرەحیدا...
- بچن بۆ غەزا لەکاتێك دا ئەگەر دەوڵەمەند بن یا هەژاربن ..
- بچن بۆ غەزا ئەگەر چەکتان کەم پێ‌بێ یان زۆرتان پێ‌بێ..
- بچن بۆ غەزا بەپێ‌بێ یان بەسواری...
- بچن بۆ غەزا ئەگەر ماڵ ومناڵتـان کـەم بـێ ،یان زۆربـێ و بارتـان گران بێ...
- بچن بۆ غەزا ئەگەر لاوبن یان پیربن ..

دووەم/لەسـەرەتادا موسـڵمانان بـۆ ماوەیـەك ڕوویـان کـردە (بیـت المقـدس)و دوایی‌خوای گـەورە ڕووگـەی بـۆ گۆڕینـەوە بـەرەو(کەعبـە)، کەسـانی ناحـەزو سادەو ساویلکە کەوتنە تانەو تەشەردان ودەیان ووت: ئەوەچی وای لێکردن

ڕووگەی خۆیان بگۆڕن(سیقول السفهاءمن الناس ماولاّهم عن قبلتهم التی کانوا علیها) لەتەفسیری(السفهاء) دا

*(الزجاج) دەڵێ:مەبەست عەرەبە موشریکەکانە ..

*(مجاهد)دەڵێ: مەبەست زانایانی جوولەکەیە..

*(سدّی) دەڵێ: مەبەست دووڕووەکانە ..

*(ئیبن کثیر) دەڵێ: (السفهاء) ئەو سێ دەستەو تاقمە دەگرێتەوە، کەواتە کەماناکەی بەگشتیئەو سیّدەستەیە بگرێتەوە پێویست ناکات تایبەت بکرێ بەتاقە کۆمەڵێکیانەوە، چونکە ڕەنگەجوولەکەکان ئەو قسانەیان کردبێو دووڕووەکان وموشریکەکانیش قۆستبێتیانەوەو وتبێتیانەوە، چونکە دووڕووەکان و موشریکەکان بەچاوێکی بەرز سەیری ئەهلی کیتابیان دەکردو دەیانزانی کەپەڕاوی ئاسمانیان هەیە، جابۆیە تەنسیقیان لە گەڵدا دەکردن بۆ دژایەتی وبەربەرەکانیّی پێغەمبەر(ص)و موسڵمانان...

سێیەم/ خوای پەروەردگار لەسوورەتی(القمر) دا دەفەرموێ (إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ) (القمر:٥٤) وشەی(نَـهَر) بەکار هاتووە لەبەر ئەوەی لەگەڵ کۆتایی ئایەتەکانی تری سوورەتەکەدا بگونجێ کە کۆتایی هاتوون بە (القمَر، مُستمر ،مُستقرّ ، مُزدَجَر، محتَظر، یسَحَر، شَکَر، سقَر،بقَدَر، ....هتد) ئنجا چەند مانایەکیشی هەیە کە هەموو ماناکان مەبەستن ووەسفی بەهەشتن،(نَهَر)واتە :

١. الأنهار: ڕووبارەکان
٢. سعة الرزق:رزق وڕۆزی نۆر
٣. الضیاء: ڕووناکی ...

چوارەم/ لەسوورەتی (فاتیحەدا) (مـالكِ يـوم الديـن)هـاتووە كە(يـوم الديـن) چەند مانایەکی هەیە ، ئەویش (يوم الجزاء ، يوم الحساب ، يوم الطاعة ، يوم القهر)ە کە ئەو هەموومانایەش بەمەبەست بەکارهاتووەو هەموویان دەگرێتەوە، چونکە ڕۆژی قیامەت ڕۆژی جەزاوحیساب وگوێڕایەڵی بۆ خواو ڕۆژی زەبوونی وبێدەسەلاتی‌یە.... ئەوەشمان لە بیر نـەچێ کـە هـەڵبژاردنی وشـەی (الديـن) لەوێدا گرنگە کە دەگونجێ لەگەڵ کۆتایی ئایەتەکانی پێش ودوای‌دا کە(رَّب العالمين ، وإيّاك نستعين ، الضالّين)ە....

بنەمای حەوتەم/ تەفسیری قورئان بە قورئان :

لە بەر ئەوەی قورئان هیچ جۆرە دژایەتی‌وناتەواوی‌یەکی تیانیە ، ئایەتی هەیە ئایەتی تر تەفسیر دەکات . بۆنموونە :

کاتێك ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە (الذين امنوا ولم يلبثوا ايمانهم بظلم اولئك لهم الامن وهم مهتدون) الانعام ٨٢/ هاوەڵان زۆر ترسان و وتیان جا باشە کێ هەیە زوڵمی لە نەفسی خۆی نەکردبێت ،مانای وایە کەسمان ڕزگارمان نابێت ، بۆیە هاتنە خزمەت حەزرەت وپرسیاری ئەم ئایەتەیان لێکرد ، ئەویش بەئایەتی (١٣)ی سورەتی لوقمان بۆی تەفسیر کردن کە دەفەرموێت :(ان الشرك لظلم عظيم) واتە : ئەو ستەم و زوڵمە مەبەست هاوەڵ پەیداکردنە بۆخوا ..

بەمەش ئایەتەکە ماناکەی دەبێت بەوەی : ئەوانەی بڕوایان هێناوەو خۆیان پاراستووە لە هاوەڵ پەیداکردن بۆ خوا ، ئەوانە ئارامی و ئاسایشی مادی‌و مەعنەویان بۆ هەیە لە دنیاو لەقیامەتدا و ئەوانە ڕێنمایی کراوو سەرفرازن...

بنەمای هەشتەم / گەڕان بەدوای تەفسیری (مأثور)**دا** :

ئەوەی بیەوێت لەئایەتێك وردبێتەوە، دەبێت بگەڕێت بەدوای تەفسیری حەزرەت(ص) بۆ ئەو ئایەتەوئەگەر ڕاست بوو فەرموودەکە بەدڵنیایی‌یەوە وەریدەگرین، جائەگەر حەزرەت(ص)تەفسیری نەکردبوو دەکرێت بگەڕێین

بەدوای تەفسیری هاوەڵان وپێشینانی خواناس دا، ئەگەر ڕاستی‌یان پێکابوو، وەبەڕاستی ڕیوایەت کرابوو ئەوە دەکرێت سوودی لێوەربگرین وئنجا بشگەڕێین بەدوای لایەنەکانی تری تەفسیرەکەدا ئەگەر هەبێت.. چونکە دەرگای هەوڵ وگەڕان ووردبوونەوە دانەخراوە... بۆ نموونە: خوای گەورەدەفەرموێت :
(وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ) (الحجر:٨٧) واتە/سوێند بێت ئێمە حەوت ئایەتمان پێ‌داویت، هەروەها قورئانی گەورەو مەزنیشمان پێ‌بەخشیویت... بوخاری گێڕاویەتیەوە کە حەزرەت(ص) فەرموویەتی(أمّ القرآن هى السبعُ المثانى والقرآن العظيم) واتە/(أم القرآن)کەفاتیحەیە (سبع المثانى)یە واتە حەوت ئایەتەو بەردەوام دووبارە دەکرێتەوە هەروەها (القرآن العظيم)یشە ، واتە مەزنترین وگرنگترین سوورەتە لەقورئاندا...
هەروەها لە ئایەتی (ومثل كلمة طيبة كشجرة طيبة)ابراهيم /٢٤ ی تەفسیر کرد بەوەی شجرة الطيبة مەبەست دارخورمایە ..ل٢٢٦ كيف نتعامل مع القران /القرضاوى ..

بنەمای نۆیەم/وردبوونەوە لەقۆناغەکانی هاتنە خوارەوە :

بۆ تێگەیشتن و وردبوونەوەی زیاتر لەقورئان دەبێت ئاگامان لە قۆناغەکانی هاتنەخوارەوەی ئایەتەکان بێت ، کام ئایەت لەمەسەلەیەکدا پێشتر هاتووەو کامیان دواتر هاتووە ، چونکە هەندێ لە حوکمەکانی قورئان بەچەند قۆناغێك هاتوونەتە خوارەوەو ڕەچاوی باری دەروونی کردوون وبەچەند هەنگاوێك پەروەردەی کردوون ، وەك قۆناغەکانی جیهادویاساغ کردنی مەی وسووخۆری‌و...هتد ، زانایان هەر لە کۆنەوە لێکۆڵینەوەیان کردووە لەسەر ئەوەی کەچەند سوورەت لەمەککە هاتوونەتە خوارەوەو چەندیش لە مەدینە، هەروەها چەند ئایەتی مەککی هەیە لە سوورەتە مەدەنی‌یەکاندا دانراون

وچەندی مەدەنی لەسوورەتە مەککی یەکاندا دانراون... هەرچەندە ڕەنگە کەمێك ڕای جیاواز هەبێت بۆ هەندیێئایەت بەڵام ئەوە زۆر لەمەسەلەکە ناگۆڕێت...
عبدالله ی کوڕی مسعود وئیبن عەباس کەحەزرەت(ص) دوعای بۆ کرد خوای گەورە شارەزای بکات لەقورئاندا، دەڵێن:هیچ ئایەتێك نییە نەزانین لەکویێ هاتۆتە خوارەوەو کەی هاتۆتە خوارەوەو ماناکەی چییە.....
(سەیدقوتب)یش بەڕەحمەت بێت زۆر ڕەچاوی ئەم مەسەلەی قۆناغانەی کردوەو خوای گەورە تەوفیقی داو(منهجی حرکی وتربوی) لە قورئاندا شی کردەوەو لێکۆڵینەوەی تێرو تەسەلی لەسەر کردو تەفسیرێکی ناوازەی زۆر چاکی نووسی کە لەبواری پەروەردەو منهجیحرکیدا تائێستا تەفسیری وانەنووسراوە...

نموونەی یەکەم/ قۆناغەکانییاساغ کردنی مەی :

ئاشکرایە کە مەی بەشێك بووە لەژیانی عەرەب و ئالوودەی بووبوون وچەندەها ناویان لێنابوو، لەهۆنراوەکانیشیاندا زۆریان بەباڵایدا هەڵداوە.. بۆیە قورئان لەسەر خۆو پاش چەسپاندنی ئیمان وبڕوا لە دڵ ودەروونیاندا ، بەچەند قۆناغێك داوای لێکردن کە دەستی لێهەڵگرن وئەوانیش بەیەکجاری دەست بەرداری بوون ، ئەو ئایەتانەش کە لەو بارەیەوە هاتن:

أ- لەمەککە ئەم ئایەتە هاتە خوایێ کەوەسفی حەزرەت(ص)دەکات کەهەرچی پاك وباش بێت حەلاڵی دەکات وئەوەش کە پیس وخراپە یاساغی دەکات (الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوباً عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ) (الأعراف١٥٧) واتە:(ئەوانەی کە شوێنی ئەم(محمد)ە پێغەمبەرە هەواڵدەرە نەخوێندەوارە دەکەون ئەوەی کە گاوروجولەکە، ناونیشانی نووسراوە لایان، فەرمانیان پێدەدات بەچاکەو قەدەغەی گوناهو

خراپەیان لێدەکات وهەرچییەك پاك وچاکە بۆیان حەلاڵ دەکات وهەرچی پیس وناپوختە لێیان حەرام دەکات.. ئنجا هەر لەمەککە ئاماژەیەکی تر هات(وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَراً وَرِزْقاً حَسَناً) (النحل:٦٧) واتە/ لە بەرووبومەکانی دارخورماورەزو ترێکانیش هەندێجار شتی سەرخۆشکەر دروست دەکەن ، گەلێ جاریش ڕزقی باش وبەرهەمی چاك وبەسوود ، وەکو (دۆشاوو مێوژو شەربەتو... هتد)،((إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ)بەڕاستی ئالەوەشدا بەڵگەو نیشانەی ئاشکرا هەیە بۆ کەسانێك عەقڵ وژیری خۆیان دەخەنە کار... لێرەدا ڕزق وڕۆزی پاکی جیا کردەوەو تیێی گەیاندن کە شتی سەرخۆشکەر ئەو وەسفە چاکە وەرناگرێ وشتێکی باش نیە !

ب- لەمەدینەش لەسەرەتاوە پرسیار دەکرا لەبارەی مەی وقومارەوە ، قورئانیش وەلامی دانەوە (يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا) (البقرة:٢١٩)
واتە/پرسیارت لێدەکەن دەربارەی عەرەق وقومار، پێیان بڵێ: لەو دووانەدا تاوانێك وگوناهێکی گەورە هەیە ، هەرچەندە چەند سوودێکیشیان تێدایە بۆ خەڵکانێك، بێگومان گوناهەکەیان گەورەترە لەکەڵك وسوودیان...

ج-ئنجا بەدوایدا ئەم فەرمانە خواییە هاتە خوارەوە(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ) (النساء:٤٣) واتە:ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە نزیکی نوێژ مەکەون لەکاتێکدا سەرخۆشن، هەتاوەکو بزانن چی دەڵێن لەنوێژەکەدا... بەمەش کاتی مەی خواردنەوەیان لێ تەنگ بووەوە،چونکە ڕۆژی پێنج نوێژ هەیەو ماوەی نێوانیان کەمەو فریای مەی خواردنەوەو هاتنەوە هۆش خۆیان نەدەکەوتن...

د- ئینجا دوا فەرمانی قەدەغە کردن هات وفەرمووی :

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ, إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ, وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) (المائدة:٩١-٩٢) واتە/ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە دڵنیابن ،عەرەق وقوماروگۆشتی ماڵاتی سەربڕاو بۆ غەیری خوا لەو شوێنانەی کەخەڵك بەپیرۆزی داناوە نەك ئیسلام، بورج وحەڵاڵ وحەرام زانین بەهۆی هەڵدانی زارەوە، ئەمانە هەرپیسن ولەکارو کردەوەی شەیتانن، کەواتە ئێوەش خۆتانی لێدوور بگرن وخۆتانی لێبپارێزن، بۆ ئەوەی سەرفرازیی وبەختەوەری بەدەست بهێنن،بەڕاستی شەیتان دەیەوێت لەڕێگەی عەرەق وقومارەوە دوژمنایەتی وبوغزو کینە بخاتە نێوانتانەوەو لەیاد کردنی خواو ناوە پیرۆزەکانی وێڵتان بکات، هەروەها سست وتەمەڵتان بکات لە ئەنجام دانی نوێژەکان بەشێنەیی، ئایا ئیتر بەس نییە؟ ئایا کۆڵ نادەن ودەست هەڵناگرن... ئەی ئیمانداران فەرمانبەرداری خوابن ، فەرمانبەرداری پێغەمبەریش بن و، وریابن وئاگاداربن، جا ئەگەر پشت هەڵکەن ویاخی ببن ئەوە بزانن بەڕاستی کاری پێغەمبەری ئێمە تەنها ڕاگەیاندنی ئاشکراو ڕوونی پەیامەکەیە(جا کە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە ، جاڕدرا بەناو شاری مەدینەدا کە مەی حەرام کراوە، ئیتر بڕواداران هەرچی گۆزەو کوپەی عەرەق هەبوو قڵپیان کردەوەو بەتەواوی وازیان لەمەی خواردنەوە هێنا) ..

نموونەیدووەم / هەنگاوەکانی یاساغ کردنی سووخۆری:

سوو خواردن بەیەکجار قەدەغەنەکرا ، بەڵکو ئەگەر سەیری ئەو ئایەتانە بکەین کە لەسەر ئەو مەسەلەیە هاتوون دەبینین بەچەند جارێك ڕێنمایی ئنجا حەرام کراوە ، ئایەتەکانیش:

ا- لە کۆتایی بانگەوازی مەککەدا خوای گەورە ئاماژەی بەوەکرد کە مامەڵە کردن بەسوو خوا بەرەکەتی تێناخات وفەرمووی (وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِباً لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ) (الروم:٣٩) واتە/ هەر پارەو سامانێکتان بە سوو دابێت بەخەڵکی بۆ ئەوەی زیاد بکات لەناو سامانەکەیاندا، ئەوە بەرەکەتی تێناکەوێ وپاداشتی نابێت لای خوا ، بەڵکو لێپرسینەوەشی لە دوایە ، ئەوەش بەزەکات داوتانەو مەبەستتان ڕەزامەندی خوایە ، ئائەو جۆرە کەسانە پاداشتیان چەند بەرابەر کردۆتەوە .

ب- لەسەرەتای مەدینەشدا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافاً مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ، وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ) (آل عمران:١٣١)

واتە/ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە سوو بەچەند قات وبەرامبەر مەخۆن، لەخوابترسن ، بۆ ئەوەی سەرفراز بن...

(تێبینی: ئەم باسەی سوو خواردن لە سوورەتی ال عمران دا تێکهەڵکێش کراوە بە باسی غەزای ئوحود، ئەمەش دیارە حیکمەتی تیایەو ڕەنگە بۆ ئەوە بێت کە بیسەلمێنێ ئەم ئاینە هەموو چەمکەکانی ژیان دەگرێتەوەو گرنگی دەدات بە هەموو لایەنەکانی ژیان وهەرچی پێویست بێت بۆ بەختەوەری دنیاو قیامەت فەرامۆشی نەکردووە) ..

ج- ئنجا خوای گەورە زەمی جوولەکەی کرد کە سوو دەخۆن ، هەرچەندە لێشیان قەدەغەکراوەو ئنجا بەگشتی زەمی سوو خۆری کرد، دیارە ئەمەش پێش دەستی‌یەك بوو بۆ حەرامکردنی (فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيراً، وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً) (النساء:١٦١)

واتە/ بەهۆی زوڵم وستەمێك لەلایەن ئەوانەی کە بوونەتە جولەکەو بەهۆی ئەوەی کە زۆر کۆسپیان دەخستە بەردەم ڕێبازی خوا ، ئێمە هەندێك نازو نیعمەتمان لێ حەرام کردن ، کە پێشتر بۆیان حەڵاڵ بوو.. هەروەها بەهۆی سوو خۆرییانەوە کەبەڕاستی لێیان حەرام کرابوو، بەهۆی ئەوەشەوە کە ماڵی خەڵکی بەناڕەوا دەخۆن هەندێك شتی تریحەڵاڵمان لێ حەرامکردن، بێگومان ئەوانەیان کە بێباوەڕن سزایەکی بەئێش وئازارمان بۆ ئامادە کردوون ..

د- ئینجا دوا دەقی قورئان هات بۆ حەرام کردنی یەکجاری سوو خۆری و فەرمووی (الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) (البقرة:٢٧٥) واتە/ ئەوانەی سوو دەخۆن ، هەڵسو کەوت ناکەن وڕاست نابنەوە(لەگۆڕدا)مەگەر وەك ئەو کەسەی کە شەیتان دەستی لێوەشاندبێ(هەر لەدنیادا سروشتی نین و ولەقیامەتیشدا وەك شێتن) چونکە ئەوانە دەڵێن: فرۆشتن وەك سوو وایە، لەحاڵێکدا خوا فرۆشتنی حەڵاڵ کردووەو سووی حەرام کردووە، جائەوەی ئامۆژگاری پەروەردگاری پێگەیشت و وازی هێنا ، ئەوەی دەستی کەوتووە بۆ خۆی ، کاری لێپرسینەوەشی دەکەوێتە لای خوا، بەڵام ئەوەی دەست بکاتەوە بەسووخۆری، ئا ئەوانە جێنشینی ناو ئاگری دۆزەخن وژیانی هەمیشەیی تیا دەبەنە سەر... ئنجا دەفەرموویێت (يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ, إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ) (البقرة:٢٧٧)واتە/ خوا سوو تەفرو تونا دەکات وبەرەکەتی ناهێڵێ ، بەڵام پاداشتی خێری سامان بەخشین برەو پێدەدات وبەرەکەتی تێدەخات، بێگومان خوا هیچ کافرێکی تاوانباری خۆش

ناوێت، بەڕاستی ئەوانەی کە باوەڕیان هێناوەو کردەوە چاکەکانیان ئەنجامداوەو نوێژەکانیان بەچاکی بەجێهێناوەو زەکاتیان داوە، تەنها پاداشتیان لای پەروەردگاریانە، ئەوسا نەترس وبیمیان لەسەرە ، نەغەم وپەژارە دەیانگرێتەوە ، ئنجا ڕێنمایی بڕواداران دەکات (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لا تَظْلِمُونَ وَلا تُظْلَمُونَ) (البقرة:٢٧٩) واتە/ ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، پارێزگارو خواناس بن و واز لەپاشماوەی سوو بهێنن ئەگەر ئیماندارن ، خۆ ئەگەر وانەکەن ، ئەوە جەنگ لەگەڵ خواو پێغەمبەرەکەیدا ڕابگەیەنن(کە سەرەنجامەکەی زۆر سامناکە)، خۆ ئەگەر تەوبەبکەن و لەسووخۆری وازبهێنن ئەوە تەنها سەرمایەکانتان بۆ هەیە وەری بگرنەوە، نەستەم دەکەن لە قەرزارەکان ، نەستەمتان لێدەکرێت..

(وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) (البقرة:٢٨٠) خۆ ئەگەر قەرزارەکە نەداربوو، ئەوا مۆڵەتی بدرێ تادەرووی لێدەکرێتەوەو دەیبێت ، خێرکردنتان بەقەرزارەکەو ئازاد کردنیوبەخشینی، چاکترە بۆتان ئەگەر ئێوە بزانن (چەندە پاداشتی خوایی بێسنوورە).

(وَاتَّقُوا يَوْماً تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لا يُظْلَمُونَ) (البقرة:٢٨١)

واتە/ لەسزاو تۆڵەی ڕۆژێك بترسن کە تیایدا بۆلای خوا دەگەڕێنەوە، لەوەو دوا هەمووکەس پاداشتی کاروکردەوەی خۆی وەردەگرێت وستەمیان لێناکرێت.

ئنجا هەموو ئایەتی(٢٨٢)ی (البقرە) تەرخان دەکات بۆقەرزدان ودەستگیرۆیی لێقەوماوو هاوکاری کردنی خەڵکی کە درێژترین ئایەتی قورئانە، تاجێگای سووخۆری بگرێتەوە..

بنەمای دەیەم/ وردبوونەوە لە ئایەتی مەککی لەسورەتی مەدەنیداو بەپێچەوانەشەوە!

سیوسیٚ سوورەت کە لە مەککە هاتونەتە خوارەوە ، هەندیٚ ئایەتیان تیایە کە لەمەدینە هاتونەتە خوارەوە و، سیٚسوورەتیمەدینەش ئایەتیمەککی یان تیایە ، سوورەتی-محمد-یش کە مەدەنییە ئایەتی ژمارە-١٣-ی لە ریٚگای هیجرەتدا هاتۆتە خوارەوە و، سوورەتی-مائیدە-ش کە لەکۆتایی مەدینە دا هاتۆتە خواری ، سیٚ ئایەتی لە دوای سوورەتی-تەوبە-هاتەخواریٚ لە ڕۆژی عەرەفە لە حەجی مالٚ ئاوایی دا··

ئنجا کە لەم دیاردەیە ورد دەبینەوە ، بۆمان دەردەکەویٚ کە گەلیٚ مەبەستی پەروەردەیی تیایە ، چونکە هەندیٚ لەو ئایەتە مەدەنیانە ڕەنگە باسی-احکام-بن و پەیوەندیەکیشی هەیە بە باسی سوورەتە مەککیەکەوە بۆیە لەمەدینە هاتۆتە خواریٚ وخراوەتە سوورەتیٚکیمەککیەوە بەفەرمانیخوایگەورە··

هەندیٚ لەوئایەتانە پەیوەندیان بە ڕووداویٚکی تایبەتەوە هەبووە ، ڕەنگە لە مەدینە ڕووی دابیٚ ، بۆیە ئەو کاتە دابەزیٚنراوەو ئنجا لە سوورەتە مەککیەکەدا جیٚی خۆی گرتووە··

شایانیباسەقورئان هەمووی لە شەوی قەدردا نازلٚ بۆتە ئاسمانیدنیا، دوایی لە-٢٣-ساڵدا بەپیٚی پیٚویست لیٚی دابەزیٚنرایە خواریٚ وموسڵمانانی پەروەردەکرد ، کافران دەیان ووت: بۆچی هەمووی بە یەکجار نایەتەخوارەوە (وقال الذين كفروا لولا نُزل عليه القران جُملة واحدة كذلك لنثبت به فؤادك ورتلناه ترتيلا ، ولا يأتونك بمثل الا جئناك بالحق واحسن تفسيرا) ٣٣فرقان/واتە : کافرەکان وتیان : هەمووی بۆ بەیەکەوە دانابەزیٚت ، بیٚگومان ئیٚمە هەر بەو شیٚوەیە ڕەوانەی دەکەین ، تادلٚی تۆ زیاتر دلٚنیابکەین ، بەردەوام بەجوانی دایدەڕیٚژین ودەیگەیەنین .. خوانەناسان هیچ ڕەخنەیەکت لیٚناگرن ،

له بەرامبەر بەوە ئێمە حەقیقەت وڕاستیمان بۆ تۆ نەهێنابێت و بەجوانیھەموو شتێکت بۆڕوون نەکەینەوە ، هەروەهادەفەرموێت (وقرآنا فرقناه لتقرأه على الناس على مكث ونزلناه تنزيلا) اسراء١٠٦/ واتە: ئێمەقورئانمان بەش بەش کردووە تا بەشێنەیی وبەئارامی بیخوێنیتەوە بەسەر خەڵکیدا ، هەر ئێمەش بەوشێوەیە دامانبەزاندووە کە تۆ ڕایدەگەیەنیت••

نموونەی یەکەم/سوورەتی-ق-لە مەککە هاتۆتەخوارەوە ، تەنها ئەم ئایەتەی نەبێ کە لە مەدینە هاتە خوارێ ، کە دەفەرموێت :(ولقد خلقنا السماوات والارض وما بينهما في ستة ايام وما مسنا من لغوب) ق٣٨/جوولەکەکان لەمەدینە دەیان ووت کە خوا بە شەش ڕۆژ ئاسمانەکان و زەوی درووست کردووە ، لە یەکشەممەوە بۆجومعەو ، ڕۆژی شەممە پشووی داوە•ئەمەش لە تەوراتە دەستکاری کراوەکەیاندا هاتووە لە -الاصحاح الثانى/ سفر التكوين-دا.

جا قورئان ئەوەی ڕاست بێ، تەسدیقی دەکات وئەوەش کە هەڵەبێ ڕاستی دەکاتەوە ، بۆیە ئایەتەکە پێیان دەفەرموێ : بەڕاستیئێمە ئاسمانەکان وزەوی وهەرچی لە نێوانیان داهەیە بە شەش ڕۆژ درووستمان کردوون و، هیچ ماندوویەتیەکیش ڕووی تێنەکردین . (کەواتە ئەم ئایەتە لە مدینە پێویست بوو بۆ وەلآمی جوولەکەکان) ..

ئنجا ئەم ئایەتەش کە لە مەدینە دابەزیوەو لەم سوورەتەدایە کە لەمەککە هاتۆتە خوارەوە ، پەیوەندی بە ئایەتەکانی ترەوە هەیە، بەتایبەت ئەم ئایەتەی دوای خۆی کە بە حەزرەت(ص) دەفەرمووێ: دوژمنان ئاوا بوختان دەکەن ولەخۆیانەوە بەهەڵە لەبارەی خواوە دەدوێن ، کەواتە تۆ ئارام بگرە لەسەر قسەکانیان و لە سەر پڕوپاگەندەکانیان (فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ، وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ) (قَ:٤٠) ..

نموونەی دووەم/ سوورەتی فورقان سێ ئایەتی نەبێت ، هەمووی لە مەککە هاتونەتە خوارەوە ، سێ ئایەتەکەش ئەمانەن (وَالَّذِينَ لا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ وَلا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَاماً، يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَاناً، إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحاً فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً) (الفرقان:٧٠) واتە/ ئەوانەیهیچ شتێك ناپەرستن لەگەڵ خواداو کەسیش ناکوژن کە خوا کوشتنی حەرام کردبێت مەگەر بەحەق ورەوا، هەروەها زینا ناکەن ونزیکی ناکەون، جائەوەی ئەو جۆرە کارە خراپانە ئەنجام بدات، ئەوە توشی سزاوئازارو ریسوایی دەبێت . لە قیامەتیشدا ئازارو سزای بۆ چەند بەرانبەر دەکرێت و، بەزەلیلی وخەجاڵەتی وشەرمەزاری یەوە دەبێت ژیانی تێدا بەرێتە سەر، مەگەر ئەو کەسەی تەوبە بکات وباوەڕ بهێنێت و کارو کردەوەی چاکە ئەنجام بدات ، ئائەو جۆرە کەسانە خوا کارو کردەوە خراپەکانیشیان بۆ دەگۆڕێت بەچاکە، چونکە هەمیشەو بەردەوام خوا لێخۆشبوومیهرەبانە (بەرامبەر خەڵکی بەگشتی وئەو جۆرە کەسانە بەتایبەتی) ئەم چەند ئایەتە چونکە تەشریعاتی تیایەو باسی کوشتن وزینا دەکات ، خوای گەورە لە سیفاتی بڕواداراندا لەمەدینە ناردییە خوارێ، جا لەبەر ئەوەی سوورەتی فورقان باسیسیفاتی(عبادالرحمان) دەکات ، بەتایبەتی ڕەوشتە بەرزەکانیان ، جائەم چەند سیفاتەشیان ، تەواوکەری ئەو سیفەتانەن وخوای گەورە لەمەککە ئەو بەشانەی ناردە خوارەوە بۆ پەروەردەی موسڵمانان وئەم سێئایەتەشی لەمەدینە کە سەردەمی دەوڵەتداری ویاسا بوو ناردییە خوارێ تاببێتە بەرنامەی ژیانی بڕواداران .

بنەمای یانزەیەم/ وردبوونەوە لەئایەتێك بۆئەوەی پارچەپارچە بكرێ یان پێش ودوا بخرێت....

لەتێگەیشتن و ووردبوونەوەدا لەئایەتێك ، نابێت هەندێ‌وشەی بەناوی(تقديم وتأخير)ەوە، جێ‌ی بگۆڕدرێ، گوایە وامانا‌کەی چاکتر ڕوون دەبێتەوە، یان تەنها بەشێك لەئایەتەکە بهێنرێ‌ومانایەکی تری‌لێ‌دەستکەوێت ، کەمەبەستەکە لەبنەڕەتدا ئەوە نی‌یە....بۆنموونە :

یەکەم/ خوای پەروەردگار دەفەرموێت (فَلا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلا أَوْلادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ) (التوبة:٥٥) واتە/ ئەی پێغەمبەر(ص) ، ئەی بڕوادار ، نەماڵ و سامان ونە وەچەو نەوەی کافران سەرسامت نەکات وبەخێریان بزانیت ، چونکە بەڕاستی خوا هەردەیەوێت لەژیانی دونیادا تووشی بەلاّو سزایان بکات بەو ماڵ وسامان ومنالآنەیان وبە کافریش گیانیان بکێشێت، کەدیارە ئاخیرەتیشیان هەر چارە ڕەشی وئاخر شەڕی‌یە...

هەندێ لەموفەسیرەکان وەك جرجانی وئیبن عباس و قتادەو تەبەری وشەوکانی و ڕازی ، لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا بەجۆرێك لێکیان داوەتەوە گوایە دەکرێ(فی الحیاه الدنیا) پێشبخرێت ، واتە تەقدیرەکەی ئاوای لێ‌دێت (فَلا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلا أَوْلادُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا(فی‌الاخرة) وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ) واتە/ سەرسام مەبە نە بەماڵ وسامان ونە بەمناڵی کافران لە ژیانی دونیادا چونکە خوای گەورە دەیەوێ بەو ماڵ وسامان و منالآنە لەقیامەتدا سزایان بدات وبەکافری گیانیان بکێشێت .... ئەمەش لەبەر ئەوەی گوایە کافران لەززەت وخۆشی دەبینن لەماڵ وسامان ونەوەیان لە دنیادا..

(ئیبن قەیم) بەڕەحمەت بێت وەلآمیان دەداتەوەو دەڵێت: ئازار چەشتن وناڕەحەتی کافران دیارە ، بەهۆی حرص وشپرزەییان بە دوای دنیاداو، هەڵپە

وڕاكە ڕاكیان نایەڵێ پشوو بدەن لە دنیاداو ، هەتا بیانبێت زیاتر كێشەیان هەیە(ئیتر چ پێویست دەكات پێش خستن ودواخستنی تیا بكرێت)...

دووەم/ خوای پەروەردگار دەفەرموێت (أفلا ينظرون الى الإبل كيف خلقت والى السماء كيف رفعت والى الجبال كيف نصبت والى الأرض كيف سطحت فذكر انما أنت مذكر) الغاشية ٢١واته : ئايا سەرنجی ووشتر نادەن چۆن دروستكراوە(خۆ گری لەسەر برسێتی وتینوێتی وپێكهاتنی لەشیو..هتد) ، ئایا سەرنجی ئاسمان نادەن چۆن بەرز كراوەتەوە (ئەو هەموو ئەستێرەو هەسارانە كە بەئاسمانەوەن وعەقڵی مرۆڤ دەستەوسان وكولە لە ئاستیاندا) ئەی سەرنجی كێوەكان نادەن ، چۆن داكوتراون وڕەگیان چووە بەناخی زەوی‌دا، ئەی سەرنجی دەشتەكانی زەوی نادەن چۆن تەخت كراوە ، كەواتە تۆ ئەی پێغەمبەر ئەم شتانە بخەرەوە یادیان و ئامۆژگاریان بكە، بەڕاستی تۆ هەر یاد خەرەوەیت...

ئەم ڕێك خستن وسەرنج ڕاكێشانە تابلۆیەكی‌جوان دەنەخشێنێ، لەپێشدا وشترو قافڵە كە مایەی ژیانیان بووەو بەقیمەت وگرانبەها بووە لای خەڵكی ئەو زەمانە، پاشان لەوەوە بەرەو ئاسمان وئنجا شاخەكان وئنجا زەوی ، بەمەش ئەدا لە دڵی سەیركەران تا ڕابچڵەكن و هۆشیار ببنەوەو، یەك بەدوای یەك هاتنی‌بابەتەكان مەبەستە لەئایەتەكەدا...

سێیەم/خوای پەروەردگار دەفەرموێت (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِي عَدُوّاً شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ، وَلِتَصْغَى إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ) (الأنعام:١١٣) واتە/هەر بەو شێوەیە كێشمە كێشی ئیمانداران وخوا نەناسان بەردەوامە، جا بۆ هەر پێغەمبەرێك وئیماندارێك دوژمنێكمان لە شەیتانەكانی ئادەمیزادو پەری سازاندووە، كە

بــەردەوام قســەی زل وڕازاوە دەدەن بــەگوێی یــەکداوخۆیان وخــەڵکی پێســەرگەردان وگومــڕا دەکــەن ، جــا ئەگــەر پــەروەردگارت بیویســتایە نەیاندەتوانی شتی وابکەن ، دە وازیان لێبێنە لەگەڵ ئەو درۆو دەلەسەیەی هەڵی دەبەستن(لەدەست خوا ڕزگاریان نابێت)..

شەیتانانی ئینس وجین بەقسەی زل وڕازاوە کافران لەخشتە دەبەن بەم جۆرە

أ- لتصغى اليه أفئدة الذين لايؤمنون بالآخرة / واتە بەدڵ گوێی بۆ دەگرن ئەوانەی بڕوایان بەئاخیرەت نی‌یە،ئنجا

ب_ وليَرضوه... پێی ڕازی دەبن وقەناعەت دەکەن، ئنجا ئەبێ بەکردار،

ج_ وليقترفوا ماهم مقترفون .... ئەو تاوانانە بکەن کە ئەوان بەردەوام ئەیکەن..

(کەواتە یەك بەدوای یەکی ئەم ئایەتانەو بەشەکانی ئایەتەکەش بەحسابەو لەپێشدا گوێگرتنەو بەدڵ وەرگرتنەو ڕازی بوونەوئنجا کرداری خراپ وتاوانە)٠

ئەوەش کە وتمان کەسێك بەشێك لەئایەتێك بەجیا لە دەوروبەرەکەی وەردەگرێت، وەك ئەو کەسەی کە ئایەتی(ويل للمصلين) بەتەنها دێنێ کە نابێت وهەڵەیە، چونکە کام لەنوێژ خوێنان وەیلیان بۆ هەیە، دوای ئایەتەکە تەواوی دەکات کە ئەویش ئەوانەن نوێژەکانیان لەکاتی خۆیاندا ناکەن (الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ) (الماعون:٥)

بنەمای دوانزەیەم/ دژایەتی نی‌یە لەنێوان ئایەتەکانی قورئان دا :

ئەگەر بەچاکی وردبینەوە لەقورئان ، دەبینین جیاوازی ودژایەتی وناتەوای نی‌یە لە ئایەتەکانی قورئاندا ،خوای پەروەردگار دەفەرموێت (أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافاً كَثِيراً) (النساء:٨٢) واتە/ ئەوە بۆ سەرنجی قورئان نادەن ولێی وردنابنەوە؟ خۆ ئەگەر لەلایەن کەسێکی ترەوە بوایە جگە لەخوا بێگومان جیاوازی ودژایەتی‌یەکی زۆریان تێدا دەدۆزیەوە...بۆنموونە :

یەکەم/ خوای گەورە دەفەرموێت (وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثاً ، مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً) (النساء:٧٨) **واتە/ ئەگەر خێریان بێتە ڕێ دەڵێن : ئەمە لەلایەن خواوەیەو، ئەگەر تووشی ناخۆشی وزیانێك ببن(دووڕووەکان بۆ سووك کردنی حەزرەت(ص) لەبەرچاوی موسڵمانان) دەڵێن: ئەمە بەهۆی تۆوەیە(هەروەك حەزرەت(ص) حەکیم نەبێ‌ونەزانێ چۆن ڕەفتاربکات وخەڵکی بەڕێوە ببات).. جاتۆ پێیان بڵێ:هەرچی پێشدێت ، هەر هەمووی لەلایەن خواوەیەو بۆ تاقی کردنەوەیە، ئەوە بۆچی ئەو خەڵکە (باوەڕلاوازە) هیچ شتێك تێناگەن ولەڕاستی‌یەکان حاڵی نابن(ئەمە ڕاستی‌یەکە ئەبێ‌هەموو کەسێك بیزانێ کە هیچ شتێك لەم بونەوەرەدا بەبێ ویستی خوا ڕوونادات ،** (قل كل من عند الله) **بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کەمروڤ ویستی نی‌یەو هەرچی بکات بەرپرس نی‌یە لێی،چونکە هەر ویستی خوایە کە ئیرادەی داوە بەمرۆڤ تا چاك وخراپ هەڵبژێرێ و ئنجا لێپرسراویش بێت بەرامبەر کارەکانی، بۆیە دەفەرموێت** (مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً)النساء٧٩

واتە/ هەرچی بۆ تۆ پێشدێت لەخێرو چاکە لەخواوەیەو فەزڵی ئەوەو ، هەرچی ناخۆشی‌وموسیبەتێکیش تووش دێیت، دەستی خۆتی تیایەو، ئێمە تۆمان ناردووە بۆ سەرخەڵکی بەپێغەمبەرایەتی، خواش بەسە کە شایەتە لەسەر ئەو ڕاستی‌یە...

بەڵێ.. بەڵاو موسیبەت وناخۆشی قەزاو قەدەری خوایە، بەڵام هەیەتی بەهۆی گوناهی مرۆڤەکەوەیە وتەمێ‌کردنی خوایە بۆی، هەیە لەبەر پەروردەکردن

وقـــاڵكردنی ئـــەو مرۆڤەیـــەو تـــاقی كردنەوەیـــە بـــۆی، بۆیـــە لەســـورەتی (الشوری/٣٠)دا دەفەرمویێت(وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ) (الشوری:٣٠) واتـه/ هـەر بەلاو نەهامەتی‌یەكتان بەسـەرهاتبێت ، ئـەوە دەرەنجـامی ئـەو كـارو كردەوانەیـە كـە دەتـانكرد، بـەڵام ئـەوەندە خـوا میهرەبانە، لەزۆربەی گوناهو هەڵەكانتان خۆش دەبێت...

جائەگەر خوا چاو پۆشی نەكات ولەسەر هەموو گوناهو هەڵەیەك سزا بدات و بەلاّ بنێرێت، هیچ كەسێك بەسەر زەوی‌یەوە نامێنێ (وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيراً) (فاطر:٤٥)

دووەم/ خوای پەروەردگار لەمەسەلەی هێنانی زیاتر لەیەك ژن دا دەفەرموێت:
(وَآتُوا الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ وَلا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوباً كَبِيراً) (النساء:٢)

واتـه/ خەڵكینـه ماڵ وسامانی هـەتیوان بدەنـەوە دەسـت خۆیـان كـاتێك گـەورە بوون ، ماڵی خراپ وپیسی خۆتان مەگۆڕنەوە بەماڵی چاك وپاكی ئەوان، ماڵ وسامانیان مەخۆن لەگەڵ ماڵ وسامانی خۆتاندا، بەڕاستی ئەگەر وابكەن ئەوە ستەم وگوناهێكی گەورەیە (وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَى أَلَّا تَعُولُوا) (النساء:٣) واتە/ ئەگەر ترسان لەوەی كە نەتوانن داد پـەروەربن لەگـەڵ كچـە بێباوكـەكاندا (ئەگـەر بیـانخوازن و بیانكەنـە هاوسـەرتان) ، ئـەوە واز لـەوان بـهێنن - چونكـە كەسـی وا هـەبوو لەبـەر بـەرژەوەندی خـۆی ومـاڵ وسـامانەكەی كچـە بێباوكەكـەی دەهێنـا- ئـەوە لـە ئافرەتانی تر كە حەلاڵن بۆتان ژن مارە بكەن دوو، یان سیان یان چوار، (دیارە هێنانی لەیەك ئافرەت زیاتر مەرج وبارودۆخی تایبەتی خۆی هەیە) خۆ ئەگەر

ترسان لەوەی کە نەتوانن داد پەروەری بکەن لەنێوان هاوسەرەکانتاندا، ئەوە یەك ژن مارە بکەن، یان ئەو کەنیزەکانەی کەهەتانن(کەدیاردەیەکی کاتی بوو، ئیسلام بن بڕی کرد)، ئەوەی کە باسکرا نزیکترە لەوەی کە ستەم نەکەن...
ئنجا خوای گەورە لە ئایەتی١٢٩ی سوورەتی النساء دا دەفەرموێت :(وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً) (النساء:١٢٩)
واتە/ هەگیز ئێوە ناتوانن لەنێوان هاوسەرەکانتاندا دادپەروەرانە ڕەفتار بکەن، لەکاتێك دا ئەگەر زۆریش مەبەستان بێت ، جا کەوا بوو نەکەن هەر ڕوو لەیەکێکیان بکەن و بە تەواویی ئەوی تر واز لێبهێنن وەکو هەڵپەسێرراو، نە ئەوەیە مێردار بێت، نە ئەوەیە بێ‌مێرد بێت، خۆ ئەگەر چا کسازی بکەن وڕێك بکەون وخۆتان بپارێزن لە ستەم ، ئەوە بەڕاستی خوا هەمیشە وبەردەوام لێخۆشبوو میهرەبانە ..

هەندێ کەس ئەمە دەکا بە بیانوو گوایەکەس ناتوانێ دادپەروەردی بکات لەنێوان هاوسەرەکانی دا کەواتە کەس ناتوانێ لەیەك ژن زیاتر بێنێ.... لەکاتێك دا ئەوەی کە داواکراوە لە دادپەروەری لەگەڵ هاوسەرەکاندا دادپەروەری ماددی‌یە، واتە وەکو یەك هەموو شتێکیان بۆ دابین بکات، ئەمەش کە لە دووەم جاردا، باسی دەکات، مەسەلەی هەست وسۆزو خۆشەویستی‌یە کە ئەوەش پەیوەندی بەدڵەوە ..

پێغەمبەر(ص) عائیشەی لە هەمووان زیاتر خۆش ویستووەو لەهەمان کاتیش دا هەرچی بۆ یەکێکیان دابین کردبێ بۆ ئەوانی تریشی دابین دەکردو وەك یەك لایان دەمایەوە ، تەنانەت لە نەخۆشی‌یەکەی دوایی تەمەنی‌دا ئیجازەی خواست لەخێزانەکانی کە لەلای عائیشە خزمەت بکرێت ، ئەوانیش ڕازی بوون....

حەزرەت(ص) دادپەروەر بوو ، هەرچی لە توانای دابوو کردی ئینجا دوعاشی دەکردوو دەیفەرموو: خوایە ئەمەم لەدەست دیٚ کە کردوومە بەرامبەر خیٚزانەکانم وبەدەست منە، لۆمەم مەکەو لیٚم مەگرە لەوەی کە بەدەست تۆیە(واتە ئەو زیادە خۆشەویستیەی کە بۆ یەکیٚکیان هەیەتی ولە دڵەوەیە، دیارە دڵیش بەدەستی پەروەردگارە چۆن هەڵیسوڕیٚنیٚ)... کەواتە ئەو دووئایەتە لەو باسەدا دژایەتی نیە لەنیٚوانیانداو بەسەیر کردنی ژیانی حەزرەت(ص) باشتر تیٚی دەگەین .

بنەمای سیانزەیەم/ نەبوونی دژایەتی لەنیٚوان قورئان وزانستیٚکدا کە سەلمابیٚت وگومانی تیانەبیٚت....

لەقورئاندا حەوت سەدو هەشت جار وشەی زانست و هاوماناکانی باسکراوە، ئەمەش ئەوە ناگەیەنیٚ بڵیٚین قورئان پەڕاویٚکی زانستی‌یەو بەس، بەڵکو دەستووری میللەتانە، یاساو دەوڵەتە ، موعجیزەی‌پەیامیٚکە، ژیانە بۆ مرۆڤایەتی، جاکاتیٚك قورئان ئامارژە بۆ لایەنە زانستی‌یەکان دەکات، ئەوا خوای گەورە دەیەویٚت ئەو مرۆڤە هان بدات بۆ بیرکردنەوە لە ئایەتەکانی خۆی لە بیستراوو بینراو، واتە چ ئەوەی کە لە قورئاندایەو چ ئەوانەش کە لە بوونەوەردایە(سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) (فصلت:٥٣) لیٚرەدا قورئان ئامارژە بەوە دەکات کە سەرنجی مرۆڤ ڕادەکیٚشیٚت بۆ ئەوەی کە ئایەتەکانی خوا لەهەموو ئاستەکاندا، لەهەموو ئاسۆکانداو لە هەموو بوارەکاندا بەڵگەن لەسەر ڕاستیٚتی ئەم قورئانە..

قورئان دەیەوێت مرۆڤ تێبگات کە هەرچەند هەوڵ بدات هێشتا هەرکەمە چونکە (وما أوتيتم من العلم ألا قليلا) الإسراء٨٥ ، وەهانی ئەدات کەداوا لەخوابکات زانستی زیاد بکات (وقلّ ربَّ زدنى علما) طه/١١٤

لەقورئاندا باسی پلەو پایەی بەرزی زانایان کراوەو خوای گەورە باسی شایەتی‌یەکەیان دەکات لەگەڵ خۆی ومەلائیکەتانی داو دەفەرموێت(شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِماً بِالْقِسْطِ لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) (آل عمران:١٨) هەروەها زانایانن کە بەڕاستی لەخوادەترسن (إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ) (فاطر:٢٨)

جا لەبەر ئەوەی کە زانست وزانایان ئەوەندە پلەو پایەیان لە ئیسلامدا بەرزو دیاری‌یە، دیارە بەرنامەکەشی دژایەتی نابێت لەگەڵ ئەو ڕاستیە زانستی‌یانەی کەدەدۆزرێنەوە ..بۆنموونە :

یەکەم/ نهێنی وڕاستی‌یەکانی زانستی کۆرپەلە زانی لەسەدەی نۆزدەیەم وبیستەمدا دۆزرانەوە ، ئەویش بەهۆی دۆزینەوەی (وردبینی‌ئەلیکترۆنی) و ئەو هۆکارانەوە کە باشتر دەیانتوانی‌لێکۆڵینەوەی پیٚبکەن... قورئان پێش هەزارو چوارسەد ساڵ زیاتر کە هیچ کەس لەدنیادا لەو بارەیەوە هیچی نەزانیوە باسی قۆناغەکانی کۆرپەلە دەکات و پاش بەراورد کردنی لەلایەن زانا گەورەکانی جیهانەوە ، دەرکەوت کە لەسەدا سەد تەواوەو بووە مایەی موسڵمانی بوونی زانای گەورەی کۆرپەلەزانی زانکۆی تۆرنتۆی کەنەدا (پرۆفیسۆر کیث. ل. مور) (کە یەکێکە لە دوانزە زانا پسپۆڕە گەورەکانی ئەو بوارە لە جیهاندا) و چەندەها زانای تر..

١- قورئان دەفەرموێت (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى (الحجرات:١٣) واتە/ ئەی خەڵکینە بە دڵنیایی‌یەوە بزانن کە ئێمە ئێوەمان لەنێرو مێ دروستکردووە، هەروەها دەفەرموێت(إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ

أمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً) (الانسان:٢)واته/ ئێمه مرۆڤمان له نوتفەیەکی تێکەڵاو دروستکردووەو تاقی دەکەینەوەو چاووگوێمان داوەتێ...

ب- (الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ) (السجدة:٨) واته/ ئەو پەروەردگارە هەموو شتێکی به وردەکاری تەواوە دروستکردووەو مرۆڤیشی یەکەمجار(لەسەرەتاوە) لەگڵ دروستکرد((زانای کۆرپەلە زانی ئەمریکی مارشاڵ جونسون – کە ئەمیش موسڵمان بوو – لەیەکێك لە کۆنگرە زانستیی‌یەکاندا وتی: زانایانی کیمیا لەم بابەتەیان کۆڵیەوەو بۆیان دەرکەوت کە گڵ نزیکترین ماددەیە لەپێکهاتنی لەشی مرۆڤ وگونجاوترین ماددەشە بۆ پەیدابوونی ژیان لێیەوە)) پاشانیش نەوەکانی لەپوختەیەکی ئاوێکی کەمەوە دروست دەکات (لەپیاوولەئافرەت).

دووەم/ خوای پەروەردگار سوێند بەشوێن وجێگەی ئەستێرەکان دەخوات ودەفەرموێ(فَلا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ, وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ) (الواقعة:٧٦)بەڵێ: ئەوە سوێندێکی گەورەیەئەگەر بزانن، ئەمڕۆ زانایان زۆر لەجاران زیاتر بەدڵنیاییەوە لە گەورەیی ئەو سوێندە تێدەگەن وسەری ڕێزی بۆ دائەنەوێنن . کە ئەمەش بەڕاستی ئیعجازێکی زانستی گەورەی قورئانە،،..

سێیەم/ قورئان باسی ئەستێرە پرشنگدارو نزیکەکەی زەویمان دەکات کە ئەویش خۆرەو سەرچاوەی گەرمی ورووناکی‌یە بۆ کۆمەڵەی‌خۆر، کە چۆن ڕۆژێك لەڕۆژان نامێنێت و دەکوژێتەوە(إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) (التكوير:١) ئەم ڕاستیەش ئەمڕۆ لەهەموو کات زیاتر زانایان بڕوایان پێ‌یەتی ودەڵێن ڕۆژێك دێت خۆر نامێنێت وگڕوگەرمی ورووناکی‌یەکەی دەکوژێتەوەو هەروەها ڕۆژێك دێت کەلگەڵ مانگدا یەکدەگرێتەوە (فاذا بَرق البصر وخسف القمر وُجمِع الشمسُ والقمر) القيامة /٩(...سەرچاوە(هەیڤ١، ٢، ٣)ساڵی٢٠٠٣.

چوارەم / قورئان دەفەرموویت : (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ)(المائدة:٣)

واتە/ لەسەرتان حەرامكراوە خواردنی گۆشتی مردارەوە بوو، خوێن، گۆشتی بەراز، هەروەها ئەومالآتەش كە سەردەبڕێن و ناوی غەیری خوای لەسەر دەبرێت ومالآتی خنكاویش، ئەوەش بەئازارو لێدان مردار بۆتەوە، ئەوەش كە دەكەوێتە خوارەوە، ئەوەش كە بەلێدانی مالآتێكی تر مردار بوویێتەوە، ئەوانەش كە دڕندە پەلاماری دابن ولێی خواردبن ئەگەر فریای چەقۆ نەكەوتبن، هەروەها حەرامكراوە خواردنیگۆشتی ئەومالآتانەی لەو شوێنانەدا سەردەبڕێن كە هاناو هاواری بۆ غەیری خوا تێدا دەبرێت...

ئەم ئایەتانە زانستی سەردەم دەیانسەلمێنێت ..ئەوەتا لەم بارەیەوە پرسیار كرا لە (دكتور جون هونفر لارسن) گەورە پزیشكی خەستەخانەی ڕەسمی لە كوبنهاگن و مامۆستای بەشی بەكتریا لە نەخۆشخانەی غیس كە گەورەترین نەخۆشخانەی هەمان شارە ، لە وەلآمدا وتی :

گۆشتی مردارەوەبوو سەرچاوەو كانگای جراثیم ونەخۆشی یە و گۆشتی بەرازیش من تازە جرثومی(یارسینا) م تیادۆزیوەتەوەو هەڵمەتێكی فراوانم دەست پێكردووە بۆ قەدەغەكردنی خواردنی ، چونكە دەبێتە مایەی تووش بوون بە نەخۆشی بربڕەی پشت و جومگەكان ..

هەروەهامەڕو مالآتێكیش كە خنكابێت یان مالآتێكی تر لێی دابێت ، یان مالآتێك دڕندەیەك پەلاماری دابێت ولێی خواردبێت ،یان كەوتبنە خوارەوەومرداربووبنەوەو فریای چەقۆ نەكەوتبن هەر هەموویان مایەی نەخۆشین و نابێت بخورێن ..مجلة الاعجاز / ژمارە /٤ ..

پێنجەم / قورئان هانی دایك دەدات دووساڵ شیربدات بەمنداڵەکی ئەگەر توانی (والوالدات يُرضعن اولادهن حولين كاملين لمن اراد ان يُتم الرضاعة) پەڕاوی نلسون کەیەکێکە لەسەرچاوە بە ناوبانگەکانی (طب الاطفال) لە چاپی ١٩٩٤ دا جەخت دەکاتە سەر گرنگی شیری دایك وداوا دەکات کەماوەیەکی باش شیر بەمنداڵ بدرێت .. الاعجاز / ژمارە /٤

بنەمای چواردەیەم/ وردبونەوە لەکورتبڕی قورئان :

قورئان لەبەر گەلێ هۆی پەروەردەییوجوانی دارشتن بەپێی پێویست کورتکردنەوە دەکات، کە ئەمەش زۆر جۆری هەیە وەك:

١- لابردنی(اسم المضاف) وەك(حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ)(المائدة:٣)
لێرەدا ووشەی (أكل) لابراوە(حرمت عليكم أكل الميتة والدم.....هتد)

٢- لابردنی(مضاف اليه): (الم ،غلبت الروم ، فِي ادنى الارض وهم من بعد غلبهم سيغلبون في بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بنصر الله ينصر من يشاء وهو العزيزالرحيم) الروم ٥ / لێرەدا ئەگەر کورت نەکرایەتەوە ئاوا دەبوو(لله الأمر من قبل الغلب ومن بعد الغلب)...واتە: ئەلیف لام میم ، ڕۆمەکان تێکشکێنران(بەدەستی فارسەکان)، لە نزیکتین ونزمترین وڵاتیانداو، لە ئایندەدا نۆرەیان دێتەرەو دوای شکانیان ڕۆمەکان سەرکەونەوە ، لەچەندساڵێکدا، هەموو کارو فرمانێك تەنها بەدەست خوایە، (لەپێش سەرکەوتن ولەدوایسەرکەوتن) جا ئەو ڕۆژە ئیماندارانیش خۆشحاڵ وشادمان دەبن بە سەرکەوتنی خوا ، (کە بەخشی بەئیماندار و ڕۆمەکان)، هەرکەسێك یان هەردستەیەك ئەو زاتە بیەوێت سەری دەخات، هەر ئەو خوایەش خاوەنی دەسەلاتی بێسنوورەو زۆریش میهرەبانە...

(خوای گەورە پاش ئەو چەند ساڵە نەك هەر ڕۆمەکانی سەرخست، بەڵکو لە هەمان کاتی سەرکەوتنی ڕۆمەکاندا دڵی موسڵمانەکانیشی خۆشکرد بە سەرکەوتنیان لەجەنگی بەدردا ، کە دیارە ئەمەش هەواڵدان بوو بە داهاتوو کە تەنها خوا بۆ خۆی زانیویەتی کە وادەبێت) ..

٣- لابردنی(اسم الموصول): (وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا وَإِلَهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ) (العنكبوت:٤٦)/ ئەگەر (اسم الموصول) لانەبرایە ئاوادەبوو (وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَبِالَّذِيأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ)... واتە پێیان بڵێ، ئێمە بڕوامان هەیە بەوەی کە بۆئێوە هاتووەو بەوەش کە بۆ ئێوە نێردراوەو خوای ئێمەو ئێوە یەکێکەو، ئێمە بڕوامان پێیەتی وموسڵمان بووین وفەرمانبەرداری دەکەین .

٤- لابردنی(الموصوف) (وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلاً يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ أَنِ اعْمَلْ (دروعا)سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) (سبأ:١١)

لێرەدا(دروعا) لابراوە، ماناکەشی / بەخوا ، بەڕاستی ئێمە ڕێزو بایەخێکی زۆرمان بەخشی بەداوود لەلایەن خۆمانەوە، (فەرمانمان دا): ئەی کێوەکان وباڵندەکان تەسبیحات وسروودی ستایشی لەگەڵدا بڵێنەوە ، هەروەها ئاسنیشمان بۆ نەرم کرد (وەکو موعجیزەیەك ، تاپێداویستیەکانی بەئاسانی لێ دروست بکات لەزرێپۆش وشتی تر) ..

٥- لابردنی(المعطوف)

(وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلّاً وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) (الحديد:١٠) بەبێ لابردن ئاوایە(لا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ، ومن أنفق من بعد الفتح وقاتل)...

واتە/ بێگومان چوونیەك نین ئەوانەتان کەپێش ڕزگاریی مەککە، یاخود پێش سەرکەوتن، ماڵ وسامانیبەخشیوەوجەنگاوە، چونکە ئەوانە پلەو پایەیان زۆر بەرزترە لەوانەی کە دوای ڕزگاری مەککەو سەرکەوتن ماڵ وسامانیان بەخشیوەو جەنگاون، بەهەردوولاشیان خوا بەڵێنی بەهەشتی بەخشیوە، بێگومان ئەو خوایە ئاگاداری کردەوەکانتانە .

٦-لابردنی(المعطوف علیه)

(وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ= فضرب بعصاه الحجر = فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ) (البقرة:٦٠) /لێرەدا(فضرب بعصاه الحجر)لابراوە... واتە : یادی ئەو نیعمەتە بکەنەوە کاتێك موسا بۆ گەلەکەی داوای باران بارینی کرد، ئێمەش پێمان وت: بەگۆچانەکەت بدە بەتاشە بەردەکەدا، (جاکەعەساکەی دا بە بەردەکەدا) دوانزە کانی لێهەڵقولا، بێگومان هەر هۆزێك چاوگەیخۆی ناسی، ئنجا پێمان وتن دەبخۆن وبخۆنەوە لە ڕزق وڕۆزیو بەخششی خواو تاوان وخراپە مەکەن لەسەر زەویدا...

٧-لابردنی(المبتدأ) (وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ، فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ، نَارٌ حَامِيَةٌ) (القارعة:١١) لێرەدا(هی)کە (مبتدا)ە لابراوەو ئایەتەکە بەبێ لابردن (هي نارحامیة) واتە: ئەوەی تەرازووی چاکەی سووك بێت وگوناهی زۆربێت، ئەوە دایکی دۆزەخە کە باوەشی بۆ کردۆتەوە ، جا تۆ چوزانی(هاویە)چیە؟! ئاگرێکی سوتێنەری بڵێسەدارە...

٨-لابردنی(الخبر)(مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ) (الرعد:٣٥)ئەوەی کەلابراوە (وظلها دائم)... واتە :وێنەو نموونەی ئەو بەهەشتەی بەڵێن دراوە بە پارێزکاران، چەندەها ڕووبار ڕەوان وجاریە (بەژێردرەختەکان وبە بەردەم

کۆشکەکانیاندا) ، خواردن وخواردنەوەی(هەمەجۆروهەمەڕەنگی)بەردەوام، هاوڕێ لەگەڵ سێبەری‌خۆش و(هەوای سازگار) ئەوەیە سەرەنجامی پارێزکاران و ، سەرەنجامی بێباوەڕانیش ئاگری دۆزەخە ..

٩-لابردنی(لا النافیه):

(قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضاً أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ) (یوسف:٨٥) دەبوو(لا تَفْتَأُ) بوایە، کە بەمانای (لاتزال)ە ،(واتە / بەردەوام باسی یوسف دەکەیت)و -لا - لابراوە ..

(ئەم وشەیەش -تَفْتَأُ - بەحساب دانراوە کە چەند مانایەکی هەیە وهەموو ماناکانیش پێویستن لێرەدا)... واتای ئایەتەکەش: کوڕەکانی یەعقوب(سەلامی خوای لێبێت) بەباوکیان ووت: بەخوا تۆ هەر واز ناهێنیت ویادی یوسف دەکەیت وناوی دەبەیت ودڵت ناسرەوێ وئاگری دەروونت ناکوژێتەوە ،تاوات لێدێت پەکت دەکەوێت یاخود لەتیا چووان دەبیت...

١٠-لابردنی(لام الطلب)

(قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لا بَيْعٌ فِيهِ وَلا خِلالٌ) (ابراهيم:٣١)/ پیتی(لام)ی(طلب) ئەگەر لانەبرایە ئاوا دەبوو(ليقيموا الصلاة وينفقوا).. واتە/ ئەی محمد(ص) بەو بەندانەم کە باوەڕیان هێناوە بڵێ: بانوێژەکانیان بەچاکی ئەنجام بدەن ولەو ڕزق و ڕۆزی‌یەی کەپێمان بەخشیون ببەخشن بەنهێنی ، (بۆ ئەوەی ڕیاو ڕووپامایی تێکەڵ نەبێت)و، بەئاشکراش(بۆ هاندانی کەسانی تر) پێش ئەوەی ڕۆژێك بێت نە کرینی تێدایەو ، نەفرۆشتن (تا بەهۆی پارەو سامانەوەخۆتان دەرباز بکەن) نە دۆستایەتیشی تێدایە (تادۆستان وهاوەڵان هەوڵێك بدەن)....

١١- لابردنی(جملة القسم):
(وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ، لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَاباً شَدِيداً أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ) (النمل:٢١) **لێرەدا بەبێ لابردن ئاوا دەردەچێت**(اقسم بالله لأعذبنه)**واته/ ئينجا سولەيمان كەوتە بەسەركردنەوەو پشكنينی دەستەوتاقمی باڵندەكان و ووتی: ئەوە بۆچیمن پەپوو نابینم؟ یاخود لێرەنیەو خۆی دزیوەتەوەو لەنادیارەكانە !(سوێند بێت بەخوا)ئەبێت سزایەكیزۆر سەختی بدەم یان سەری ببڕم ، یان دەبێت بە بەڵگەیەكی ئاشكراوە بێتە لام...**

١٢- لابردنی (جواب القسم):
(والنازعات غرقا، والناشطات نشطا، والسابحات سبحا، فالسابقات سبقا، فالمُدَبرات أمرا)النازعات٥/
وەلامی ئەم سوێندانە (لَتُبعَثُنَّ ولَتُحاسَبُنَّ) **یە.. واتە: سوێند بەو فریشتانەی كە گیانی خەڵكی دەكێشن،(یان بەو ئەستێرانەی كە لەقولایی ئاسماندا دەدرەوشێنەوە)، سوێند بەوفریشتانەی كە گیانی ئیمانداران ددكێشن بە چالاكی وبێوچان دەسوڕێنەوە(كەس فەرامۆش ناكەن)، سوێند بەو فریشتانەی كە بە گورجی فەرمانی خوا جێبەجێ دەكەن(یان بەو ئەستێرانەی كەلە بۆشایی ئاسماندا مەلەدەكەن ولەسەر خولگەكانیان دەسوڕێنەوە)، هەروەها سوێند بەوفریشتانەی كە ڕۆحی ئیمانداران بەپەلە بە بەهەشت شاد ددكەن و كافرانیش بە دۆزەخ وپێشبڕكێ دەكەن بۆ ئەنجامدانی هەر كارێك كەپێیان بسپێردرێ و...سوێند بەو فریشتانەش كە بەویستی خوا كارو فرمان جێبەجێدەكەن بەرێك وپێكی...(سوێند بەوانە هەمووی زیندوو دەكرێنەوەو حسابتان لەگەڵ دەكرێ) ....**

(يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ، تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ، قُلوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ،أبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ) (النازعات٩) لەرۆژێکدا فوو دەکرێت بەکەڕەناداو، دەست بەجێ زەوی بەتوندی تەکان دەدات ودەکەوێتە لەرزەو ژێرەوژوور دەبێت، دوایی دووبارە فووی پیا دەکرێتەوە، مردووان زیندوو دەکرێنەوە، لەو رۆژەدا دڵانێک بەخێراییلێدەدەن و، زۆر دەترسن وپەرێشانن، خاوەنی ئەو دڵانە لەرپسوایی‌و خەجاڵەتی وشەرمەزاری‌دا چاویان شۆڕەو روویان نایەت سەرهەڵبڕن...

١٣- لابردنی(جواب الشرط):

(وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقاً فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّماً فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ) (الأنعام:٣٥)

ئەم ئایەتە بەبێ‌لابردن(فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقاً فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّماً فِي السَّمَاءِ- فأفعل- فتأتيهم بآية..)

واتە/ خۆ ئەگەر پشت هەڵکردن وسەرپێچی خوانەناسانت لاقورسە، ئەگەر دەتوانیت تونێلێک بەزەوی دا هەڵبکەنیت ، یا پەیژەیەک بەئاسماندا هەڵپەسێریت تاموعجیزەیەکیان بۆ بهێنیت(بێ‌سوودەو بڕوات پێ‌ناکەن)، ئەگەر خواش بیویستایە لەسەر هیدایەت کۆی دەکردنەوە، کەواتە لەو کەسانە مەبە کە نەشارەزان...

(واتە: ئەگەر دەتوانی موعجیزە بێنی بیهێنە، بەڵام بەوە موسڵمان نابن و، ئەگەر خوا بیەوێ بەزۆر ملیان پێ‌کەچ دەکات، بەڵام بە ئیرادەی خۆی سەرپشکی کردوون کەچاکە یا خراپە هەڵبژێرن) .

١٤- لابردنی(جملة الشرط)

(يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ) (العنكبوت:٥٦)

ئەوەی لابراوە(فإیایّ فاعبدون فـي غیرهـا), واتـە/ ئـەی بـەندەکانم کـە بڕواتـان هێنـاوە، زەوی مـن فراوانـە(هیـجرەت بکـەن) بـۆ ئـەوەی بتوانـن بـە ئـازادی مـن بپەرستن لە شوێنێکی تردا....

١٥- لابردنی زیاتر لەڕستەیەك:

أ- (فقلنَا اضْرِبُـوهُ بِبَعْضِـهَا كَذَلِكَ يُحْيِـي اللَّـهُ المَوْتَـى وَيُرِيكُمْ آيَاتِـهِ لعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) (البقرة:٧٣)

بەبیّلابردن وادەردەچیّ(فقلنا:اضربوا القتيل ببعض البقرة، فضربوه ببعضـها فصار القتيل حيا، فقلنا: كذالك يحيى الله الموتى ويريكم آياته لعلكم تعقلون..)

واتە: وتمان: بە پارچەیەك لەو مانگا سەربڕاوە بدەن بە لاشەی کوژراوەکەدا (دیارە بەویستی خوا وەك موعجیزەیەك کوژراوەکە زیندوو بۆتـەوەو ڕاستی بکوژەکەی خۆی وتووە)جا ئا بەوشێوەیەو بە ئاسانی، خوا مردووان زیندوو دەکاتەوەو دەسەلأتی خۆیتان نیشان دەدات بۆ ئەوەی تێبگەن وژیر بن .

ب- **هەروەها**(وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيراً، فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى القَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيراً) (الفرقان:٣٦)

واتە/ سوێند بەخوا بێگومان ئێمە لە کاتی خۆی تەوراتمان بەخشی بە موساو، هـاروونی براشـیمان کـرد بـە وەزیـرو یـاریدەدەری، ئەوسـا پێمـان وتـن: هەردوکتان بچن بۆ سەر ئەو گەلەی کە ئایەتـەکانی ئێمە بەدرۆ دەزانن وبڕوای پێناکەن(ئالێرەدا باسێکی زۆر کورت کراوەتـەوە کەئەویش چوونـی حـەزرەتی موساو هارونە بۆ گـەیاندنی پـەیامی خـواو پاش‌چەندەها سـالْ خـەبات کـردن، کەلەسـوورەتەکانی ترداسەرگوزەشـتەکەی بـاس کـراوە)گەلی‌سـتەمکارو دوور لەخوا لەناوبران و(فدمرناهم تدميرا)...

ج- (قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ) (آل عمران:١٣) بەبێ‌لابردن ئاوادەردەچێت (قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ (مؤمنة) تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ(فئة)أُخْرَى كَافِرَةٌ(تقاتل فى‌سبيل الطاغوت) يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ(بقضاءالله وبقدره ليؤيّدالفئةالمؤمنةبنصره) وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ(فاعتبروا) إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ)

واتە/ بێگومان لەو دوو دەستەیەی کەلەجەنگی بەدردا ڕووبەڕووی یەك بوونەوە ،نیشانەو پەندێکی گەورەبوو بۆتان، دەستەیەکیان لەپێناوی خوادا دەجەنگان، دەستەکەی تریان بێباوەڕبوون، ئیمانداران لەبەرچاوی ئەواندا دووئەوەندەیاندا دەنواند لەمەیدانی جەنگدا، خوا فریشتەی دابەزاند بۆ یارمەتی بڕوادان، جا خوا پشتگیری هەرکەسێکی بوێت دەیکات، بەڕاستی ئاو لەو یارمەتی‌یەدا پەند هەیە بۆ ئەوانەی کە بیردەکەنەوەو بەصیرەتیان هەیەو زەینیان ڕوونە...

د- (أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ) (محمد:١٤) ئەمە کورتکراوەتەوەو ئەمەی لێ‌تێدەگەین(أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ واتبعواكتاب الله وصراطه ورسوله كما أمرهم الله ، كَمَنْ لم يكن على بينة من ربه وزَيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ) ....

واتە/ئایا ئەو کەسەی کەلەلایەن پەروەردگاری‌یەوە بەڵگەو نیشانەی ڕوونی پێگەیشتووەو، باوەڕی‌دامەزراوی پێیەتی ولەسەری دەڕوات ، وەکو ئەو کەسە وایە کە کارو کردەوەی ناشیرین ونادروستی‌لەبەر چاو ڕازێنرابێتەوە، ئەو جۆرە کەسانە شوێنی ویست وئارەزوویان کەوتوون...

هـ- (وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِناً عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ) (المائدة:٤٨)

فیعلی(اتَّبعَ)(علی)ی لەگەڵ دا بەکاردێ وئەوتریْ(اتبعـهُ علـی مذهبـه)وە (فـی) لەگەڵدا بەکاردێوئەبێ‌بە(اتبعه فی مذهبه) ، بەڵام لەوەدا کە(عن)ی لەگەڵدا بەکار هاتووە، ئەوە مانایەکی تر لەخۆی دەگرێت کە وای لێدێت(ولاتتبـع أهواءهـم منصرفـا عمّـا جـاءك مـن الحـقّ)واتـە/ ئێمە قورئانمان هاورێ لەگـەڵ هـەموو هەقیقەت وڕاستی‌یەکدا بۆ تۆ دابەزاندووە، ڕاستی ودروستی کتێبەکانی پێش خۆیشـی دیاری دەکات وچاودێرە بەسـەر هـەموویاندا، بـەو بەرنامەیـەی خـوا ناردویـەتی داوەریـی بکـە لـە نێوانیـاندا (کـاتێك ئـەهلی کیتـاب کێشـەکانیان دەهێننـە لات) و شـوێن هـەواو ئارەزوویان مەکـەوەو لـەو حەقە لامەدە کە بۆت ڕەوانە کراوە...

بنەمای پانزەیەم/ مانای ووشە قورئانی‌یەکان لەزمانی عەرەبی‌دا....

بۆ وردبوونەوە لەقورئان، دەبێت بگەڕێین بەدوای ماناکانی وشەیەکی‌قورئانی لە زمانی عەرەبیدا ، ئاخۆ کاتی خۆی عەرەب بە چ مانایـەك ئـەو وشـەیەی بەکار هێنـاوە ، خـوای گـەورە لەزمانی عـەرەبی‌دا کـە پێـك هـاتووە لـە نزیکـەی دوانـزە هـەزار ڕەگ، تەنـها هەزاروحـەوت سـەد ڕەگـی هـەڵبژاردووەو بـەکاری هێنـاوەو بەهۆی قورئانیشەوە ئەم ڕەگانە زیاتر بڵاو بوونەتەوەو بەکاردەهێنرێن...

نموونەی یەکەم/ جاری واهەیە وشـەیەك لـە دوو شـوێندا بـەکارهاتووە بـە دوو مانای جیاواز، وەك وشەی (بَلَـی، یَبْلُو، نَبْلُو)...

أ- قورئان دەفەرموێت (یَوْمَ تُبْلَی السرائِرْ)الطـارق٩.واتـە/ نهێنـی و ئەسـرار یان دەرئەخەین، ئیبن عومەر دەڵێ(خوای گەورە هـەموو نهێنی‌یان ئاشکرا دەکات، ئەگەر باشبن لە ڕووی گەشیاندا دیارە ، ئەگەر خراپیش بن لـە ڕوو ڕەشی وگرژی‌یاندا دیارە)

ب- هەروەها دەفەرموێت(وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَ نَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ) (محمد:٣١) واتە: سوێند بەخوا دەتانخەینە بەر تاقیکردنەوە ، تالە جیهانی واقیعدا تێکۆشەروخۆڕاگرانتان دەربکەوێت وئاشکرا ببێت بۆمان ، بۆ ئەوەش بزانین دەنگو باستان چۆن دەبێ وتاقی بکەینەوە...

(کەواتە بەمانای ئاشکرا کردن وبەمانای تاقیکردنەوەش دێت کە لە هەر شوێنێکدا مانایەك دەگەیەنێت)

نموونەی دووەم/خوای پەروەردگار دەفەرموێت(وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا) (النازعات:٣٠)

دحا الأرض : زەوی ڕاخستووەو فراوانی کردووە، هەروەها لەزمانی عەرەبیشدا بەوەدێت کەسێك بەردێك هەڵبدات وبەردەکە بڕوات یا بەدەوری خۆی دا بسوڕێتەوە... زانایانی تەفسیر بەوەی یەکەم تەفسیریان کردووە کە ماناکەی تەواوە و هەر کەس بەچاو سەیری زەوی بکات هەتا چاوی بڕبکات زەوییەو خوای گەورە وەك فەرش بۆ ئەم ئادەمیزادەی ڕاخستووەو فراوانی کردووە، بەڵام بەپێی زانیاری ئەمڕۆ کە دۆزراوەتەوە زەوی لەسەر خولگەی خۆی دەجوڵێ بەدەوری خۆرداو پاشان بەدەوری خۆشیدا کەواتە ئەم مانایەی تریش کە لە زمانی عەرەبیدا هەیە هەر ڕاست دەردەچێو، زەوی وەك بەردێکی گەورە هەڵدرابێ تا ئاوا لەبۆشایی ئاسماندا بسوڕێتەوە....

بنەمای شانزەیەم/ گەڕان بەدوای جیاوازی ئەو وشانەی کە لەیەك دەچن لە مانادا :

لەزمانی عەرەبی دا جاری واهەیە کۆمەڵێ وشە بەدەوری یەك مانادا دێن و دەچن ، بەڵام جیاوازیش هەیە لە نێوانیانداو قورئان هەرکامێکیانی بەکار هێنابێ بەحساب وبەحیکمەت بەکاری هێناون...

نموونەی یەکەم/ وشەی(الفقیر، المسکین) هاتووه لەچەند ئایەتێکی قورئانداو جیاوازی هەیە لەنێوانیاندا...

أ-الفقیر... کەسێکە هەژارەو پێویستی بەخەرجی‌یە بۆ خۆی ومالْ ومنالّی، بەلاّم پێوەی دیار نی‌یەو ، کەسیْ نەزانیْ لەبەر شێوەو ڕەنگ ورووی ، وە قسە نەکردنی هەست ناکا هەژارە ، یان بە توانایەو ئیش دەکات ، وانازانریْ موحتاجەو بەشی ناکات..

قورئان دەفەرموێت (لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْباً فِي الأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافاً (البقرة:٢٧٣) واتە/ خێرو سەدەقات بدەن بەو هەژارانەی لەپێناو خوادا لێبڕاون وناتوانن بگەڕێن بەزەویدا بازرگانی وکاسبی بکەن(بەهۆی خەریك بوونیان بۆ گەیاندنی پەیامی خوایی)، ئەوەی نەیانناسێت، وادەزانێت دەوڵەمەندن ، تۆ ئەی پێغەمبەر(ص) بەڕەنگ ورووخسارو سیمایاندا دەیانناسیتەوە ، داواناکەن لەخەڵکی‌و، بەزۆر شت ناسەنن وخەڵکی ڕووگیر ناکەن، هەر خێرێك ئەنجام بدەن ئەوە بێگومان خوا زانایەپی‌ی. هەروەها دەفەرموێت (يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ) (فاطر:١٥) واتە/ خەڵکینە ئێوە هەژارو موحتاجی خوان وخوای گەورەیە دەوڵەمەندە وسوپاسکراوە...(واتە هەمووخەڵك هەژارن، ئەگەر دیاریش نەبیْ پێیانەوە)

هەروەها جوولەکەکان بیْ ئەدەبیان دەکردوو دەیان وت (لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ) (آل عمران:١٨١)

واتە/ سوێند بێت بێگومان خوای پەروەردگار گوفتاری نابەجی‌ی ئەو جوولەکانەی بیست کە وتیان: خوا هەژارەو ئێمە دەوڵەمەندین، ئێمە ئەو

گوفتارانه یاداشت وتۆمار دەکەین لەسەریان ، هەروەها کوشتنی پێغەمبەران بە دەستی ئەوان بەناحەق(ئەویش تۆمار کراوە لە سەریان) لە دۆزەخیشدا پێیان دەڵێین: بچێژن سزای ئاگری سوتێنەر...
نەیان وت خوای گەورە(مسکین)ە، واتە هەژارەودیارە پێیەوە کە هەژارە، بەڵکو لەعنەتیان لێبێ وتیان خوا هەژارە هەرچەند هەژارییەکەشی نادیارە...
هەروەها حەزرەتی موساش کەچوو بۆ مەدیەن فەرمووی (فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ) (القصص:٢٤)
واتە/ ئاوی مەڕوو ماڵاتەکەی بۆ دووئافرەتەکە داو، دوایی چووە ژێر سێبەرێکەوەو فەرمووی: پەروەردگارا بەڕاستی تۆ خێروبێری زۆرت بەسەردا ڕژاندووم، بەڵام هێشتا هەژارم وئاتاجی بەخششی زیاترم...
(دیارە هەژارییەکەی خۆی لای خوا دەردەبڕێت وبۆ خەڵکی باس ناکات)
ب- (المسكين) ئەو هەژارەیە کەپێوەی دیارە هەژارە ، بەوەی کە داوا دەکات، یان حاڵ وبارو زروفی دیارە کە نەبووەو نەدارایە...
قورئان دەفەرموێت(يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ) (البقرة:٢١٥) واتە/ لێت دەپرسن ئەی محمد(ص)کەچی ببەخشن، پێیان بڵێ: هەر خێرێك دەکەن سەرەتا دایك وباوکتان فەرامۆش مەکەن، هەروەها خزمان وهەتیوان وهەژاران وڕێبوارانی نەداریش، هەر خێرو چاکەیەکیش ئەنجام دەدەن، دڵنیا بن کە خوا زاناوئاگادارە.(لێرەدا مەبەست ئەو هەژارانەیە کە دیارن) . هەروەها بۆ جوولەکەش دەفەرموێت(وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ)(البقرة:٦١) واتە/ جا بەهۆی لاساری وخراپیانەوە سووکیو ڕیسوایی ولاتی وزەبوونیوهەژارییەك (کەپێیانەوە دیارە یان خۆیان

وا دەردەخەن بۆ ئەوەی سۆزو بەزەیی خەڵك بەلای خۆیاندا ڕابکێشن)درا بەسەریانداو شایانی خەشم وقینی خواش بوون...

هەروەها لەبارەی سیفاتی ئەهلی دۆزەخەوە دەفەرموێت(وَلا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ) (الحاقة:٣٤) واتە/(ئەو دۆزەخییە) باوەڕی بەخوای گەورە نەبوو، هانی کەسی نەئەدا کەخواردن بدەن بەو هەژارانەی کە تەواو دیارە هەژارو نەدارن(واتە: بەچاوی‌خۆی ئەیبینین کەچی گوێی نەئەدانێ) و، نافەرموێ (علی طعام الفقیر) چونکە فەقیرەکە هەژارییەکەی دیار نییەو ڕەنگە گلەیی لەسەر نەکرێ وەکو ئەوەی کە(مسکین) ەو دیارە...

(الفقیرو المسکین) بەیەکیشەوە هاتوون(إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) (التوبة:٦٠)

واتە/ بێگومان زەکات بۆ هەژاری‌دیارو نادیارو ئەو کەسانەی کە کارمەندن بەسەریەوەو بەو موسڵمانە نوێیانەی کە هێشتا دڵیان دانەمەزراوەو دڵیان ڕادەگیرێ وبۆ ئازاد کردنی کۆیلەکان ویارمەتی دانی قەرزارەکان وبۆ گەیاندنی ئاینی خواو هەروەها ئەو ڕێبوارانەش کەپارەیان لێدەبڕێت ونەداردەبن، دابەشکردنی زەکات بەو شێوەیە فەرزە لەلایەن خواوە لە گەردنی موسڵماناندا، خواش زاناو دانایە.

نموونەی دووەم/ لە قورئاندا وشەی(مس) و وشەی(اصاب) هاتووە، کە یەکەمیان بەرکەوتنێکی زۆر کەم و، دووەمیشیان یانی بەرکەوتنێکی زیاترو تووش بوونی شتێکی گەورەیە خێر بێ‌یان شەڕ، قورئان دەفەرموێت(إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ) (آل عمران:١٢٠)

واتە/ ئەگەر کەمترین خۆشی ڕووتان تێبکات کافران پێیان ناخۆشەو، ئەگەر تووشی بەڵاو موسیبەت وناڕەحەتی‌یەکی گەورەش بوون دڵشاد دەبن، جائەگەر خۆ گرو پارێزکاربن، پیلانی ئەوان هیچ زیانێکتان پێناگەیەنێت،چونکە بەڕاستی خوا دەوری پیلانیانی‌داوەو ئاگاداری هەموو کارو کردەوەو نەخشەیەکیانە .

بنەمای حەڤدەیەم/ کاتێك دەقێکی قورئانی دەلالەت دەکاتە سەر دووشت یان زیاتر..

جاری واهەیە دەقێکی قورئانی یان وشەیەکی دەلالەتێکی لەبنەڕەتی زماندا هەیەو، دەلالەتێکی تری هەیە لەعورفی عامدا، یان شتێکی بەرجەستەیەو بۆ شتی مەعنەوی بەکار هاتووە، جا پێویستە لێیان ووردبینەوەوشارەزای ببین:

نموونەی یەکەم: وشەی(المکر) لەقورئاندا هاتووەو لەزماندا بۆ ئەو پیلان وتەگبیرە بەکاردێت کە بەنهێنی‌دەکرێت ، خێربێ یان شەڕ ... پاشان وشەی(المکر) لەلای خەڵکی‌وعورفی عام بۆ پیلان وتەگبیری نهێنی شەڕ بەکار هات، بۆیە دەبێت لەتەفسیری ئەو ئایەتانەدا کە(مکر)ی تێدا هاتووە بچینەوە سەر بنەڕەتی زمان.. قورئان دەفەرموێت (وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ) (فاطر:١٠)

واتە/ ئەوانەی کەپیلانی خراپ دەگێڕن سزای زۆر توندوتیژ بۆیان ئامادەیە، پیلانی ئەوانە هەرخۆی پووچ دەبێتەوەو بێ‌بەروبووم وناکامە..هەروەها (اسْتِكْبَاراً فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلاً وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلاً) (فاطر:٤٣) واتە/ خۆیان بەزل وگەورە دەزانی لەزەویداو پیلانی شەڕو تاوانیان کێشا، بەمەرجێك پیلانی شەڕوتاوان تەنها بەسەر ئەوانەدا دەشکێتەوە کە نەخشەی بۆ دەکێشن، مەگەر ئەمانە بەدژایەتی ئیسلام تەنها چاوەڕێی ئەو

کارەساتانە بکەن کە بەسەر گەلانی پێش ئەمان دا هاتووە، (کاتێ بڕوایان بەپێغەمبەران نەهێناو لەناو بران) ئیتر تۆ نابینیت هەرگیز لەیاساو بەرنامەکانی خوادا گۆڕانکاری پێش بێت، هەرگیز نابینیت یاساو بەرنامەکانی خوا لە ڕێڕەوی خۆیان لابدەن(کەبەشێکی ڕیسواکردنی پیلانگێڕانە)...

لەم دووئایەتەدا بەئاشکرا(مکر)ی(السيء)ی جیا کردەوە لە(مكر)ی چاك... لە سورەتی (انفال)یشدا ئایەتی(٣٠)دەفەرموێت (وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ) (الأنفال :٣٠) واتە/ ئەیمحمد(ص) یادی ئەو کاتە بکەرەوە، کاتێك ئەوانەی بێباوەڕ بوون پیلانیان دەگێڕا دژی تۆ بۆ ئەوەی بەندت بکەن، یان بتکوژن، یان دەرت بکەن، ئەوان پیلانی خۆیان دەگێڕن وخوایش پیلانی خۆیدەخاتە کار (بەپووچ کردنەوەی کارەکانیان)، دڵنیابن خوای گەورە چاکترینی هەموو پیلانساز و نەخشە سازانە، نایەڵێ پیلانیان سەربگرێ...(پیلانەکانی خواش خێرە بۆ مرۆڤایەتی، کە لەناوبردنی خراپەکارانە)....

هەروەها لە سورەتی (النمل) ئایەتی (٥٢)دا دەفەرموێ(وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ, فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ، فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) واتە: لەهۆزی (ثمود) نۆ دەستە هەبوون خراپکار، سوێندیان خوارد کە لە شەودا بدەن بەسەر حەزرەتی(صالح) داو خۆی وشوێنکەوتوانی لەناوبەرن، پاشان ئەگەر گومانیشیان لێکردن سوێند بخۆن کە ئاگایان لێ نیە ، ئەو تاوانبارانە پیلانیان دانا، ئێمەش نەخشەیەکی ترمان کێشا بۆ ڕزگار کردنی بڕواداران و لە ناوبردنی کافران ، ئەوان ئاگایان لێنەبوو، هەستیان پێنەدەکرد، جائیتر سەرنج بدەو تەماشاکە، سەرەنجامی پیلانەکەیان چییان بەسەرهات، بەڕاستی ئێمە نۆتاقمەکە وگەلەکەمان بەیەکەوە لەناو برد.. ئەوەتە ماڵەکانیان کاول وچۆڵە

بەهۆی ئەو ستەمەی کە کردیان، بەڕاستی ئا لەو بەسەرهاتەدا بەڵگەو نیشانەی تەواو هەیە بۆ کەسانێك کە لەشت تێبگەن وبزانن ..

سەرنجێك: پیلانی ژێر بەژێرو نهێنی دوژمنـان هـەرگیز بەرامبـەر بەهـەق تـەواو نـابێ، بـەڵام ئـەبێ ئەوەمان لەبیرنـەچێ کـەخوای گـەورە خـاوەنی ئـەم بوونەوەرەیەو بەرەڵای نەکردووە هەرکەس چی دەکات بیکات، بەڵکو ئاگای لە هـەموو ووردو درشتێك وئاشکراو نهێنییەکە لەم بوونـەوەرە بێپایانـەدا... جا ئەوانەی خەریکی ئەو کارانەن یەکسەر تۆمار دەکرێ لەسەریان وپاشان بەدژە پیلانی هەق لە پەروەردگاری باڵادەستەوە تەخت وتاراجیان تێك ئەدرێت ، ئەو دەستە وتاقمە تیا دەچن ودەستەو تاقمێکی تر بەفیزەوە دێن خۆیان تاقی دەکەنـەوەو بەهـەمان ڕێبـازی چـەوتا دەڕۆن وئـەمانیش هـەمان سـەرەنجامیان دەبێ(چونکە سوننەت وباوی خوا وایە لەم بوونەوەرەدا)، ئەمەش بەردەوام دەبێ تا قیامەت ، ئەوەتە قورئان دەفەرموێت (وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ) (یونس ٢١) واتە/ کاتێك خەڵکی لە دوای ناخۆشییەك کە بۆیان پێش دێت، لە ڕەحمەت وبەخششی خۆمـان بـەهرەوەریان دەکـەین ، ئـەوە یەکسـەر پیلانگێڕی کاریانە دژ بەئاین وفەرمانەکانی ئێمە، ئەی محمد(ص) پێیان بڵێ:

خوا خێراترە لەوان لەنەخشەو پیلان دا، بەڕاستی(نەك هەر ئاگامان لێیانە) بـەڵکو فریشـتەکانمان هـەموو پیـلان وفێڵێکیـان تۆمـار دەکـەن...(ئەمـەش لەبەرئەوەی پیلان دانـانی نـهێنی قۆناغێکیسامناکە کـە کـافران دەیگەیـەنێ)، بەڵام گوناهکردن وخراپە کردن وهەندێقسە، مۆڵەتێك دەدرێن لـە نووسـیندا بۆ ئەوەی بەڵکو تەوبە بکەن، ئنجا دەنووسرێ چونکە مەترسی کـەمترە، هـەروەك دەفەرموێ(سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ) (آل عمران:١٨١)

(كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدّاً) (مريم:٧٩)

نموونەی دووەم/ هەروەها قورئان وشەی(الأبـواب) کە شتێکی بەرجەستەیە بەکاری دێنیێ بۆ(دەرگای خێرو خۆشی) کە مەعنەوییە....

(الظلمات والنور) تاریکیەکان ورووناکی، کە هەست پێکراوە بەکاری دێنیێ بۆ تاریکایەکانی کوفرو نووری ئیمان کە مەعنەوین....

(الختم) کە مۆرکردنی ئاساییە ، بۆ مۆرکردنی دڵ ودەروون بەکارهێنراوە .

ئەو بەکارهێنانەش زۆرن ، پێویستە ئاگاداریان بین بۆ تێگەیشتنی چاکتر لەئایەتەکانی قورئان..

خوای پەروەردگار دەفەموێت(حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَاباً ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ) (المؤمنون:٧٧)واتە/ کاتێك کەدەروازەی سزایەکی سەختیان لێدەکەینەوە ، ئیتر دەستبەجێ لەناویدا سەرگەردان وسەر لێشێواو و نائومێد دەبن.

هەروەها دەفەرموێت(خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) (البقرة:٧) ئەو بێباوەڕانە خوا مۆری ناوە بەدڵ وگوێیانداو پەردەی بەسەر چاویاندا هێناوە، نەبیردەکەنەوەو نەهەق دەبیستن، هەر بۆیە سزایەکی سەخت چاوەڕێیانە...(دیارە کۆمەڵێکی تایبەتن لە کافران، گەیشتونەتە قۆناغی مۆرکردنی دڵ وگوێ)..

بنەمای هەژدەیەم/ کاتێك ئایەتێك کۆمەڵێ مانا دەگرێتەوە:

کۆمەڵێ لەفوقەهاو ئوسولیەکان ڕایان لەسەرئەوەیە ئەگەر ئایەتێك زیاتر لەیەك مانای دابەستەوەودژایەتی نەبوو لە نێوانیانداو، بەڵگەیەك نەبوو کە بەلایەکدا ساغی بکاتەوە، ئەوا ماناکان دەکرێ هەموویان مەبەست بن...کەئەمەش جۆرێکە لە بەلاغەت.. لەو زانایانەش وەك(ئیمام مالیك)و(ئیمام شافیعی)و..هتد

نموونەی یەکەم/(قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ، النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ، إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ، وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ، وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ) (البروج:٨)

واتە/ بەکوشت چن ئەوانەی کە چاڵیان هەڵکەند بۆ بڕواداران، ئاگری داگیرساوو بەتینیان کردەوە، ئەوکاتەی کە بەدەوریدا دانیشتبوون، لە نزیکەوە چاودێری ئەو کارەساتەیان دەکرد کە بەسەر باوەڕداراندا دەهێنرا وخۆیان لەنزیکەوە سەرپەرشتی‌یان دەکرد، ئەم ڕق وداخەیان لەبڕواداران تەنها لەبەر ئەوەبوو کە ئەوان باوەڕیان دەهێنا بەخوای بالاّ دەستی شایستەی سوپاسگوزاری..

وشەی(نقموا) لەزمانی عەرەبی‌دا بەمانای (عابَ) دێت یانی عەیبی لیٚ دەربێنیٚ ..

هەروەها بەمانای (كَرِهَ أشدّ الكراهية) رقی لێیە ڕق لیٚ بوونی زۆرو ،

بەمانای (عاقب) سزای دا..دێت ، ئەم سیٚ مانایە هەر سێکی بۆ ئەم شوێنە دەگونجیٚ ویەکتری تەواو دەکەن... کەواتە(ومانقموا منهم) یانی لە سەرەتاوە گاڵتەیان بە بڕوای بڕواداران کردو عەیبداریان کردن، ئنجا کە ئەمەیان سوودی نەبوو، ڕق وقینیان ئەستوورتر بوو بەرامبەریان، ئنجا سزایان دان بەسووتاندن... ئەمەش هەربەشێکە لە کورتبڕی(الايجاز) لە قورئاندا کە وشەیەك بەکاردەهێنیٚ فراوانەو چەند مانایەکی هەیەو هەمووشیان ڕاستن...

نمونەی دووەم/(وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ، وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ) (التكوير:١٨)

عسعس: یانی کاتیٚ شەودادێتو تاریکی دێت، هەروەها یانی کاتێك شەو کۆتایی دێت وتاریکی نامێنێت.... هەردوو ماناکەش دەگونجیٚ وقورئان سەرنج ڕادەکێشیٚ بۆ ئەو کاتەی کەشەو دادێت وەئەوکاتەش کە شەو کۆتایی دێت، واتە/ سوێندبیٚ بە شەو کە دادێت (یان کۆتایی دێت) و، بە بەرەبەیان

کاتێك هەناسە دەدات (هەروەك بەرەبەیان گیانی لەبەرابێت و زیندوو بێت وهەناسە بدات)...

نموونەی سێیەم/ (أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ، وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ، وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ، فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا) (لنجم:٦٢)

وشەی (سامدون)لە زمانی عەرەبی دا حەوت مانای هەیە:

١. لاهون لاعبون _ خەریکی گەمەو یارین وسەرقاڵن
٢. ساهون غافلون _ بێئاگان
٣. مشغولون بالغناء- سەرقاڵی گۆرانین
٤. متكبّرون بطرون أشرون- لوت بەرزن
٥. قائمون جامدون لاتتأثرون – هیچ کاریان تێناکات و وشکن وبێ شعورن
٦. أغبياء—بێ عەقڵن
٧. متحيرون - سەرگەردان و واقوڕماون

جا ئەم حەوت مانایە هەموویان دەگونجێن بەیەکەوە لەو شوێنەدا، چونکە ئەو سیفاتانە هەمووی لەو کافرانەدا هەن کە باسیان دەکات... مانای ئایەتەکەش(ئایا ئێوە لەم قسەیە کە قورئانە سەرسام دەبن ؟ پێدەکەنن و گریانتان نایەت بۆ ئەو چارەنوسە ڕەشەی کە چاوەڕێتانە، ئێوە بەردەوام سەرگەرمی ڕابواردن و گۆرانی ویارین وبێئاگان ولووت بەرزن وهیچ کارتان تێناکات وبێعەقڵ وسەرگەردانن ، دەی کەواتە بێداربنەوەو سوژدە بۆ خوای بەدیهێنەر ببەن وهەرئەویش بپەرستن) .

بنەمای نۆزدەیەم/ جوانکاری لە قورئاندا:

جۆرێك لەجوانکاری داڕشتنی قورئانی(الالتفات) ە واتە/ گۆڕینی شێوازی قسە لە(خطاب)ەوە بۆ (الغيبة) و بۆ (التكلم) و.....هتد

أ- له (التكلم) بۆ(الخطاب) (وَمَا لِيَ لا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) (يّس:٢٢)

لەجیاتی بفەرمویٚ (والیه أرجع) **فەرمووی**(وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) **ئەمەش گۆڕینە لە وتاردا ، بڕوادارەکەی سورەتی یاسین لە کاتێکدا ئامۆژگاری گەلەکەی دەکرد لە باسی خۆیەوە هاتە سەر باسی ئەوان و وتی: بۆچی من ئەو خوایە نەپەرستم کە بەدی هێناوم، ئێوەش هەربۆلای ئەو دەبرێنەوە (بۆ هەق وحساب ولێپرسینەوە) ..**

ب- له(التكلم) **بۆ** (الغيبة)

(إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً، لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً) (الفتح:٢)

واتە/ ئەی پێغەمبەر(ص) بەڕاستی ئێمە سەرکەوتنێکی ئاشکرامان پێبەخشیت ، (مەبەست ڕێکەوتنەکەی‌حودەیبییەیە)تا خوا لە هەموو گوناهانی ڕابردوو ئایندەشت خۆش ببێت . (ئەگەر شێوازی قسەکردنەکەی نەگۆڕیایە دەیفەرموو (لِنغفِرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ) **کەچی گۆڕی ..**

هەروەها ئایەتی (أَمْراً مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ، رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) (الدخان:٦)

(لەشەوی قەدردا هەموو کاروکردەوەو بەرنامەیەکی پڕ لە حیکمەت ودانایی لەیەك جیادەکرێنەوە)ئەمەش فەرمان وبڕیارێکە لەلایەن ئێمەوە، بێگومان ئێمە پێغەمبەرانیش دەنێرین و، ڕەوانەکردنی ئەم قورئانە ڕەحمەتی پەروەردگاری تۆیە بۆ بەرەی ئادەمی ، بەڕاستی هەر ئەویشە کە بیسەرو زانایە بە هەموو شتێك ...(دەکرا بفەرمووی: انا كنا مرسلين، رحمة منا...)

ج_ له (خطاب) **ه وه بۆ**(الغيبة) :

(هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ

يهمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ)
(يونس:٢٢)

واته/ خوا ئەو زاتەیە کە لە وشکانی ودەریادا هاتوچۆتان پێدەکات، هەتا ئەو کاتەی کە لە کەشتیەکاندا دەبن و دەیانگوێزیتەوە بەهۆی باو شەماڵێکی ئارامەوەو هەموو پیێ دڵخۆشن، ئینجا بایەکی توندو بەهێزو سەخت بەرەو کەشتییەکە بێت وهەڵبکات ولەهەموو لایەکەوە شەپۆل بۆیان بێت، ئیتر وابزانن کە دەورە دراون و ڕزگاربوونیان ئەستەمە، ئا لەو کاتە دا خەڵکەکە لەناخەوە هانا وهاوار بۆ خوا دەبەن، دڵنیان کەخوا نەبێت کەس ناتوانێت فریایان بکەوێت، بە موخلیسی دوعا دەکەن ودەڵێن: بەخوا ئەگەر لەم بەلایەو، لەم تەنگانەیە، ڕزگارمان بکەیت، ئەوە بەڕاستی دەچینە ڕیزی سوپاسگوزارانتەوە..
(ئەکرا بفەرموێ: حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِكم بريح طَيِّبَةٍ....)
یان دەفەرموێ(ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ، يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ)
(الزخرف:٧١)

واته/ پێیان دەفەرموێت فەرموون بچنە بەهەشتەوە خۆتان وهاوسەرەکانتان، خۆتان وئەوانەی وەك ئێوە خواناس بوون ولەوێ ژیانی کامەرانی وشادیتان پێدەدرێت . لەسەر سینی وکوپی ئاڵتون جۆرەها خواردن وخواردنەوەی جوان وڕازاوەو تام وبۆن خۆشیان بە سەردا دەگێڕن ولەو بەهەشتەدا هەرچی دڵ ونەفسیان حەزی پێبکات وچاویان پیێ گەش بێتەوە تیایەتی وئێوەی خواناس تیایا ژیانی نەبڕاوەی تیا دەبەنەسەر....دەکرا بفەرموێ(ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ يُطَافُ عَلَيْكمْ....وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ)

.......كه(يُطَـافُ عَلَيْكـمْ...)ى كـردووه بـه(يُطَـافُ عَلَيْـهِمْ) دوايـش ديسـان هاتۆتـەوه سـەر شێوەكەى پێشـوو واتـه(خطـاب)و دەفەرموێ (وَأَنْتُـمْ فِيـهَا خَالِدُونَ) ونافەرموێ (وهم فيها خالدون)...

هـ- له(الغيبة)ه وه بۆ (التكلم)

(وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَاباً فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ) (فاطر:٩) واته/ خوا ئەو زاتەيە كە باى ڕەحمەت دەنێرێت وهـەڵمى دەرياكـانى پێدەگوێزێتـەوەو دەيكاتـە هـەور، جائێمـە دەينـێرين بـۆ وولاتێكى وشك ومردوو، ئنجا ئەو زەوىيەمان پىٚ زيندوو كردەوە دواى ئەوەى كە مرد بوو، زيندوو كردنەوەى ئێوەش هەر بەو شێوەيە دەبێت... لەپێشدا بە (الغيبـة) دەست پىٚدەكات (الله الـذى) وئينجا دەيكات(التكلـم) (فسـقناه ، فأحييناه)......

هەروەها(سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ) (الاسراء:١)

واته/ پاكى وبێگەردى وستايش بۆ ئەو زاتەى كە شەو ڕەوى كرد لە بەشێكى كەمى شەودا بە بەندەى خۆى محمد(ص) لەمزگـەوتى حـەرام(كەعبـه)ەوه بـۆ مزگەوتى(الاقصى) لـە(بيت المقدس) كـە دەوروبـەريمان پـيرۆزو پڕبەرەكـەت كردووه، تاهـەندێك نيشانەو بەڵگەى دەسـەلاتدارى وتوانـاى خۆمـانى پيشـان بدەين، بەڕاستى ئەو زاتە بيسەرو بينايه...

لەپێشدا بە (الغيبة) (سبحان الذى أسرى) دەست پىٚدەكات ئنجا دەچێتە سەر (التكلم) (لنريه من أياتنا)

و/ له(الغيبـة)ه وه بۆ(الخطـاب)...(وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَاباً طَهُوراً ، إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُوراً) (الانسان:٢٢)

واتـه/ لەلایـەن پەروەردگاریانـە شـەرابی پـاك وبێگـەردو خاوێنیـان پێشـکەش کراوە، بەڕاستی ئەمە پاداشتیئێوەیە...

لەپێشدا بە(الغیبـة) دەسـت پیدەکـات(سـقاهم ربـهم)... دوایـی دەفـەرموێ بە(الخطاب)(إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً)نافەرموێ (كَانَ لَهمْ جَزَاءً).هـەروەها دەفەرموێ (كان سعيكم). یان/ (الحمدلله رب العـالمين) (الغیبـة) یەو دەبیّ بە(الخطاب)(اياك نعبدواياك نستعين ، اهدنا ....)

بنەمای بیستەم/ هەروەك بێگیانەكان زیندوو بن...

شێوازێکی تایبەت لەقورئاندایە، کە ئەویش باسکردنی بێگیانەکانە هـەروەك ئەوەی زیندووبن....

(فَوَجَدَا فِيهَا جِدَاراً يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ) (الكهف:٧٧)واتە:(موسی وخضر) دیوارێکیـان بـەدی کـرد دەیوویسـت بڕوخـێ(لـەکۆنی وپـەڕپوتیدا) (خضر)لەخۆیەوە کەوتە چاکردنەوەی ، تاچەند ساڵێکی تر بەرگە بگرێ...

ب-(إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَـهَا تَغَيُّظاً وَزَفِيراً) (الفرقـان:١٢) واتـە/ کاتێك لەدوورەوە ئاگری دۆزەخ کافران دەبینێ، دەنگی خەشم وقین وهەناسەی داخ لەدڵی دەبیستن... هەروەك ئەوەی دۆزەخ زیندوو بێت وببینێت وهەناسەی ببێ..

ج-(يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِـنْ مَزِيـدٍ) (قٓ:٣٠) واتـە/ ڕۆژێك بەدۆزەخ دەڵێین: ئایا پڕبوویت؟ ئەویش لەوەڵامدا دەڵێت: ئایا کەسـی ترمـاوە، کەسی تر نی‌یە؟!(سەیری بەشیچوارەمی بەهاری دڵان بکە)....

بنەمای بیست ویەك/ کۆتایی ئایەتەکان....

وردبوونەوە لەکۆتایی ئایەتەکان پێویستە، چونکە بەحساب دانـراوەو مانـای تایبەت ومەبەستی بەرزو پیرۆزیان تیایە.... بۆ نموونە:

١. ڕۆژێك پیاوێكی عەرەبی دەشتەكی گوێی لەیەكێ بوو ئەم ئایەتەی خوێندەوە (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) (المائدة:٣٨)

واتە/ دەستی پیاوی دزو ئافرەتی دز ببڕن لە پاداشتی كاری ناڕەوایاندا ئەمەش تۆڵەیەكە لەلایەن خواوە، خوا باڵادەست و دانایە...

بەڵام لە جیاتی (والله عزیز حكیم) **وتی**(غفور رحیم)**، یەكسەر پیاوە دەشتەكی یەكە بۆی ڕاستكردەوەو بەفیترەت وسەلیقەی خۆی زانی كە هەڵەی كردووە، چونكە مەسەلەكە حوكمی كەسێكە دزیبكات وئەوەش لەخوای باڵادەستی بەحیكمەتەوە** (عزیز حكیم)**ەوە دەرچووەو باسی لێخۆشبوون لە ئارادا نیە ولێخۆش بوون ناگونجێ لەم سزادانەدا ..**

لەمەسەلەی(حدود)**و جێ بەجێكردنیدا كاتێ ئیسپات دەبێت نەرم نیانی تیا نیەو نابێ بەزەیت پیابێتەوە، هەروەك لە ئایەتێكی تردا دەفەرموێت:**(الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) (النور:٢)

واتە/ سەد قامچی بدەن لەهەریەك لە ئافرەت وپیاوی زیناكەر، (ئەگەر محصن نەبن، واتە ئافرەتەكە شووی نەكردبێ وپیاوەكە ژنی نەهێنابێ ، بەڵام ئەگەر محصن بن واتە ئافرەتەكە شووی كردبێ و پیاوەكەش ژنی هێنابێ ئەوا ڕەجم دەكرێن تامردن)... بەزەیی نەتانگرێت لە بەجێهێنانی فەرمانی خوادا بۆیان ، ئەگەر ئێوە باوەڕتان بەخواو بەڕۆژی دوایی هێناوە، بادەستەیەك لە بڕوادارانیش ئامادەی سزادانەكە بن...

٢. لە كۆتایی ئایەتەكاندا گرنگی دراوە بەماناو، تەنها هەر ئەوەنیە كە ئاسان وخۆش بێت لەسەر زمان و لەگەڵ كۆتایی ئایەتەكانی پێش خۆی ودوای خۆی دا بگونجێ... .

بۆ نموونە: (ألف الاطـلاق) بەکارهاتووە لەوشەی(ظنونـا) و مانای خۆی هەیە، لەم ئایەتەدا کە ئەفەرموێ(وتظنون بالله الظنونا)الاحزاب/١٠

ئەگەر بیفەرموایە(وتظنون بالله الظنون) واتە/ لەشەڕی ئەحزابدا گومانتان بۆ دروست بوو، بەڵام کە دەفەرموێ، (وتظنـون بـالله الظنونـا).واتـە/ لەشـەڕی ئەحزابدا گومانتان بۆ دروست بوو گومانێکی زۆر(لەبارەی سەرکەوتنەوە) .

هەروەها لە ئایـەتی(وأضـل فرعـون قومـه ومـا هـدی) طـه ٧٩/ ئەگـەر بیفەرموایە (وأضل فرعون قومه وما هداهم) ئەوە نەدەگونجا لەگەڵ کۆتایی ئایەتـەکانی پێـش تـرو دواتـردا، وەماناکەشـی دەبـوو بـە(فیرعـەون گەلەکـەی سەرگەردان کردو هیدایەتی نەدان) دەی ڕەنگە هیدایەتی کەسانی تری دابێ غەیری گەلەکەی خۆی... بەڵام کاتێ دەفەرموێ(وما هدی) لەگـەڵ کۆتـایی ئایەتەکانی پێشترو دواتردا دەگونجێ و لەلایەکی تریشەوە ماناکەی دەبێـت بەوەی کە (فیرعەون گەلەکەی سەرگەردان کردو هیدایـەتی کەسی نەدا، هیچ کەسـێ ، نەگەلەکـەی ونەغـەیری گەلەکـەی) کـە ئـەم مانایـەش خـوای گـەورە مەبەستێتی کە تێمان بگەیەنێ...

هەروەها وشەی(یتمطــی) هـەم لەگـەڵ ئایەتـەکانی تـردا دەگونجـێ وهـەم حاڵـەتی ئـەو کەسـەمان بـۆ دەردەخـات کـە کەشـخە دەکـات وخـۆی بـادەدات، هەروەك دەفەرموێت(فَلا صَدَّقَ وَلا صَلَّى) (القیامه:٣١) (وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّـى ، ثُمَّ ذَهَـبَ إِلَــى أَهْلِـهِ يَتَمَطَّـى ، أَوْلَـى لَـكَ فَـأَوْلَى ، ثُـمَّ أَوْلَـى لَـكَ فَـأَوْلَى) (القیامـه:٣٥)واتـە/بەڵكو بڕوای نەهێناو پشتی تێکرد، پاشان هـەموو جار بە لەنجەو لارو خۆبادانەوە دەگەڕایەوە بۆ ناو کەس وکاری وکەشخەی دەکرد، جا (ئەم دۆزەخە) بۆ تۆ شیاوترو لەبارترە، پاشان هەر ئەو سزایە بۆ تۆ شیاوترو لەبارترە....

بنەمای بیست ودوو/ بەراوركردنی سوورەتەكان...

وتمان هەر سوورەتێك كەسایەتیەكی تایبەتی خۆی هەیە وهەر وشەیەكی تیا بەكار هاتبێ، ڕەچاوی كەسایەتی سوورەتەكە كراوە، جا لەبەراورد كردن لەنێوان سوورەتەكاندا، چاكتر لەمەبەستی بەكارهێنانی وشەیەك یان ئایەتێك تێدەگەین...بۆ نموونە :

یەكەم/ لەسوورەتی (صافات) دا وشەی(يُنزَفون) كە(مبني للمجهول)ە بەكار هاتووە لە ئایەتی(لا فِيهَا غَوْلٌ وَلا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ) (الصافات:٤٧) (يُنْزَفون) لە(نُزِفَ)ەوە وەرگیراوە، كە(مبني للمجهول)ەو یانی (سەرخۆش بوون وئاگا لەخۆنەمان).... واتە: ئەو شەرابەی بەهەشت نابێتە مایەی سەرخۆشی وبێهۆشی.. بەڵام لەسوورەتی (الواقعە)/١٩دا،دەفەرموێت(لا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلا يُنزِفُونَ) (الواقعة:١٩) (يُنزِفون) لە(أنزَفَ، يُنْزِف)ەوەهاتووە ، واتە (شەرابەكەی تەواو بوو، وە سەرخۆش وبێ هۆش بوو) واتەی ئایەتەكەش(شەرابی بەهەشت تەواو نابێت وكەس سەرخۆش وبێهۆش ناكات)...لە (واقعە)دا وشەیەك بەكارهاتووە كەمانای زیاتر دەبەخشێو، ئەمەش پەیوەندی بەسورەتی(الواقعە)ەوە هەیە، كەزیاتر شتی تیا بەكارهاتووە لە سوورەتی(الصافات)..

الصافات	الواقعە(نیعمەتەكانی زیاترە)
١- أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ فَوَاكِهُ لێرەدا باسی ڕزق كراوە كەمیوەیە	* وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ، وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ، (لێرەدا میوەو گۆشتی باڵندە باسكراوە میوەكەش هەڵدەبژێرن وگۆشتەكەش كامەی حەزی

	لیٚدەکەن).
٢- وَهُمْ مُكْرَمُونَ ، فی جنات النعیم واتە/ قەدرو ڕیٚزیان هەیە	* أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ فی جنات النعیم لیٚرەدا ئەوانە نزیك كراوەی بارەگای خوان كە ڕیٚزی زیاتری تیایە
٣-(عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ) واتە/ لەسەركورسی وجیٚگای ڕازاوە بەرامبەر بەیەك دادەنیشن	*عَلَى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ لەسەر كورسی وجیٚگای چنراو بەئاڵتون دادەنیشن
٤- يُطَافُ عَلَيْهِمْ (مبنی للمجهول)ە بۆیان دەگیٚڕڕیٚت شەراب، ئیتر كێ دەیگیٚڕیٚ وچۆن نازانین...	*يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ لیٚرەدا/ لاوانی جوان وئیٚسك سووك ونەمر بەدەوریاندا دیٚن وخزمەتیان دەكەن... ئەمەش زیادە نیعمەتە كەباسی خزمەتكارەكانیش دەكات
٥- بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ لەپەرداخی تایبەتدا بۆیان دەگیٚڕڕیٚت	*بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ لیٚرەشدا/ بەكوپ ودۆلكە وسوراحیەوە دەگەڕیٚن ولەپەرداخی تایبەتدا جۆرەها شەرابی خۆشیان دەدەنیٚ... خزمەتەكە زیاترەوجۆری گیٚران وپەرداخ زیاترن...
٦-لا فِيهَا غَوْلٌ وَلا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ئەو شەرابە نابیٚتە هۆی بیٚهۆشی وسەرخۆش بوون.(ئیتر نالیٚت سەریان دیٚشیٚت یان نا!)	*لا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلا يُنْزِفُونَ ئەو شەرابە نەسەریان دەیەشیٚنیٚ ونەتەواویش دەبیٚت (ئەم تەواو نەبوونە كە باس دەكات زیادە ڕیٚزو حورمەت و خزمەتە)جا كە نەفی

	سەریەشە دەکات، کەواتە ئەوانی تریش نابن وەك سەرخۆشی وبیٚهۆشی ..
٧-وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ، كَأَنَّهُنَّ <u>بَيْضٌ مَكْنُونٌ</u> حۆری چاوگەش لەلایانن، کەجگە لە هاوسەرەکانیان چاو بۆ کەسی تر هەڵنابڕن وهەر دەڵێی هێلکەی پاکراوو شاراوەن(کەس دەستی بەریان نەکەوتووە)	* وَحُورٌ عِينٌ ، كَأَمْثَالِ <u>اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ</u> لێرەشدا/ حۆری چاوگەش لەلایانە کە هەر دەڵێی <u>مرواری</u> شاراوەو دەست بەرنەکەوتوون
٨............................	* جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ باسی جەزاو پاداشتیان دەکات،.. وەك بفەرموێ هەقی خۆیانەو پاداشتی کارەکانیانە
٩-........................	* لا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلا تَأْثِيماً،إِلَّا قِيلاً سَلاماً سَلاماً) واتە/ هیچ جۆرە قسەیەکی نابەجێ ونادروست وناپێك نابیستن، مەگەر وتنی سلاٌوو وەلاٌمدانەوەی...

کەواتە/ (وَلا يُنْزِفُونَ) کەمانای بیٚهۆش نەبوونەو مانایەکی زیاتریشی تیایە کە تەواو نابێت ، پڕبە پێستی سوورەتی (الواقعە) یەو هەقی خۆیەتی لەویابێت،

چونکە ئەموو نیعمەتەکان کەباس دەکات زیاترن لەوەی کە لە صافات دا باسکراوِن.........(بلاغة الکلمة فی القرآن) د. فاضل السامرائی.

دووەم/لە سوورەتی (الشــعراء) **دا هەرچەندە باسی هارون هاتووە لەگەڵ حەزرەتی موسادا سەلامی خوایان لێبێت ، بەڵام دارشتنی ئایەتەکان زیاتر بە تاک** (مفرد) **هاتووە ، واتە حەزرەتی موسا دەردەخات وقسە دەکات... بۆیە دەبینین دەفەرموێت** (فَأْتِيَــا فِرْعَــوْنَ فَقُــولا إِنَّـــا رَسُــولُ رَبِّ الْعَــالَمِينَ) (الشعراء:١٦)/**لێرەدا**(فقولا)(رسولُ) **بەڵام لە سوورەتی**(طـه) **دا دەفەرموێت** (فَأْتِيَاهُ فَقُولا إِنَّا رَسُولا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرائيلَ (طـه:٤٧) **لێرەدا** (فقولا) (رسولا)... **هەردووکیان** (مثنی) **ن** ....

ئەمەش چونکە سوورەتی(طـه) **زیاتر بە**(مثنـی) **هاتووە بۆیە ئەمیش وا بە** (مثنی) **هاتووە**...

الشعراء(١٠- ٤٥)	طه (٤٢-٦٣)
(وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَى أَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ..... قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ.. فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ،أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرائيلَ ...... قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيداً	اذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلا تَنِيَا فِي ذِكْرِي,اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ، فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَيِّناً لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى, قَالا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى، قَالَ لا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى ، فَأْتِيَاهُ فَقُولا إِنَّا رَسُولا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرائيلَ وَلا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ،

وفعلْتَ فعْلتَكَ الّتِي فعَلْتَ قال فِرْعَوْنُ ومَا رَبُّ العَالمِينَ........... يريد أنْ يُخرِجكُمْ مِنْ أرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فمَاذا تأمُرُونَ.. قالَ لهُمْ مُوسَى ألقُوا مَا أنتُمْ مُلقُونَ........ فألقى مُوسَى عَصَاه	إنَّا قدْ أوحِيَ إلَيْنَا أنَّ العَذابَ عَلى مَنْ كَذَّبَ وتَوَلَّى ، قالَ فمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى، قالَ رَبُّنَا الّذِي أعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلقَهُ ثُمَّ هَدَى ، قالُوا إنْ هَذانِ لسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ أرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا ويَذهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ المُثْلَى) (طـه:٦٣)

- **له سووره‌تی (الزخرف) یشدا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی باسی هارون نه‌هاتووه، هه‌مووی به تاك هاتووه و ده‌فه‌رمویٚ**(وَلَقَدْ أرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا إلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إنِّي رَسُولُ رَبِّ العَالمِينَ)الزخرف٤٦/(فقال) و(رسول) **هه‌ردووکی تاکه، که‌واته قورئان له ئایه‌ته‌کانی داو له‌به‌کارهێنانی ووشه‌داو له‌تاك وجووت وکۆدا حسابی سووره‌ته‌که‌و ئایه‌ته‌کانی ده‌وروبه‌ری ده‌کات تا ئه‌وشته‌ی به‌کاری ده‌هێنیٚ ته‌واوترین وچاکترین به‌کارهێنان بێت.**(بلاغة الكلمة فی القرآن) د.فاضل السامرائی

سێیه‌م /جیاوازی نێوان چیرۆکی حه‌زره‌تی ئیبراهیم له سیٚسووره‌تدا:

چیرۆکی حه‌زره‌تی ئیبراهیم سه‌لامی خوای لێبێت له‌چه‌ند جێگایه‌کدا هاتووه، له‌هه‌ر جێگایه‌کدا تابلۆیه‌کی هونه‌رییه‌و به ووشه‌ی جوان نه‌خشێنراوه‌و ئامانجی په‌روه‌رده‌یی خۆی پێکاوه‌و، ئه‌گه‌ر به‌راوردیان بکه‌ین ده‌بینین:

له‌سووره‌تی(الذاريات **)دا باسی میوانه به‌رێزه‌کانی حه‌زره‌تی ئیبراهیم ده‌کات بۆیه هه‌موو ئایه‌ته‌کان له‌گه‌ڵ وشه‌ی (مکرمین) دا ده‌گونجیٚ و که‌ش**

وهەواكە ڕێزداری تیا دەخوێنرێتەوە، كەچی لە سوورەتی(الحجر) دا وانیەو ترس زیاتر دەردەكەوێت وزاڵە لەو میوانە نەناسراوانە وباسی غەفورو ڕەحیمی خواو سزای خوای تیا دەردەخات....

الذاريات ٢٤-٣٢	الحجر٤٩-٥٨
هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ .. واتە/ ئایا هەواڵی میوانە بەڕێزەكانی ئیبراهیمت پێگەیشتووە؟	لێرەدا چیرۆكەكە دوای ئایەتی(نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ، وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ) بەحەزرەت ڕادەگەیەنێ هەواڵ بدات بە بەندەكانی خوا كە خوا غەفورو ڕەحیم وسزاكەشی سزایەكی بەسوێیە، ئنجا چیرۆكیئیبراهیمیش وەك بەڵگەیەك ونموونەیەك لەسەر ئەو مەسەلەیە دەست پێدەكات بەهەمان وشەی(نبیء) ....
(إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَاماً قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ) واتە/ كاتێك چوون بۆ سەردانی و وتیان: سڵاو .. ئەویش وتی: سڵاو(كۆمەڵێكی نەناسراو)ئەوان بەڕستەیەكی فیعلی سەلامیان لێكردو ئەو بەچاكتر وەڵامی دانەوە بەڕستەیەكی(اسمی) كە(ثبوت)و بەهێزترە لەوەی ئەوان... (فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ، فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلا تَأْكُلُونَ، فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ	(وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ) ، واتە هەواڵیان بدەرێ دەربارەی میوانەكانی ئیبراهیم (إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَاماً قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ، قَالُوا لا توجلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ) واتە/ كاتێك خۆیان كرد بەماڵداو وتیان سڵاو، وتی: بەڕاستی ئێمە لێتان دەترسین (لێرەدا ترسەكە دەخاتە ڕوو)بۆیە

بِغُلَامٍ عَلِيمٍ)
واتە/ ئەوساخۆی دزیەوەو، چوو بەهاوکاری خێزانی ، گوێرەکەیەکی قەڵەوی سەربڕی وسوریانکردەوەوهێنای، لێی نزیك کردنەوە، فەرمووی لێکردن، کە بینی ناخۆن، فەرمووی ئەوە بۆ نافەرموون،ئەوە ناخۆن؟! ئیبراهیم ترسێکی لێنیشت(چونکە زانی شتێکیان لەژێر سەردایە وناخۆن)، بۆیە خێرا وتیان: مەترسە ئێمە فریشتەین، مژدەشیان پێدا کە خوا بەم نزیکانە منداڵێکی زانایان پێدەبەخشێت)

لێرەدا فەرمووی (فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً) لەگەڵیا فەرمووی(وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ) (بە رستەی فیعلی)وتی وبە(فیعلی) وەڵامیان دایەوە، هەروەها لێرەدا هەروەك خۆی بەتەنها ترسابێت(کەمتر ترسەکە دەردەخات)

لێرەدا ڕووبەڕوویان نەیفەرموو دەترسین لێتان بەڵکو دەفەرمویٚ(ئێمە لێتان دەترسین)

وتیان:مەترسە ئێمە بێگومان مژدەی لەدایك بوونی کوڕێکی زانات ئەدەینێ

*قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ، قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ)

ئیبراهیم فەرمووی: ئایا مژدەم دەدەنێ لەکاتێکدا کە ئاوا پیری یەخەی پێگرتووم ! جا چۆن وبەچی مژدەدەدەن؟!

(چونکە دەترسێ موجادەلە دەکات وەك گومانی هەبێ لەقسەکانیان)

وتیان: بەڕاستیمژدەت دەدەینێ ، کەواتە نەکەیت لەو کەسانەبیت کە نائومێدن لەبەخششەکانی خوا ..

فەرمووی : ئایا کێ نائومێد دەبێ لەڕەحمەت وبەخششەکانی پەروەردگاری، مەگەر کەسانێك کە گومڕاوسەرگەردانن...لێرەدا فەرمووی (انا منكم وجلون) لەگەڵیا فەرمووی ((انا نبشرك بغلام عليم) بەڕستەی (اسمی)وتیو بە (اسمی)وەڵامیان

بەشـێوەی(الغیبـــە)فـــەرمووی بەبێ(تأكید كردن).. بۆیە :

(*فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ, قَالُوا كَذَلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ)

خـــێزانی ئیـــبراهیم دەنگـــی لێبـــەرزبووەوەو دای بەڕوومـــەتی خۆیداو بەسەرسامی‌یەوە وتـی: پـیرەژنێكی نـەزۆك، چـۆن منداڵـی دەبێت؟! فریشتەكان وتیـان: ئـەوە فـــەرمانی پەروەردگارتـــەو ئـــەو زاتێكی داناو زانایە.

*(قال فماخطبكم أیها المرسـلون، قالوا إنا أرسلنا الى قـوم مجرمیـن)

ئیبراهیم فەرمووی: باشە چ كارێكی گرنگتـــــان بەدەســــــتەوەیە؟! فریشتەكان ووتیان: بەڕاستی ئێمە ڕەوانەكراوین بۆ گـەلێكی تاوانبـار (كە گەلی لوط)ە

دایەوە ..

لـێرەدا دەفـەرمویّ(انـا منكـم وجلـون) ئێمە هەردووكمان (خـۆم وهاوســەرەكەم) زۆر دەترســـین لێتان... هەروەها(وَجِلُونَ) سیفەی (المشبهە) یەو مانای (ترسی زۆرە)

لـێرەدا چونكـە باســی ترســی خـۆی خێزانەكەی دەرخست ، باسـی هـاتنی خـێزانی وسەرسـوڕمانەكەی ناكـات ودێتە سەر باسی پرسیاری ئیـبراهیم لێیان كە بۆچ كارێكی گرنگ هاتوون، ئـەوانیش دەڵێـن: ئێمـــە بەڕاســـتی نێردراوین بۆسەرگەلێكی تاوانبار(قال فما خطبكم أیـها المرسلون، قـالوا انـا أرسلنا الی قوم مجرمین)

چیرۆكی حەزرەتی ئیبراهیم لەسوورەتی(هود)دا:

تەوەرەی سورەتی(هود) باسی مژدەدان وئینزارکردنە وهەروەها پاداشتی ئەوانەی کە باوەڕدێنن ودەرچوونی فەرمانی خواش (أمر ربك) بۆ ئەوانەی کە یاخین ولە ناوبردنیان.. چیرۆکەکانیش کە لەم سوورەتەدا هاتوون جەخت دەکەنە سەر ئەو تەوەرەیە..

ئەوەتە سورەتەکە لە سەرەتاوە ئاوا دەست پیٚدەکات (الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ،الا تعبدوا الا الله ، انني لكم منه نذير وبشير ، وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعاً حَسَناً إِلَى أَجَلٍ مُسَمّىً وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ، إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (هود:٤)

ئنجا لەئایەتەکانی دواتردا دەفەرمویٚ کافران لەدەستمان دەرناچن (أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ) (هود:٢٠) پاشان دێتە سەر چیرۆکی پێغەمبەران و لە هەموویاندا هاتنی فەرمانی خوا بە سزادانیان دەخاتە ڕوو ، تا کافران پەندی لێوەرگرن ودەفەرموێت:

أ- لەچیرۆکی نوح دا(حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ) (هود:٤٠)

کاتێك شەپۆلە گەورەکان شالاٚویان دەهێنا بە فەرمانی خوا ، (نوح) بانگی کوڕەکەی کرد کە ئیمان بێنیٚ وبێتە ناو کەشتییەکەوە ولەگەلٚ کافراندا نەبێت ، کوڕی سەرسەخت وتی : ئەچمە سەر چیایەك دەمپارێزیٚ لەئاوو لافاو، (نوح) فەرمووی: مەسەلە ئاوو لافاو نییە، مەسەلە غەزەبی خوایە، فەرمانی خوایە بە لە ناوچوونی کافران وکەسیش قوتار نابێت (ئالێرەش ئەمری خوا جەخت کرایەوە سەری) :

(وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ، قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ

لا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ) (هود:٤٣)

پاشان دەفەرمووێ(وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) (هود:٤٤)

واته/ پاشان فەرماندرا بەزەوی: ئاوەکەت بارۆبچێت بە ناختدا، ئەی ئاسمان تۆش بابەس بێت وباران مەبارێنە، ئیتر ئاوەکە ڕۆچوو، فەرمانیش بەڕێکی وتەواوی ئەنجامدرا، کەشتی‌یەکەش لەسەر کێوی جودی وەستاو لەنگەری گرتو، وترا: دەك دووری لە بەزەیی خواو تیاچوون بۆ بەرەی ستەمکاران..

ب- لەچیرۆکی(عاد)یش دا، بەهەمان شێوە بڕوایان نەهێناو بەفەرمانی خوا تیاچوون وبڕوادارانیش ڕزگاریان بوو(وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوداً وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ) (هود:٥٨)

ج- گەلی(هود)یش بەهەمان شێوە (فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحاً وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ) (هود:٦٦)

د-ئینجا چیرۆکی ئیبراهیم دێت سەلامی خوای لێبێت کە لە سەرەتاوە باسی (مژدەدانەکە دەکات، کە مژدەی منداڵەکەی ئەدەنێ) ئنجا ئایەتەکان بەو پێیە دێن و وەکو سورەتی(ذاریات)ە کەمژدەو خۆشی زیاتر زاڵە بەسەریدا نەك ترس وەك سورەتی (الحجر) ئەوەتا دەفەرموێت:

*(وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلاماً قَالَ سَلامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ، فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ) (هود:٧٠)

واتە/ سوێندبێ، بێگومان وەفدێکی ڕەوانەکراوی ئێمە لە فریشتە هاتنە لای ئیبراهیم بەمژدەوە ، (مژدەی بوونی منداڵێك)و وتیان: سلاوی خوات لێبێت، ئەمیش فەرمووی: سلاوی خوا لە ئێوەش، دوای بەخێرهاتنیان ڕۆیشت وجا زۆری پێنەچوو گەڕایەوە بەگۆشتی گوێرەکەیەکی برژاوەوە، جا کاتێك بینی

دەستی بۆ نابەن، کارەکەیانی بە نائاسایی داناو لە دڵی خۆیدا لێیان ترسا، ئەوانیش هەستیان پێکردو وتیان: مەترسە ، بەڕاستی ئێمە نێرراوین بۆ لای گەلی (لوط)...

(وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ, قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخاً إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ, قَالُوا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ) (هود:٧٣)

واتە/ لەو کاتەدا خێزانەکەی وەستابوو ، یەکسەر پێکەنی ، مژدەمان دایە کە ئیسحاقت پێ‌دەبەخشین لەدوای‌ئەویش یەعقوب(کە لە نەوەی ئیسحاق دێتە دنیاوە) (سارە) خاتوون وتی: وەی ڕۆ، شەرمەزار خۆم، چۆن منداڵم دەبێت من پیرم وئەمەش مێردەکەمە ، پیرو بەساڵاچووە، بەڕاستی ئەمە شتێکی سەرسوڕهێنەرە ! فریشتەکان وتیان: ئایا سەرسام دەبیت لە (ئەمری‌خوا) ؟! ڕەحمەت وبەرەکەتی خواتان لەسەربێت ئەی خێزانی ئەم ماڵە پیرۆزە، (بێگومان خوا کاری وادەکات)و هەمیشە ئەو زاتە سوپاسکراوەو خاوەنی بەرزی ودەسەلاتیشە...ئنجا لەسەر چیرۆکەکە بەردەوام دەبێت ودەفەرموێت (فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ ، إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ، يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ) (هود:٧٦)

واتە/ کاتێك ترسەکە لە دڵی ئیبراهیم دەرچوو(هێمن بووەوە) ومژدەکەشی بۆهاتبوو، ئینجا دەستی کرد بە باسکردن وموجادەلە دەربارەی گەلی (لوط)...

بەڕاستی ئیبراهیم زۆر لەسەر خۆو بەئارام وخەم خۆرو گەڕاوەیە بۆلای خوا، فریشتەکان وتیان:ئەی ئیبراهیم وازبهێنە لەو باسە، دڵنیابە، بەڕاستی پەروەردگارت فەرمانی داوەو کار تەواو بووەو بێگومان سزایەکیان بۆ هاتووە کەناگەڕێتەوە....

ف- ئینجا باسی چیرۆکی گەلی (لوط)دەکات ودەفەرموێت (فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ، مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ) (هود:٨٣)

واتە/ کاتێك فەرمانی ئێمە بۆ تیاچوونیان هات شارۆچکەکەیانمان ژێرەو ژوور کردو بەقوڕی سورەوەکراوی وەك بەرد، چین لەسەر چین بەردبارانمان کردن... هەموو ئەوبەردانە دیاری کرابوون، لەلایەن پەروەردگارتەوە، کەبدات بەتەوقی سەری کێدا، ئەم کارەسات وبەردبارانەش وەنەبێت دووربێت لە ستەمکارانەوە (ئەمەش پەندە کەلێی وەربگیرێ) ..

م- گەلی(مدین)یش حەزرەتی(صالح)یان بۆ نێردراو بەهەمان شێوە فەرمانی خوا دەرچوو بۆ تیا چوونی کافران (وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْباً وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ، كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلا بُعْداً لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ) (هود:٩٥)

کاتێکیش فەرمانی ئێمە هات بۆ تیاچوونیان، شوعەیب وئەوانەی بڕوایان هێنا بوو لەگەڵیدا بەهۆی بەزەیی ولوتفی خۆمان، رزگارمان کردن و نرکەو ناڵەی تیاچوون تاوانکارو بێبڕواکانی گرتەوەو جا هەموویان لەشوێن وجێگەی خۆیان تیاچوون وبەچۆکدا هاتن لە بەرەبەیاندا، هەروەك لەوێ نەژیابن، ئاگاداربن ، دەك(مدین) لەوەو لاتر بچێت هەروەك (ثمود) لەوەو لاتر چوو...

ن- گەلی فیرعەونیش لەجیاتی دوای فەرمانی خوا بکەون، دوای فەرمانی فیرعەون کەوتن، کەفەرمانی نابەجێ وناتەواو بوو(وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ) (هود:٩٧)

و- ئەم دەنگ وباسە کە بۆت باس دەکەین ، ئێمە ستەممان لێ نەکردوون، کاتێ بەفەرمانی خوا تیاچوون (ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرَى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ،

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ، وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ،إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ، وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَعْدُودٍ) (هود:١٠٤)

واته/ ئەوەی کە باسکرا هەندێك بوو لە هەواڵی خەڵکی ئەوشارو شارۆچکانە، بۆت دەگێڕینەوە، هەندێك لەو شارو دێهاتانە ماون وهەندێکی تری بە تەواوی وێران بوون، ئێمە ستەممان لێنەکردن، بەڵکو هەر خۆیان ستەمیان لەخۆیان کرد، ئەوسا ئەوپەرستراوانەیان کە لەجیاتی خوا هاواریان لێدەکردن، فریای هیچ شتێکیان نەکەوتن کاتێك فەرمانی پەروەردگاری تۆ هات ، هیچیان بۆ زیاد نەکردن جگە لەتیاچوون نەبێت،،،، ئا بەو شێوەیەش تۆڵە سەندنی پەروەردگاری تۆ، کاتێك تۆڵە دەسێنێت لە خەڵکی شارو دێهاتەکان لەحاڵێکدا کە ستەم پیشەیان بوو، بەڕاستی تۆڵە سەندنەکەی زۆر بەئێش وبەهێزو توندە... بێگومان لەو بەسەرهاتەدا نیشانەو پەندو ئامۆژگاری هەیە بۆکەسێك لە سزای ڕۆژی دوایی بترسێت، ئەوە ڕۆژێکە خەڵکی بۆی کۆدەکرێنەوەو ئەوە ڕۆژێکە خەڵکی هەموو ئامادەکراون وهەمووان لەبەرچاون تیایدا، ئێمە هاتنی ئەو ڕۆژە دواناخەین مەگەر بۆ کاتێکی کەم وسنووردار نەبێت...

ی- ئینجا بەحەزرەت(ص) دەفەرموێت کە ئیستقامەی هەبێت بەوشێوەی کە خوا ئەمری پێکردووە، خۆی وئەوانەی کە تەوبەیان کردووە لە گەڵیداو لە سنوور لانەدەن چونکە ئاگاداری کارەکانیانە(فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) (هود:١١٢)

ئنجا پاش ئەم گەشتە ئیمانی‌یە کە(١٢٣) ئایەتەو سورەتی هودیان پێك هێناوە، بە باسی ئەوەی کە هەرکەس لابدات، بەفەرمانی خوا تیادەچێت وچاکانیش بەفەرمانی خوا خۆش بەختی دنیاو قیمەتن ، هەموو ئەمرو فەرمانێکیش بۆ

خوا دەگەڕێتەوە نەك بۆ فیرعەون وتاغوتەکان، بۆیە دەبێت تەنها ئەو بپەرسترێ وتەنها پشتیش بەو ببەسترێت...(چیرۆکەکانیش هەمووی لەخزمەتی ئەم باسەدا بوون وهەریەکەیان بەحیکمەت لەو شوێنەدا دانراون وشتانێك لەو چیرۆکانە باسکراون کە پێویست بن لەم سورەتەداو لەگەڵ دەوروبەریدا بگونجێن، ئەوەتا باسی (أتعجبين من أمر الله) ئالێرەدا هاتووە لەچیرۆکی حەزرەتی ئیبراهیمدا، کە لە سورەتەکانی تردا لە باسی ئیبراهیم دا نەهاتووە، چونکە پەروەردگار مەبەستێتی کە جەخت بکاتە سەر تێگەیشتن لە(ئەمری خوا)..... ئەمەش دوائایەتەکانی سوورەتەکەیە:

(وَكُلاًّ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ، وَقُلْ لِلَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ ، وَانْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ، وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ) (هود:١٢٣)

بازرگانییەکی پڕخێر

قورئان فەرموودەی خوایە ، بەرنامەی بەرەی ئادەمی‌یە تا ئەو ڕۆژەی کەخۆر لە خۆرئاواوە هەڵدێت و، دنیاو ئاخیرەتی هەموو کەس وەستاوەتە سەر پەیڕەوی ئەو پەڕاوە... بەسە بۆ گەورەیی قورئان کە خوا شایەتی بۆ دەدات ودەفەرموێت:

(رُسُلاً مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزاً حَكِيماً، لَكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً ، الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلالاً بَعِيداً) (النساء:١٦٧)

واتە/ پێغەمبەرانمان ڕەوانە کردووە کە مژدەدەرن وترسێنەرن ، تاخەڵکی هیچ بەڵگەیەکیان بەدەستەوە نەمێنێت و (بیانوویان نەمێنێت) لەسەربێ دینی

وياخی بوون، دوای ئەوەی خوا پێغەمبەرانی بۆ ڕەوانە کردوون، بێگومان هەمیشەو بەردەوام خوا بالأدەستی دانایە ..

خوێندنی قورئان وپەیڕەوی کردنی بازرگانی‌یەکە هەمیشە قازانج دەکات ومایەی خێرو بەرەکەتی نەبڕاوەیە ، قورئان دەفەرموێت :

(إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ، لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ) (فاطر:٣٠) **واتە/ بەڕاستی ئەوانەی کە پەیامی خوا دەخوێننەوەو نوێژەکانیان بەچاکی ئەنجام داوەو لەو ڕزق وڕۆزی وسامانەی پێمان بەخشیوون، بەخشیویانە بەنهێنی وبە ئاشکرا، ئەوانە بە ئومێدی بازرگانی‌یەك ئەو کارە دەکەن کە هەرگیز نائومێدو زەرەرمەند نابن، بۆ ئەوەی خوای میهرەبانیش بەڵێنی خۆی بباتە سەر، بەبەخشینی پاداشت بۆیان و، لەخەڵات وبەخششی زیاتریش بەهرەمەندیان بکات، بەڕاستی ئەو خوایە لێخۆشبووی سوپاسگوزارە... حەزرەتیش(ص) لەفەرموودەیەکدا باسی فەزڵ وگەورەیی قورئانمان بۆ دەکات و دەفەرموێت :**

﴿ تعلموا سورة البقرة ، فإنَّ أَخْذَها بَرَكَةٌ وتركها حسرة ولا يستطيعها البَطَلَةُ،ثم سكتَ ساعة ، ثم قال: تعلموا سورة البقرة وآل عمران فإنهما الزهراوان وانهما تظلان صاحبهما يوم القيامة كأنهما غمامتان أو غيايتان أو فرقان من طير صواف ، وان القرآن يلقى صاحبه يوم القيامة حين ينشق عنه القبر كالرجل الشاحب فيقول له: هل تعرفني؟ فيقول ماأعرفك ، فيقول: أنا صاحبك القرآن الذي أظمأتك في الهواجر وأسهرت ليلك، وان كل تاجر من وراء تجارته وانك اليوم من وراء كل تجارة ، فيعطى الملك بيمينه والخلد بشماله ، ويوضع على رأسه تاج الوقار ويُكسىٰ والداه حُلتين لايُقَوَّمُ لهما أهل الدنيا..
فيقولان : بم كُسِينا هذه ؟؟! ويُقال لهما: بأخذ ولدكما القرآن .. ثم يقال له : اقرأ واصعد في درج الجنة وغرفها ، فهو في صعود مادام يقرأ هَذّاً كان أو ترتيلا﴾

دارمی ڕیوایەتی کردووە ژمارەی فەرمووده(٣٢٥٧)، ئەحمەدیش ژمارەی فەرمووده(٢١٨٧٢)..

واتە/ فێری سوورەتی(البقره) ببن ، چونکە وەرگرتنی بەرەکەتەو واز لێهێنانی پەشیمانی وحەسرەتەو، جادووگەرەکانیش هیچیان بۆ ناکرێ بەرامبەری، ئنجا ماوەیەك بێدەنگ بوو، پاشان فەرمووی: فێری سورەتی (البقرة)و(ال عمران) ببن، چونکە دوو نوورو ڕۆشناین وسێبەر بۆ خاوەنەکەیان دەکەن وەك دووپەڵە هەور یان دووشتی سێبەرکەر یان پۆلێك باڵندە،،، لەکاتێکیشدا مرۆڤ لەگۆڕ دێتە دەرێ ، قورئان لە شێوەی پیاوێکی ڕەنگ زەرد دێتە لای ودەڵێ.. دەمناسی؟ دەڵێ: ناتناسم ! دەڵێ: من قورئانی هاوەڵتم ، ئەو قورئانەی کە بەڕۆژ گەرووتم ووشك دەکرد و بەشەویش شەونخونیم پێدەکردی ، بەڕاستی هەموو بازرگانێك چاوی لەدوای بازرگانییەکەیەتیکە شتێکی لێوە دەست بکەوێ، بەڕاستی ئەمڕۆ تۆش خاوەنی ئەو هەمووبازرگانییەی کە لە دنیادا ئەنجامت داوە بۆ خوا، بۆیە بەدەستی ڕاستی موڵکی دەدرێتێ وبەدەستی چەپی نەمری دەدرێتێو، تاجی وەقار دەنرێتە سەرسەری و، باوك ودایکیشی قاتی بەنرخ و گرانبەها دەکرێتە بەریان کە هەموو ئەهلی دنیا ناتوانن هەقەکەی بدەن ، دەڵێن: بەچی ئەم بەرگەمان پێپۆشرا ، پێیان دەوترێ: بەوەی کە مناڵەکەتان قورئانی وەرگرتووەو کاری پێکردووە ، ئنجا بەقورئان خوێنەکەش دەوترێت: بخوێنەو سەرکەوە بەقادرمەی بەهەشت و ژوورەکانیا (هەروەك چۆن لە دنیادا دەتخوێن)، بەو جۆرە لە بەرزبوونەوەدا ئەبێ ، مادام بخوێنێ جا بەپەلە بخوێنێ یان بە تەرتیل....

ئەمە بێجگە لەوەی کە قورئان ورۆژوو شەفاعەت دەکەن وحەزرەت دەفەرموێ :
(الصيام و القرآن يشفعان للعبد يوم القيامة)ئەحمەد ..

قورئان خوێنی بۆن خۆشی تام خۆش

حەزرەت –ص–دەفەرموێت ﴿ مثل المؤمن الذى يقرألقرآن مثل الأُتْرُجَة ريحُها طيب وطعمُها طيب ، ومثل المؤمن الذى لايقرألقرآن مثل التمرة لاريح لها وطعمُها حُلو ﴾**بخاری .. واتە : وێنەی ئەو موسڵمانەی کە قورئان دەخوێنێ و لەهەمان کاتدا کاری پێدەکات وەك لیمۆ وایە هەم بۆنی خۆشەو هەم تامی خۆشە ، وێنەی ئەو موسڵمانەش کە قورئان نەخوێنێ، بەڵام کاری پێبکات ، وەك خورما وایە هەرچەند بۆنی نیە بەڵام تامی خۆشە ..**

هەروەها حەزرەت –ص– دەفەرموێت :(تعلموا القرآن و اقرؤه ، فان مثل القرآن لمن تعلمه فقرأه ، كمثل جراب محشو مِسكاً ، يفوح ريحه فى كل مكان ، ومن تعلمه فيرقد –وهو فى جوفه – فمثله كمثل جِرابٍ أوكى على مِسك) ترمذی ..

واتە فێری قورئان ببن وبیخوێنن ، نموونەی قورئان بۆ کەسێك فێری بێت و بیخوێنێت وکاری پێبکات وەکو هەمبانەیەکی پڕ میسك وایە کە بۆنی خۆشی بەهەموو لایەکدا بڵاودەبێتەوە و ، هەر کەسێکیش فێری بێت و هەڵنەسێت لە شەونوێژدا بیخوێنێت وەکو هەمبانەیەکی پڕ لە میسکی سەرمۆرکراوە ..

پیاوێك پرسیاری کرد لە حەزرەت –ص– کام کردەوەیە زۆر خۆشەویستە لای خوا ؟ فەرمووی ﴿ الحال المرتحل ﴾ **واتە ئەوەی کە بەردەوام قورئان دەخوێنێ و هەر کە خەتمی کرد سەر لەنوێ دەست پێدەکاتەوە** ..ترمذی ..

بەڵێ قورئان سەیرکردنی عیبادەتەو خوێندنیشی عیبادەتەو مایەی نزیك بوونەوەیە لەخواو مایەی دابەزینی سەکینەت و رەحمەتە ..حەزرەت –ص– دەفەرموێت : ﴿ وما تقرب العباد الى الله بمثل ما خرج منه ﴾ ترمذی ..

واتە :بەهیچ شتێك لە خوا نزیك نابنەوە وەك قورئان کە لەلای خۆیەوە هاتووە..

هیممەت بەرزان

١- زۆرجار خۆمان دەخەڵەتێنین بەوەی کە دەڵێین کاتمان نیە وخۆمان ئەدزینەوە لەقورئان خوێندن ، یان بەهەزارحاڵ کاتێکی (ضائع) و سەقەتی ئەدەینێ کە هیچی تیا حاڵی نابین ..لە کاتێکدا کەسانی واش هەیە بۆ خوا سوڵحاون ورەنگە لەمن و تۆش زۆر سەرقاڵتربن ، کەچی کاتی باشیش ئەدەن بە قورئان ..دۆستی خۆشەویستم (کاك ئەدیب) ئەندازیار بوو لە دەزگای فریاکەوتنی ئیسلامی جیهانی لە شاری دهۆك ، چەند ساڵێك لەمەوبەر بەیانیەکیان لە خەو هەڵنەستایەوەو گیانی سپارد بە خوا ، دیارە کۆچکردنی زۆر کاری تێکردین ، بەڵام ئەوەی کە ئێمە نەماندەزانی لەبارەیەوەو زۆر بۆمان بوو بەدەرس ئەوە بوو کە هاوسەرەکەی پاش وەفاتی وتی : ڕەحمەتی لەوەتەی من ناسیومەو بوومەتە هاوسەری ، زیاتر لە بیست ساڵە پێنج فەرزە بەجەماعەت نوێژی دەکردوو هەموو شەوێك پێش نوێژی بەیانی شەونوێژی دەکردو ڕۆژی سێ جزم قورئانیشی دەخوێند ..

(ئەمە بێجگە لەوەی کە ئێمە ئەمان دی پیاوێکی رووخۆش ورەوشت بەرزو خێرەومەند بوو ، خوای گەورە بە بەهەشتی بەرین شادی بکات)

٢=دایکی سەعد ژنێکی نابینایەو تەمەنی حەفتا ساڵە و، خەڵکی ئەسکەندەریەی وڵاتی میسرەو، هەموو قورئانی لەبەرەو بە حەوت (قراءة) دەخوێنێ ودەماودەم قورئانی لە مامۆستاکەیەوە وەرگرتووە وبە بیست وسێ مامۆستا دەگاتەوە سەر پێغەمبەر (ص) ..

ڕۆژانە قوتابی لەهەموو جیهانی ئیسلامەوە سەردانی دەکەن و قورئانیان فێردەکات ولەسەردەستیا ئیجازە وەردەگرن ..

یەکێ لە قوتابیەکانی کە نابینا دەبێو پێنج ساڵ قورئانی فێردەکات ، داوای لێدەکات کە شووی پێ بکات وبەمەش خێزانێك پێکەوە دەنێن کە هەرچەند نابینان ، بۆ سی ساڵ بەیەکەوە لەخزمەتی نووری قورئاندا دەبن ..

پیاوەکەش ئەوە حەوت ساڵە ئەم دنیا فانیەی بەجێهێشتووە ودایکی سەعد بەتەنها هەر خەریکەو ڕەحمەتی خوایان لێبێت ..

(بەرنامەی الحیاة حلوة /جاسم المطوع) ٢٠٠٣/٤/٣٠ ..کەناڵی / اقرأ ...

ویستگەی قورئانی

١- ئەوەی لە ژیاندا پێویست بێت قورئان باسی کردووەو تیشکی خستۆتە سەر هەروەك دەفەرموێت (مافرطنا فی الکتاب من شیء) الانعام ٣٨و (ونزلنا الیك الکتاب تبیانا لکل شیء وهدی ورحمةو بشری للمسلمین)النحل ٨٩

جا بۆیە هەرکەس بەویژدانەوە سەیری بکات ،دان دەنێت بەوەدا کەئەم قورئانە لەلایەن خواوە نێردراوە ، بیانی یەك دەڵێ :ئەگەر ئەم قورئانە لە چۆڵەوانی و بیابانێکیشدا بدۆزرێتەوە ، ئەوەی بیخوێنێتەوە دەزانێت فەرموودەی خوایە ..

هەروەها(نبیا ابوت) ژنە مامۆستای دیراساتی سامی لە زانکۆی (الملکة) لە کالیفۆرنیا دەڵێت : قورئان ناوەرۆکی هەرچی بێت دەستکردی مرۆڤ نیە ، جا ئەگەر نکوڵی بکەین لەوەی کە لە خواوەیە ،ئەوە مانای وایە محمدمان بە خوا داناوە ...ل /٢٢/ کیف نتعامل مع القران العظیم /القرضاوی ..

٢-قورئان تاقە پەڕاوی ئاسمانیە کە کەس نەیتوانیوە دەستکاری بکات و تەنانەت نوسخەی قورئانی زەمانی حەزرەتی عوسمان ماوە، یەکێکیان لە (دار الکتب)ی شاری لینینگراد بوو ، پاشان گواسترایەوە بۆ بەریتانیاو ، یەکێکی تریان لە شاری طاشقندی پایتەختی اوزبکستانە و تائەمڕۆش پارێزراوە ، جا ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ قورئانێکی بەردەستماندا هیچ جیاوازیەکی تیا نابینین ..چونکە خوا پەیمانی داوە بیپارێزێت (انا نحن نزلنا الذکر وانا لە

لحافظون) الحجر /٩ ، لەکاتێکدا تەورات پاش سەدان ساڵ لە کۆچی دوایی حەزرەتی موسا نووسرایەوەو بەردەوامیش تا ئەمڕۆ دەستکاری کراوەو شتی وای تیایە لە بێ ئەدەبی بەرامبەر پێغەمبەران سەر سپی دەکات !! تەنانەت هەندێ لە ڕۆشنبیرانی خۆرئاوا داوایان کردووە کە لە قوتابخانەکاندا نەخوێنرێت ..

وەپاش لێکۆڵینەوە دەرکەتووە کە لە سێ پەڕاوەوە وەرگیراوە (١- نشيد اخناتون ٢- حِكَم امينوبى ٣- قانون حمورابى) ..

ئینجیلیش بەهەمان شێوە ، دوای ماوەیەکی زۆر نووسرایەوەودوای سێ سەد ساڵ زیاتر لە حەفتا ئنجیل چواریان هەڵبژارد ، بەمەرجێ ئەو چوارە کەس پێشتر ئیعترافی پێنەدەکردن و بە زۆری کاربەدەست و بە ئاگرو بە ئاسن فەرزیان کرد بەسەر خەڵکدا ....ل/٣٠ هەمان سەرچاوە ..

٣- قورئان ئاسان کراوە بۆخوێندن و تێگەیشتن (ولقد يسرنا القران للذكر فهل من مذكر) القمر/١٧

تەورات و ئینجیل تەنانەت زانا ئاینیەکانیشیان لەبەریان نیە ،کەچی قورئان بە ملیۆنەها کەس بە پیاوو ئافرەت و پیرو گەنج ومناڵەوە لە بەریانەو نەك هەر ئەوانەی کە عەرەبی دەزانن بەڵکو ئەوانەش کە نایزانن بەجۆرێك دەیخوێنن هەر دەڵێی کاسێتن و قورئانیان لەسەر تۆمار کراوە ..

مامۆستا قرضاوی دەڵێ من لە دە ساڵیدا هەموو قورئانم لەبەر کردوو، لەم ساڵانەی دوایشدا مناڵێکی بەنگلادیشی نۆ ساڵم بینی کە هەموو قورئانی بەچاکی لەبەربوو ..

هەروەها لەساڵی ١٩٩٨ دا محمد حسين طباطبائی تەمەن حەوت ساڵم بینی کەبەبێ ئەوەی ناوی خۆی بزانێ بەعەرەبی هەموو قورئانی بەچاکی لەبەر بوو جا نەك هەر موسڵمان بەڵکو یەکێکی وەك زەعیمی سیاسی قیبتی(مكرم عبيد)

لە میسر ئایەتی زۆری لەبەر کردبوو لە وتارەکانیدا بە شانازیەوە بەکاری دەهێنا.....

هەروەها ئەدیبی گەورەی قیبتی (دکتور نظمی لوقا)**ش بەهەمان شێوە بوو ،هەروەك خۆی ئاماژەی پێدەکات لە سەرەتای پەڕاوەکەیدا** (محمد الرسالة والرسول) !!! ..**ل/١٣٢/هەمان سەرچاوە ..**

٤-ئەوانەی ئەهلی قورئانن ئەوانە ئەهلی خوان حەزرەت -ص- دەفەرموێت(اهل القران هم اهل الله وخاصته) احمد/ **هەروەها لەگەڵ فریشتە بەڕێزە پایە بەرزەکاندان ، وەئەوەش کە دەیخوێنێ و بەگران فێری دەبیٚ‌و بۆی لەبەر دەکرێت دووقات پاداشتی بۆ هەیە ،حەزرەت دەفەرموێت** (الماهر بالقران مع السَفَرَةِ الكِرامِ البَرَرَةِ والذى يقرأ وهو يشتد عليه له اجران)بخارى

٥-پێغەمبەر -ص- رەوشتی قورئانی بوو(كان خلقه القران) **بۆیە دەبێ قورئان خوێن بەڕاستی مەشخەڵداری قورئان بێت وعاتیفی ونەفام نەبێت لەگەڵ نەفاماندا ، چونکە میراتگری پێغەمبەرانە ، حەزرەت دەفەرموێت :** (من قرا القران فقد استدرج النبوة بين جنبيه ، غير انه لايوحى اليه ، لاينبغى لصاحب القران ان يجد مع من وجد ، ولا يجهل مع من جهل ، وفي جوفه كلام الله) **حاكم /**

٦- چۆن تا ئاوێنەیەك پاك نەبێت خۆتی تیا نابینی بەچاكی ، هەروا دڵ و نیەتیش ئەگەر پاك نەبن سوود لە قورئان وەرناگرین ، بۆیە بۆ وردبوونەوە لە قورئان دەبێ دڵ و دەروونمان پاك بکەینەوەو تەوبە بکەین و خۆمان بپارێزین لە نەخۆشیە دەروونیەکان ، وەك لووت بەرزی لەئاستی هەقدا ..

قزرئان دەفەرموێت : (تبصرة و ذكرى لكل عبد منيب) ق /٨ (وما يتذكر الا من ينيب) غافر /١٣ (ساصرف عن اياتى الذين يتكبرون فى الارض بغير الحق) الاعراف /١٤٦ ..

٧=ئەو دڵەی پاك بێت لە قورئان تێرنابێت ،حەزرەتی عوسمان دەڵێت : (لو طهرت القلوب لم تشبع من قراءة القران).
٨= قورئان خوێن ئەبێ خۆی رابێنێ و بزانێ کە ئەوەی دەیخوێنێ فەرموودەی خوایەو وەك ئەوە وایە خوا لەگەڵی بدوێت ، پیاو باشێك دەڵێت :قورئانم دەخوێندو چێژم لێوەرنەئەگرت ، تا ئەو کاتەی خوێندم هەروەك لەدەمی موبارەکی حەزرەتەوە وەری بگرم ، پاشان دەمخوێند هەروەك گوێم لێبێت جوبرائیل بۆ پێغەمبەری بخوێنێت ، ئنجا گەیشتمە ئەوەی کە هەستم دەکرد کە خوای گەورە بەم قورئانە لەگەڵ من دەدوێت ..ئنجا وام لێهات کە چێژ لە قورئان وەربگرم و هەردەم لە خزمەتیدا بم ..
ئیمام جەعفەری صادق دەڵێت :((بەخوا ، خوای گەورە خۆی پیشانی بەندەکانی داوە لە فەرموودەکەیدا (قورئان)،بەڵام نایبینن ..)) ل/١٨١/هەمان سەرچاوە ..
٩= حەزرەت -ص- دەژیا لەگەڵ قورئاندا ، بۆیە ئەگەر ئایەتێکی ڕەحمەتی بخوێندایە ، داوای ڕەحمەتی خوای دەکردو ، ئەگەر ئایەتێکی عەزابی بخوێندایە پەنای دەگرت بە خواو ، ئەگەر (سبح اسم ربك الاعلى) بخوێندایە ، دەیفەرموو :سبحان ربی الاعلی ..
١٠- ئوسەیدی کوڕی حوضەیر سورەتی کەهفی دەخوێند ، ماینەکەشی لەولایەوە بە دوو گوریس بەسترابۆوە ، پەڵە هەورێك دائەبەزێتە سەری و بە دەوریا دەخولێتەوە ، ماینەکەی کە ئەمە دەبینێ سڵی لێدەکات وهەڵدەسڵەمێتەوە ، بۆبەیانی بۆحەزرەتی گێڕایەوە ، ئەویش فەرمووی :ئەوە ئارامی و سەکینەت و فریشتە بووە لە بەر قورئانەکە دابەزیوە (بخاری)

قورئان موعجیزەیە

لەپێش حەزرەتدا (ص)پێغەمبەران سەلامی خوایان لێبێت بۆگەلێکی تایبەت و کاتێکی دیاری کراو دەنێردران وموعجیزاتیـان بـەپێی عـەقڵی خـەڵکی ئـەو سەردەمانە وشتی بەرچاوو کاتی بوون و ئەوەی لەو کاتەدا بیدیایە حوججە بوو لە سەری ..

خەڵکـانی زەمـانی حـەزرەتیش (ص) وەك زەمـانی پێشـوو حـەزیان بـە موعجیزاتی ماددی و بەرجەستە دەکرد وپێویستیش بوو ، بۆیە پەروەردگار بە میهرەبانی خۆی لەو جۆرە موعجیزانەی پیشان دان ، تاحوججە بێت بەسەر ئەو کەسانەوە کە لەو کاتەدا دەیانبینی ..

بۆنموونە لەپێش پێغەمبەریدا ، مەیسەرە لەگەڵ حەزرەتدا چوو بۆ بازرگانی بۆ خەدیجە ، لەرێگا تێبینی دەکرد هەور سێبەر دەکات بۆ حەزرەت ، بەلایەوە سەیر بوو ، جابۆئەوەی دڵنیابێت کە ئەمە بۆ ئەوە بە حەزرەتی دەووت باتۆزێك رابکەین وپێشبڕکێ بکەین ، کاتێك ڕاشیان دەکرد هەورەکە هەر بەسەر سەریەوە دەمایەوە ،جا کە گەڕانەوە ئەمەی بۆخەدیجە گێڕایەوە ..

لەکاتی پێغەمبەریشدا لەغە زایەکدا بەهەموو سوپاکە توزێك ئاویان پێمابوو لەمەنجەڵێکدا وحەزرەت دەستی موبارەکی تێخست و هەندێ دوعای کرد ، ئیتر هاوەڵان بینیان کە ئاو لـەنێوان پەنجەکانیـەوە دەردەچێـت و هـەموو سـوپاکە دەستنوێژیان گرت و بەشی پێویست ئاویان برد ..

ئەمە بێجگە لەوەی کە حەزرەت هەندێ شتی دەفەرموو ، پاش ماوەیکی کورت یان درێژ وەك ڕۆژی ڕووناك دەهاتنە دی .. بۆ نموونە :

لەغـەزای تـەبوکدا لـە ناوچـەی تـەبوك کـە وشـکوبرنگ و بێسـەوزایی بـوو هاوەڵان شپرز بوون بۆ ئاو ،حەزرەت (ص) هاتە سەر بیرێکی بـێ ئاوو دەستی

موبارەکی تێخستو هەندێدوعای خوێندو ئاو سەری کرد ، هاوەڵان تێر ئاو بوون ..ئنجا حەزرەت (ص)بە موعازی کوڕی جەبەلی فەرموو ﴿ یوشك یا معاذ ان طالت بك حیاة ان تری ماهاهنا قد مُلیء جنانا ﴾موسلیم ..واتە :ئەگەر تەمەنت درێژ بیّت ، ئەی موعاز ، ئەم ناوچەیە دەبینی کە پڕبووە لە باخ و بێستان و سەوزایی ..

ئێستا دیراسە کراوە لەلایەن زانا جیۆلۆجیەکانەوە کە زۆرترن ئاوی کۆبۆوە لە هەموو نیوە دورگەی عەرەبدا وا لەژێر ناوچەی تەبوك داو ، سوودی لێوەرگیراوەو ئێستا دەبینی کە پڕبووە لەباخ وبێستان و سەوزایی ، بەجۆرێك کە گوڵ ومیوەی هەمەجۆر دەنێرن بۆ وڵاتە ئەوروپیەکان ..

هەروەها حەزرەت (ص) هەواڵیدا کە نیوە دورگەی عەرەب و میسرو قوستەنتینیە وڕۆما فەتح دەکرێن ، هەموویان هاتوونەتە دی و تەنها ڕۆما ماوە ، کە دیارە ئەویش دێتەدی وەك ئەوانی تر ، ئیتر بە جەنگ بێت یان بە ئاشتی لە ڕێی بانگەوازەوە چونکە ﴿ وما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی ﴾..

موعجیزەی هەتاهەتایی حەزرەتیش (ص) کەحوججەیە لە سەر بەرەی ئادەمی تا قیامەت قورئانە ، کە هەرچی بەبێدەمارگیریو ، بەویژدانەوە بیخوێنێت دڵ و دەروونی دەهەژێنێو کەمەندکیشی دەکات بەرەو هەق وڕاستی ..

موسڵمان بوونی خێزانێکی جوولەکە

(یوسف کوهین)ی تەمەن سی وشەش ساڵ شوێنکەوتوی بزووتنەوەی شاسی جوولەکە بوو لە ئیسرائیل ، لەڕێی ئینتەرنێتەوە گفتوگۆی کرد لەگەڵ زانایەکی موسڵمانداو پاش لێکۆڵینەوەی زۆر خۆی و ژنەکەیو چوار منداڵەکەی موسڵمان بوون لە ساڵی ٢٠٠١ داو بوو بەن بەدەنگوباسی سەرلاپەڕەی ڕۆژنامەکانی ئیسرائیل و هەر یەکەیان لەگۆشەیەکەوە قسەیان لێدەکرد ..

ناوبراو ناوی خۆی گۆڕی بۆ یوسف خەتاب و لۆنای هاوسەریشی جلوبەرگی ئیسلامی پۆشی ومالّیان گواستەوە لە (نتیفوت)ەوە بۆ دێی (طـــور) لـە قودسی ڕۆژ هەلأت و مناڵەکانیشیان هاوینان بەشداری دەکەن لە و دەوراتانەی کە بزووتنـەوەی حـەماس دەیکەنـەوە .. ئینتـەرنێت -پێگـەی الاسـلام اليـوم ٢٠٠٢/٨/١٥ ..

موسڵمان بوونی قەشە ئیبراهیم فلوبرس

ناوبراو لەساڵی ١٩١٩ ز دا لـە ئەسکەندەرىيەی میسر لـە خێزانێکی گـاور لەدایك بووەولەساڵی ١٩٤٨ ز دا زانکۆ تـەواو دەکـات و چوار سـاڵ خـەریکی مژدەدان دەبێت لـەناو موسڵمانانداو هـەوڵی زۆرئـەدات بۆ ساردکردنەوەیان لە ئیسلام و ئنجا نامەی ماجستێرەکەی دەنووسێ بەناوی (کیف ندمر الاســـلام بالمسلمين) ..

لەگەڵ ئەو هەموو دوژمنایەتەی بۆ ئیسلام ، ناوبراو لە ساڵی ١٩٥٥ دا گوێی لە ئایەتی ﴿قل اوحی الی انه استمع نفر من الجن فقالوا انا سـمعنا قـرانا عجبا ، يهدي الى الرشـــد فامنـــا بـــه ..﴾ دەبێت و ئەدا لە دڵی و هـەر کە دەچێتـەوە مالّـەوە و سـەيری سـورەتی (الجـن) دەکـات و چـەند جـارێك دەيخوێنێت و ئنجا دەگەڕێت بەدوای ئەو مژدانەی کە دراون بە هـاتنی محمد (ص) لە تەورات و ئینجیلدا ،وەك ئەوەی کەلەتەوراتدا (سفر اشعيا اصحاح ٧٩)کەدەڵێت : (او يرفع الكتاب لمن لايعرف القراءة ولا الكتابة ويقول له اقـرا ، يقول ما انا بقارىء)

واتە : (ئەوەی کەناخوێنێو نانووسێت و پەڕاوەکەی بۆ دێت و پێی دەوترێت بخوێنـە ، دەڵێت خوێنـدەوار نیـم) هـەروەك لـە ئینجیلـی یۆحەناشـدا هـاتووە (اصحاح ١٤) (انا اصلى الى الله ليعطيكم معزيا اخر ليمكث معكم الى الابد

روح الحـــق) واتـه : (حـەزرەتی عیسا فـەرمووی مـن دەپاڕێمـەوە لـەخوا کـە پێغەمبەرێکی ترتان بۆبێت و، لەگەڵتان بمێنێتەوە بۆ هەتا هەتایی) .

دیـارە ئـەو مژدانـە هـەمووی ئاماژەیـە بـۆ هاتـنیحەزرەت (ص) ..سـەرەنجام ئیبراهیم موسڵمان بـوو ، هەرچـەند تووشـی چەرمەسـەرەیی زۆرهـات ، کـۆڵـی نـەداو بـووە بـانگخوازێکی چـاك بۆئیسـلام وخـەڵکێکی زۆر لەسـەلر دەسـتیا موسڵمان بوون ، بۆنموونـه لـه سالّی ۱۹۷۹ دا سیانزە قەشەی سـۆدان لەسـەر دەسـتیا موسـڵمان بـوون و کـەوتـنه بانگـەواز کـردن لـه خۆرئـاوای سـۆدان داو ئەوانیش بەهەزاران بتپەرست لەسەر دەستیاندا موسڵمان بوون (ئینتەرنێت)..

ئاواتەکەت هاتەدی

دکتۆر علی زانایـەکی بیرکـاری یـە لەسعودیەو خـاوەنی پـەڕاوی (رواد عـــلم الصیدلة) و(رواد علم الطب) و (رواد علم الکیمیاء)و پـەڕاوی تـرە دەڵێت :

لـه ئـەمـریکا دەمخوێند ، ڕۆژێك دکتۆر تۆماس لەگەڵ ڕاگری کۆلێژەکەماندا هات و موحازەرەیـەکی بۆدایـن لەسـەر مێژووی زانستـەکان و ، باسـی قۆناغـەکانی پێشـکەوتنی زانسـتی کـرد وکـه گـەیشـته سـەدەی حـەوتی زاییـنی پـەڕاندی ، مـنیش پرسیارم لێکـرد کـه بۆچـی باسـی ڕۆڵـی موسـڵمانانی نەکـرد ، (ڕاگـری کۆلێژەکەمان پرسیارەکەمی پیّ ناخۆش بوو) ..ئەویش وتی ڕاستە موسڵمانان ڕۆڵێکی گەورەیان بینیوە لە بەرەو پێش بردنی زانستدا ..

لـەدوای ئەوەوە بیست ساڵ دۆستی یەك بووین و هەرئەو بووە سەرپەرشتیاری نامەی ماجستیرو دکتۆراکەم ..

زۆرجـار گفت وگـۆمـان دەکـرد لەسـەر ڕۆڵـی موسـڵمانان لـه مێژوودا و ئـەمووت: ئەوەتـه موسـڵمانان لـه ئـەندەلوس داهێنـەری تـۆپ بوون و لـه زۆر بواری تریشدا داهێنانیان کردووە ، خۆزگە موسڵمان ببویتایە ..

من گەڕامەوە ولاتی خۆم و ڕۆژێك كچەكەی لە ئەمریكاوە تەلەفونی بۆكردم و هەواڵی دامیٚ كە باوكی مردووەو ، وتی : هەرچی كارتی هەبووبیٚ لای باوكم حەزم كردووە ئاگاداری بكەم ..بەلام ئەوەی سەیرە لەسەر كارتەكەی تۆ نووسراوە (دكتۆر علی ئاواتەكەت هاتەدی) ... ئیتر لەخۆشیدا فرمێسك هات بەچاومداو زۆر سوپاسی خوام كرد كە بەموسڵمانی لە دنیا دەرچووە ..
شایانی باسە دكتۆر علی ئەوەندە بلیمەت و زیرەكە لە بواری بیركاریدا ، سالانە كە لە یابان مەتەڵێكی بیركاری دائەنین وجائیزە بۆ براوە دیاری دەكەن ، هەمیشە مەرجێكیشی بۆ دائەنێن كە نابیٚ دكتۆر علی بەشداری بكات چونكە بە دڵنیایی هەموو ساڵێك ئەو براوە دەبێت ..

مامۆستای مرۆڤایەتی

ئەم قورئانە پەڕاوێكی بیٚ وێنەیە لە جیهان دا و، بانگخوازی بەئەمەك و ماندوو نەناسی دەویٚ كە بەژیری و بەدانایی بیگەێنێت ، قورئان هەروا نەدرایە دەست مرۆڤ بیخوێنێتەوە ، بەڵكو مامۆستایەكیشی لەگەڵ نارد كە بەو پەڕاوە پەروەردەیان بكات و بە ڕەوشتی جوانی سەرمەشق بێت بۆیان .....
حەزرەت (ص) لە نەفسیەتی بەرامبەرەكانی تێدەگەیشت و هەركەس بەپیٚی خۆی مامەڵەی لەگەڵدا دەكرد ....
كاتێك حەزرەت (ص)و موسڵمانان قوربانیان پێش خۆیان داو هاتن بەرەو مەككە (عومرە) بكەن ، قورەیش ناڕازی بوون و نوێنەریان نارد بۆ دانوستان لەگەڵ حەزرەتدا ..
یەكیٚ لەوانەی هاتن لە خێڵی (كنانە) بوو ، ناوی (حلیس) ی كوڕی(علقمە) بوو ، حەزرەت (ص) كە لە دوورە وە بینی ، بە هاوەڵانی فەرموو : ئەوە فلان كەسە لە خێڵێكە زۆر حەزیان لە وشترە ، وشترەكانی قوربانی بەرەو و ڕووی

بەرن و نیشانی بدەن ، نیشانیاندا و بەدەنگی بەرز(لبیك اللهم لبیك) یان دەووت، کە حلیس ئەو حاڵەی بینی وتی (سبحان الله) هیچ مانای نیە نەهێڵرێت بچنە بەیتەوە ، دوای گفتو گۆ گەڕایەوە لای قورەیش و ووتی پێم باشە ڕێ یان لێ نەگرن ، بەقسەیان نەکرد .

(عروە) ی کوڕی (مسعود) ی (ثـقفی) یش هات ، حەزەرت (ص) دانوستانی لەگەڵ کردو ، (عروە) ووتی : (محمد) چۆن مرۆڤ کەس و کاری خۆی ڕیشە کیش دەکات ، ئایا پێش خۆت بیستووتە هیچ کەسێك خزم و خۆیشی خۆی ڕابماڵێت ؟ خۆ ئەگەر ئەوی تریشیان بێ وەلاهی من کۆمەڵێك دەموچاوو هەرچی و پەرچی دەبینم لە پشتەوەن هەر کە لێت قەوما ڕادەکەن و بێ کەس دەمێنیتەوە ، ئەبوبەکر هەڵیدایەو ووتی : قوڕ بەسەر عەقڵی تۆ و (لات) یش ، ئێمە هەڵدێین و ڕادەکەین !!...

لە ماوەی مانەوەیدا حەزرەت دەستنوێژێکی لەبەر چاوی شت ، عروە بەچاوی خۆی بینی کە چۆن دڵۆپی ئاوی دەستنوێژکەی نەدەکەوتە سەر زەوی و هاوەڵان بۆ موبارەکی دەیان برد و دەیانهینا بەدەم و چاو و لەشیاندا (ئەمەش بۆئەوەی بۆی بسەلمێنێ کە موسڵمانان چۆنن لە خزمەت حەزرەتدا (ص) ..

کاتێ گەڕایەوە ، بە قورەیشی وت : بە خوا من چووم بۆ لای پادشاکان و، قەیسەر و کیسری و نەجاشیم بینوە ، کەسم نەدیوە هاوەڵەکانی ئاوا ڕێزی لێبگرن و بە گەورە سەیری بکەن ، ڕێ یان بدەن با عومرەی خۆیان بکەن ... بە قسەی ئەمیشیان نەکرد ...

ئنجا (مکرز بن حفص) هات ، حەزرەت هەر کە لە دوورە وە بینی فەرمووی ئەوە (مکرز) ە پیاوێکی فاجرە .... ئەمیش سوودی نەبوو ...

ئنجا قورەیش (سهیل ی کوڕی عمرو) ی نارد تا سوڵح بکات و پەیماننامەیەك بەرهەم بهێنێ ، هەر کە لە دوورەوە دەرکەوت ، حەزرەت گەشبین بوو فەرمووی ئەم پیاوە هات کار ئاسانیتان بۆ بکات ، مادامەکی ئەمەیان ناردبێت کەواتە قورەیش سوڵحی پێخۆشە ... (هەرواش دەرچوو) .

کە ڕێکەوتن ... یەکێ لە بەندەکانی پەیماننامەکەش ئەوە بوو ، ئەگەر(پیاویك) لە مەککەوە هات بۆ مەدینە حەزرەت (ص) تەسلیمی بکاتەوە ، ئەگەر لە مەدینەوە چوو وە بۆ مەککە ئەوان تەسلیمی نەکەنەوە ، لەو کاتەدا ، (ئەبو جەندەل کوڕی سوهەیل) کە لە موسڵمانە چەوساوەکانی مەککە بوو ڕای کرد بوو، هات بۆ لای حەزرەت ، سوهەیلی باوکی وتی : کەواتە ئەیبەمەوە ، ئێمە ئێستا پەیمانمان بەست .. ئەبو جەندەل ، وتی : موسڵمانان چۆن بگەڕێمەوە و، تووشی فیتنەم بکەن و سزام بدەن..... حەزرەت (ص) فەرمووی : (ئەبو جەندەل) ئارام بگرە و چاوەڕوانی پاداشتی خوا بە ، خوا یار بێت خوای گەورە چارەسەرێك بۆ تۆ و هاوڕێکانت دەدۆزێتەوە ، ئیمە تازە پەیمانمان داوە نابێ پەیمان شکێنی بکەین ... بەهەر حاڵ ئەبو جەندەل ڕۆیشتەوە و ڕازی بوو بە فەرمانی حەزرەت ..

(زۆر کەسی وا هەیە بەرگەی موقفی وا ناگرێت و ، لە دین وەردەگەڕێ !)

دواتر ، ئەبو جەندەل و چەند صحابەیەکی تر ڕایان کرد لە مەککەو کۆمەڵێکی چەکداریان دروستکرد لای دەریای سوور و پەلاماری قافڵەی قورەیشیان دەدا ، تا قورەیش ناچار بوو خۆی ئەو بەندە هەڵوەشێنێتەوە ..

لە فەتحی مەککە دا سوهەیل چاری نەما و ویستی موسڵمان بێت ، بەڵام لە کردەوەکانی ڕابردووی دەترسا ، بۆیە کوڕەکەی نارد بۆلای حەزرەت (ص) کە پرسیاری بۆ بکات ئەویش فەرمووی : دەتوانێت بێت موسڵمان بێ و هیچی

لێناکەین .. ئنجا حەزرەت بە هاوەڵانی فەرموو : کە سوهەیل هات کەس سەیری نەکات ، ئەمەش بۆ ئەوەی تەریق نەبێتەوەو دڵی هیچ نەکات ..
ئنجا کاتێك هات هاوەڵان هەموو سەریان داخست و سەیریان نەکرد ،جا بەڕاستی ئەمە ئەوپەڕی دڵراگرتن و حسابکردنە بۆبریندارنەبوونی هەستی بەرامبەر ..
جا هەروەك پیاو باشێك دەفەرموێت : ئای چ دینێکە ئەگەر پیاوی هەبێت کاری بۆبکات ..
بەڵێ بانگخوازی بەئەمەك و خواناس و دڵسۆزی ماندوونەناس دەتوانێت خزمەتی باش پێشکەش بکات و ببێتە مایەی سەرفرازی دنیاو قیامەتی خۆی و خەڵکی ..
لە کۆتاییدا لەخوای گەورە دەپاڕێینەوە هەروەك حەزرەت (ص)، کە خۆشەویستی خۆی وهەموو ئەوشتانەمان بداتێ کە خۆشەویستییەکەی سوودی هەیە بۆمان لای خوا، وە دەپاڕێینەوە لێی کەهەر شتێکی دایێ کەحەزی پێدەکەین وخۆشمان دەوێت، ببێتە هێزو تواناو هاندەرمان بۆ ئەو شتانەی کەخوا خۆشی دەوێن، وە هەرشتێکی نەدایێ لەوەی کەحەزی پێدەکەین وخۆشمان دەوێ بیکا بەدەست بەتاڵی بۆمان تا خەریکی ئەو شتانە بین کە ئەو حەزی پێ دەکات وخۆشی دەوێن.
(اللهم ارزقني حبّك وحبّ مَنْ ينفعني حبه عندك ، اللهم ما رزقتني مما احب فاْجعله قوة لي فيما تحب، اللهم وما زويت عني مما أحب فاجعله فراغا لي فيما تحب) الترمذي(٣٤١٣)..تا بەیکگەیشتنەوەیەکی تر بەو خوایەتان دەسپێرین کە سپاردە زایە ناکات ..هەر شادو سەر فرازو دروست بن ..

سەرچاوەکان

١= تەفسیری ئاسان –مامۆستا بورهان محمد ئەمین

٢= التاج الجامع للاصول فی احادیث الرسول / وەرگێرانی مامۆستا نوری فارس

٣= قواعد التدبر الامثل لکتاب الله عزوجل /عبدالرحمان المیدانی

٤= تیجان البیان فی مشکلات القران /الخطیب محمد امین العمری / تحقیق /حسن الرزو

٥= بلاغة الکلمة فی التعبیر القرانی / د. فاضل السامرائی

٦= لمسات بیانیة فی نصوص من التنزیل/ د.فاضل السامرائي

٧= کیف نتعامل مع القران العظیم / د.یوسف القرضاوی

٨= مجلة الاعجاز ... ٩= گۆڤاری هەیڤ

١٠= گولاوی سەر مۆر /موبارەکفوری

ناوەڕۆك